ΑΡΙΘ. 36

Δ. ΚΟΥΣΟΥΛΑ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟ

«ΕΚΛΕΚΤΑ»
βιβλία τῆς τσέπης

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟ

ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ

Τὰ «ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ», ποὺ σημείωσαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς κυκλοφορίας των μεγάλη ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία, ἔρχονται νὰ καλύψουν ἕνα μεγάλο κενὸ στὸν τόπο μας. Προσφέρουν στὸ ἑλληνικὸ ἀναγωστικὸ κοινὸ τὸ ΦΘΗΝΟ βιβλίο (δρχ. 6), μὲ τὰ πιὸ διαλεχτὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας, μὲ τὴν ἐκλεκτὴ ἐμφάνιση, τὴν ἀριστοτεχνικὴ ἐκτύπωση, τὰ καλλιτεχνικὰ πολύχρωμα ἐξώφυλλα.

Μὲ τις 4 ξεχωριστὲς σειρὲς τῶν «ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ»:

1) «ΕΚΛΕΚΤΑ» ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ
(μὲ κίτρινη διακριτικὴ ταινία)

2) «ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ» ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ
(μὲ πράσινη διακριτικὴ ταινία)

3. «ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΩΔΗ» ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ
(μὲ μπλὲ διακριτικὴ ταινία)

4. «ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ» ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ
(μὲ κόκκινη διακριτικὴ ταινία)

σᾶς δίδεται ἡ ευκαιρία νὰ σχηματίσετε μὲ ἐλάχιστα χρήματα μιὰ διαλεχτὴ βιβλιοθήκη, μὲ τὰ αριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας.

«ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ»

ΔΙΑΛΕΧΤΑ, ΕΥΧΑΡΙΣΤΑ, ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ, ΑΥΤΟΤΕΛΗ

Ἐκδόσεις : Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & Σία Α. Ε.
ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ 7 - ΑΘΗΝΑΙ

Κεντρικὴ πώλησις : «ΑΤΛΑΝΤΙΣ» Α. Ε.
ΚΟΡΑΗ 8 - ΑΘΗΝΑΙ

Τὰ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ πωλοῦνται στὰ Πρακτορεῖα Ἐφημερίδων καὶ στὰ Βιβλιοπωλεῖα. Παραγγελίαι πελατῶν Ἐσωτερικοῦ καὶ Ἐξωτερικοῦ ἐκτελοῦνται ἐλεύθεραι ταχυδρομικῶν τελῶν εἰς τοὺς ἐμβάζοντας τὴν ἀξίαν τῶν παραγγελλομένων τευχῶν ἀπὸ τὴν «ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ» Α. Ε. Κοραῆ 8 - Ἀθῆναι ἡ ὁποία καὶ διαθέτει ΟΛΑ ΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝΤΑ.

ΔΗΜ. Γ. ΚΟΥΣΟΥΛΑ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟ

ΑΠΟΔΟΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ

"ΕΚΛΕΚΤΑ,,
ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο ΔΗΜ. Γ. ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαλκίδα τὸ 1923, ἀλλ' ἔζησε ἐπὶ σειρὰν ετῶν εἰς τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης. Τὸ 1951 μετέβη εἰς τὰς Ἡνωμ, Πολιτείας μὲ ὑποτροφίαν Φοὺλμπραϊτ δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Συρακουσῶν τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐπὶ πλέον τοῦ πτυχίου Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔχει λάβει δίπλωμα Master τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν (1953) καὶ δίπλωμα διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὰς Διεθνεῖς Σχέσεις (1956) ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Συρακουσῶν. Τὸ 1953 ὁ Ἐκδοτικὸς Οἶκος τοῦ Πανεπιστημίου Συρακουσῶν ἐξέδωσε τὸ σύγγραμμα τοῦ Δημ. Γ. Κούσουλα THE PRICE OF FREEDOM, GREECE IN WORLD AFFAIRS 1939—53, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ 1955 ὑπὸ τὸν τίτλον τὸ ΤΙΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ ΣΤΙΒΟΝ 1939—53. Ἡ ἑλληνικὴ ἔκδοσις εἰσήχθη τὸ 1956 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀμάντου πρὸς βράβευσιν.

Τὸ 1958 ὁ Ἐκδοτικὸς Οἶκος BALLANTINE BOOKS Inc. τῆς Νέας Ὑόρκης ἐξέδωκε τὸ βιβλίον τοῦ Δρος Κούσουλα KET TO ECONOMIC PROGRESS τὸ ὁποῖον ἐντὸς τοῦ 1959 ἐξεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἱσπανικήν, Βιετναμεζικήν, Οὐρδανικήν, Ἰαπωνικήν, Ἰνδικήν, Βιρμανικὴν, καὶ Πορτογαλλικὴν ἀπὸ ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Μαδρίτης, Σαϊγκόν, Καράτσι, Τόκιο, Νέον Δελχί, Ραγκούν, καὶ Σάο Πάολο. Ἡ ἀνὰ χεῖρας ἔκδοσις ἀποτελεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Τὸ 1959 ὁ Δρ. Δ. Κούσουλας ἐπεξειργάσθη τὴν συντομωτέραν καὶ ἐκσυγχρονισμένην τρίτην ἔκδοσιν τοῦ συγ-

γράμματος THE SOVIET REGIME τοῦ καθηγητοῦ W. W. Kulski, ἡ ὁποία ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ οἴκου Mentoz τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου τοῦ Πανεπιστημίου Συρακουσῶν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν φοιτητῶν τῶν Ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων.

Κατὰ τὰ ἔτη 1955—1959 ὁ Δρ. Κούσουλας ἀπέστελλε ἀπὸ τὴν Οὐάσιγκτων τακτικὰς ἀνταποκρίσεις μὲ ἀνάλυσιν τῶν διεθνῶν γεγονότων, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύοντο ταυτοχρόνως εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἀθηναϊκὴ» Ἀθηνῶν, «Ἡμέρα» Πατρῶν, «Σημαία» Καλαμῶν, «Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν» Ἰωαννίνων, καὶ «Κρητικὴ Ἐπιθεώρησις» Ρεθύμνης.

Ὁ Δρ. Κούσουλας συνεχίζει εἰς Οὐάσιγκτων τὴν συγγραφικήν του ἐργασίαν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἑκατομμυρίων ποὺ σὲ ὅλα τὰ πλάτη τοῦ πλανήτου μας ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν σὲ οἰκονομικὴν ἐξαθλίωσιν ἡ ὁποία γίνεται ἀκόμα περισσότερο αἰσθητὴ καὶ ἀπαράδεκτη καθὼς ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὶς προηγμένες χῶρες ἀντὶ νὰ ἐλαττοῦται αὐξάνει. Ἡ οἰκονομικὴ εὐημερία ὅμως τοῦ μεγάλου πλήθους ἐξαρτᾶται κατὰ βάσιν ἀπὸ τὴν αὔξησι τῆς παραγωγῆς μὲ ρυθμὸ πολὺ ταχύτερο ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη αὔξησι τοῦ πληθυσμοῦ. Μία τέτοια αὔξηση τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι δυνατὴ μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ἀπηρχαιωμένης γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς οἰκονομίας στὴν ὁποία τὰ περιθώρια αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, ἀκριβῶς λόγω τῶν πεπαλαιωμένων, ἀντιοικονομικῶν μεθόδων εἶναι κατ' ἀνάγκην περιωρισμένα. Μόνον ἡ βιομηχανικὴ συγκρότηση τῆς οἰκονομίας—μὲ τὴν προσθήκην τοῦ παράγοντος «μηχανὴ»—μπορεῖ νὰ ἐπιτύχη τὴν αὔξηση ἐκείνη τῆς παραγωγῆς ποὺ ὁδηγεῖ τελικὰ στὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸν φαῦλο κύκλο τῆς ἐνδημικῆς πενίας. Καὶ τοῦτο γιατὶ ἡ «μηχανὴ» πολλαπλασιάζει σὲ τεράστιο βαθμὸ τὴν ἐκ φύσεως περιορισμένην παραγωγικότητα τῶν ἀνθρωπίνων μυώνων. Ἔτσι, ἐκβιομηχάνισις καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη γίνονται δυὸ ἔννοιες ἀλληλένδετες.

Τὸ ἐρώτημα ὅμως ποὺ βασανίζει τὴν σύγχρονη ἀνθρωπότητα εἶναι ἂν μποροῦν οἱ λαοὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν οἰκονομικήν τους πρόοδο καὶ εὐημερία χωρὶς νὰ θυσιάσουν τὴν ἀτομικὴν καὶ πολιτικήν τους ἐλευθερία στὸν βωμὸ ἑνὸς παντοδυνάμου Κράτους. Δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα θεωρητικὸ ἐρώτημα. Ἀντίθετα ἀπ' τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ δώση ἡ αν-

θρωπότης στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ μελλοντική της πορεία.

Ὅσο ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ ἐστηρίζετο στὴν μυϊκὴν δύναμη ἀνθρώπων καὶ ζώων, τὰ παραγόμενα ἀγαθὰ ἦσαν ἀνεπαρκῆ καὶ οἱ κοινωνίες ἐχωρίζοντο σὲ θύλακες πλούτου καὶ πλήθη πενίας. Ἀλλὰ μὲ τὴν βιομηχανικὴν ἐπανάσταση,—μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῶν μηχανῶν καὶ τῆς μηχανικῆς κινητηρίου δυνάμεως,— ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε γιὰ πρώτη φορὰ τὰ μέσα νὰ ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς πενίας καὶ νὰ προχωρήση πλέον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξη καὶ τελικὰ τὴν μαζικὴ εὐημερία.

Τὸ ξεκίνημα αὐτὸ πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν κατάργησι τῆς καταθλιπτικῆς πενίας δὲν ἄρχισε ταυτοχρόνως σὲ ὅλες τὶς χῶρες, οὔτε καὶ βρίσκονται σήμερα ὅλες οἱ χῶρες στὸ ἴδιο ἐπίπεδο οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὡριμότητος.

Ἀναπτυγμένες θεωροῦνται οἱ χῶρες ἐκεῖνες ἡ οἰκονομία τῶν ὁποίων ἔχει στὸ σύνολό της ἀφίσει πίσω τὴν περίοδο τῆς πρωτόγονης γεωργικῆς καὶ βιοτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ βρίσκεται στὸ στάδιο τῆς βιομηχανικῆς, μαζικῆς παραγωγῆς. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι ὅλες οἱ ἀνεπτυγμένες χῶρες βρίσκονται στὸ ἴδιο ἐπίπεδο ἀναπτύξεως καὶ ὡριμότητος.

Οἱ χῶρες, ἐξ ἄλλου, ποὺ συχνὰ ἀποκαλοῦμε «ὑπανάπτυκτες» διαιροῦνται στὴν πραγματικότητα σὲ δυὸ κυρίως κατηγορίες: Στὶς χῶρες ἐκεῖνες τῶν ὁποίων ἡ οἰκονομία περιλαμβάνει στοιχεῖα ἐκσυγχρονισμένης βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἐνῶ παράλληλα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται ἄλλοι σοβαροὶ τομεῖς καὶ περιοχὲς ποὺ παραμένουν στὸ προηγούμενο ἀπηρχαιωμένο στάδιο. Τὶς οἰκονομίες τῶν χωρῶν αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ Ἑλλάς, εἶναι σωστότερο νὰ τὶς ἀποκαλοῦμε «ἄνισα ἀνεπτυγμένες». Δὲν πρόκειται ἁπλῶς γιὰ ζήτημα ὁρολογίας. Ὅταν γίνη ἀντιληπτὴ αὐτὴ ἡ δυαδικὴ συγκρότησις τῆς οἰκονομίας τῶν χωρῶν αὐτῶν, τὸ ἑπόμενο βῆμα εἶναι ἡ διακρίβωσις τῶν καθυστερημένων τομέων καὶ περιοχῶν καὶ ἡ κατὰ προτεραιότητα διοχέτευσις κεφαλαίων γιὰ τὴν ταχύτερη ἀνάπτυξή τους.

Στὴν δεύτερη κατηγορία ἀνήκουν οἱ πραγματικὰ ὑπανάπτυκτες, οἱ χῶρες τῶν ὁποίων ἡ οἰκονομία ἐξακολουθῆ νὰ διανύει στὸ σύνολό της σχεδὸν τὸ στάδιο τῆς ἀπηρχαιωμένης γεωργικῆς καὶ βιοτεχνικῆς παραγωγῆς. Τέτοιες χῶρες βρίσκονται στὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Ἀσία, εἶναι ὅμως

ἀριθμητικῶς πολὺ λιγώτερες ἀπὸ τὶς «ἄνισα ἀνεπτυγμένες».

Κάθε οἰκονομία γιὰ νὰ φθάση στό ἀνώτερο στάδιο τῆς μαζικῆς εὐημερίας πού, ὅπως θὰ δοῦμε, στηρίζεται στὸ τρίπτυχο «μαζικὴ παραγωγή, μαζικὴ κατανάλωσις, μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις», πρέπει νὰ περάση κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τὸ προηγούμενο στάδιο τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖ δύο κυρίως πράγματα: χρόνο καὶ θυσίες. Μία ἐξαντλητικὴ αὔξηση τῶν θυσιῶν—τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος ποὺ παρακρατεῖται ἀπὸ τὴν κατανάλωση γιὰ νὰ διοχετευθῆ στὴν ἐνίσχυση τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ—μπορεῖ νὰ μειώση τὸ χρονικὸ διάστημα κατὰ ἕνα ποσοστό. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἐὰν ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐπιτάχυνσις τῆς διελεύσεως ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀξίζει τὴν καταβολὴ τῶν ἐ π ὶ π λ έ ο ν θυσιῶν. Ὑπογραμμίζω τὶς λέξεις «ἐπὶ πλέον» διότι ἡ διοχέτευσις τουλάχιστον δέκα τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος σὲ ἐπενδύσεις ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἔναρξη καὶ τὴν συνέχιση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ κυριώτερο ἐπιχείρημα τῶν κομμουνιστῶν στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ὅτι τὸ «σοσιαλιστικό», σύστημα ἐπιτυγχάνει τὸ ταχύτερο πέρασμα μιᾶς οἰκονομίας ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς ἀναπτύξεως στὸ στάδιο τῆς ὡριμότητος καί, κατ' ἐπέκτασιν, τῆς μαζικῆς εὐημερίας. Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ σοβιετικὴ ἡγεσία ἐμείωσε κάπως τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα τῆς διελεύσεως τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἀλλὰ αὐτὸ ἐπετεύχθη μὲ βαρύτατες θυσίες τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου δύο σχεδὸν γενεῶν. Μολονότι δὲ ἡ σοβιετικὴ οἰκονομία ἔχει ἤδη φθάση σὲ ἕνα ὑψηλὸ ἐπίπεδο ὡριμότητος, ἡ σοβιετικὴ ἡγεσία δὲν ἐπέτρεψε ἀκόμα στὴν οἰκονομία, γιὰ λόγους κατὰ μέγα μέρος πολιτικούς, νὰ εἰσέλθη στὸ στάδιο τῆς μαζικῆς εὐημερίας.

Ἀντιθέτως, σὲ μία ἐλεύθερη οἰκονομία, ἡ ὡριμότης ὁδηγεῖ αὐτομάτως στὸ ἑπόμενο στάδιο τῆς μαζικῆς εὐημερίας γιὰ λόγους ποὺ θὰ δῆ ὁ ἀναγνώστης στὶς ἑπόμενες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἕνα πρόβλημα κατὰ βάσιν τεχνικο-οἰκονομικό, πλὴν ὅμως, λόγῳ τῆς παρεμβολῆς μιᾶς πολιτικο - οἰκονομικῆς ἰδεολογίας μετατίθεται στὸν πολιτικὸ καὶ ἰδεολογικὸ τομέα καὶ γίνεται

ἀντικείμενο πολιτικῆς διαμάχης. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἂν ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ μαζικὴ εὐημερία ἐπιτυγχάνεται ἀσφαλέστερα μέσα στὰ δημοκρατικὰ πλαίσια ἀποκτᾶ πρακτικὴ σημασία. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ἀναλύονται τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦτο γιατὶ ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία ἀφ' ἑνὸς εὑρίσκεται ἤδη στὸ ἀνώτατο σημεῖο ὡριμότητος μὲ σταθερὸ πλέον χαρακτηριστικὸ τὴν μαζικὴ εὐημερία καὶ ἀφ' ἑτέρου γιατὶ ἡ πρόοδος αὐτὴ ἐπετεύχθη μέσα στὰ δημοκρατικὰ πλαίσια χωρὶς θυσία τῆς ἀτομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας.

* * *

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα βήματα τῆς πολιτισμένης κοινωνίας τὰ ἄτομα ποὺ κατόρθωναν νὰ ἀποκτήσουν εἴτε πολιτικὴν εἴτε οἰκονομικὴν ἰσχὺ ἦσαν σὲ θέση νὰ ἐπιβάλονται καὶ νὰ ἡγοῦνται. Στὴν σύγχρονη ἐποχή, ἕνα ὁλοκληρωτικὸ κράτος συνενώνει τόσο τὴν πολιτικὴ ὅσο καὶ τὴν οἰκονομικὴ δύναμη σὲ ἕνα μονολιθικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ μία δράκα ἀτόμων ποὺ εὑρίσκονται στὴν κορυφὴ τῆς πολιτικο - οικονομικῆς πυραμίδος.

Ἀντιθέτως, σὲ μία σύγχρονη πραγματικὴ δημοκρατία, ἡ ἰσχύς, εἴτε προέρχεται ἀπὸ πολιτικὴ εἴτε ἀπὸ οἰκονομικὴ δραστηριότητα, βρίσκεται κατανεμημένη σὲ μία μυριάδα χωριστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀλληλεξαρτωμένων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν φορέων. Ἐφ' ὅσον δὲ αὐτοὶ οἱ φορεῖς ἀντιπροσωπεύουν ὅλα τὰ τμήματα τῆς κοινωνίας, καμμία ὁμὰς ἢ τάξις δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήση ἀπόλυτο καὶ ὁλοκληρωτικὸ ἔλεγχο ἐπάνω σ' ὁλόκληρο τὸ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα.

Ἡ μονολιθικὴ πολιτικο - οικονομικὴ συγκρότησις μιᾶς χώρας ἐπιτρέπει κατὰ ἕνα μικρὸ ποσοστὸ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐπιτρέπει στὴν πολιτικο - οικονομικὴ ἡγεσία νὰ περιορίση τὴν πολιτικὴ καὶ ἀτομικὴ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ὑποτάξη τὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκονομίας στὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα.

Ἀντιθέτως, σὲ μία δημοκρατικὴ κοινωνία ἡ διαδικασία τῆς οἰκονομικῆς προόδου ἀπὸ τὴν ἀπηρχαιωμένη μορφὴ τῆς γεωργικῆς καὶ βιοτεχνικῆς παραγωγῆς ἀφίνεται νὰ ἀκολουθήση χωρὶς αὐθαίρετες παρεμβάσεις τοὺς νόμους ποὺ

διέπουν τὴν πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ περιφρουρῆται ἡ πολιτικὴ καὶ ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ὁ ρόλος, τοῦ κράτους εἶναι ρυθμιστικὸς καὶ ὑποβοηθητικός.

Ἕνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ μιᾶς σύγχρονης, ἀνεπτυγμένης κοινωνίας εἶναι ἡ βιομηχανική της συγκρότησις. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ καὶ αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι καὶ ἡ Σοβ. Ἕνωσις ἔχουν ἕνα κοινὸ χαρακτηριστικό : εἶναι καὶ οἱ δυὸ β ι ο μ η χ α ν ι κ ὲ ς χ ῶ ρ ε ς. Ἀλλὰ στὸ σημεῖο αὐτὸ σταματᾶ ἡ ὁμοιότης. Διότι, ἐνῶ στὴν Σοβ. Ἕνωση, τὸ βιομηχανικὸ οἰκοδόμημα ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ μονολιθικοῦ πολιτικο - οικονομικοῦ συστήματος, στὶς Ἡν. Πολιτεῖες λειτουργεῖ μέσα στὸ δημοκρατικὸ πλαίσιο.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ὅρο Δημοκρατικὸς Ἰντουστριαλισμὸς γιὰ τὸ σύγχρονο ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα καὶ τὸν ὅρο Μονολιθικὸς Ἰντουστριαλισμὸς γιὰ τὸ Σοβιετικὸ πολιτικο - οικονομικὸ σύστημα.

* * *

Γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ποὺ ἀναζητεῖ εναγώνια ἀπάντησιν στὰ καταθλιπτικὰ ἐρωτήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἡ πεῖρα τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ ποὺ ἔχει δημιουγήση ἕνα ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ σύστημα μέσα στὰ δημοκρατικὰ πλαίσια, ἔχει ἀναμφισβήτητα πρακτικὴ σημασία. Ἡ καταπληκτικὴ ἀνάπτυξις καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀμερικανικοῦ συστήματος ἀποτελοῦν ἐνθαρυντικὴ ἔνδειξη ὅτι κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ οἰκονομικὴ εὐημερία μποροῦν νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀσφαλέστερα σὲ κοινωνίες ὅπου τὸ ἄτομο εἶναι ἐλεύθερο.

Πολλοί, ἐξετάζοντας τὴν οἰκονομικὴ πρόοδο τῆς Ἀμερικῆς, παραγνωρίζουν ἐντελῶς τὸν παράγοντα στὸν ὁποῖον κυρίως ὀφείλεται ἡ πρόοδος αὐτή : τὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα. Μερικοὶ δὲ οἱ ὁποίοι ἰδεολογικὰ ἀνήκουν στὸ ὁλοκληρωτικὸ στρατόπεδο, ὑποχρεώνονται ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας, φθάνοντας ἔτσι στὴν κάπως περίεργη θέση νὰ ἀναγνωρίζουν μὲν τὰ ἀποτελέσματα ἀλλὰ νὰ ἀπορρίπτουν τὸ σύστημα στὸ ὁποῖο ὀφείλονται.

Τὸ σύστημα ποὺ ἀπορρίπτουν τὸ ἀποκαλοῦν πάντοτε «καπιταλισμό». Ἀλλὰ ὁ ὅρος «καπιταλισμός», ὅπως τόσες ἄλλες λέξεις στὴν ἐποχή μας ἔπαψε νὰ ἔχη ἐπακριβὲς πε-

ριεχόμενο. Πολλοὶ θεωροῦν τὸν «καπιταλισμὸ» συνώνυμο μὲ τὴν καταθλιπτικὴ πενία τοῦ πλήθους καὶ τὴν προκλητικὴ εὐμάρεια τῶν ὀλίγων. Ταυτοχρόνως, ἀποκαλοῦν τὴν 'Αμερικὴν «προπύργιο τοῦ καπιταλισμοῦ». Κι ὅμως, κάθε ἐπισκέπτης στίς 'Ην. Πολιτεῖες διαπιστώνει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ὅτι στὴν «καπιταλιστικὴ» αὐτὴ χώρα δὲν ὑπάρχει μία ἀπέραντη μάζα προλεταρίων τοὺς ὁποίους ἐκμεταλλεύεται μία μικρὴ μειοψηφία παντοδυνάμων πλουσίων. 'Αντιθέτως, οἱ 'Ην. Πολιτεῖες εἶναι μία «καπιταλιστικὴ» χώρα στὴν ὁποῖα κατὰ περίεργο τρόπο ἔχουν γίνει πραγματικότητες τὰ ὄνειρα τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμιστῶν, καὶ πρώτα ἀπ' ὅλα βέβαια ἡ δίκαιη κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος. Γιὰ τὴν «ἀντινομία» αὐτὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑπάρχη κάποια ἐξήγησις. Ὕστερα ἀπὸ συστηματικὴ μελέτη τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ὁ γράφων κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα ἔχει ἀντικατασταθῆ ἀπὸ νέο οἰκονομικὸ σύστημα ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴν περίοδο τῆς μαζικῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καὶ ποὺ βασίζεται σὲ διαφορετικὲς ἀρχές. Ποιὲς εἶναι οἱ ἀρχὲς αὐτὲς θὰ δῆ ὁ ἀναγνώστης στίς σελίδες ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν.

* * *

Τὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα δὲν ἀποτελεῖ βέβαια μία χιμαιρικὴ πανάκεια ποὺ μπορεῖ νὰ λύση αὐτόματα ὅλα τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα ποὺ βασανίζουν τὴν ἀνθρωπότητα. Θὰ πρέπει δὲ νὰ προσθέση κανεὶς ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἀνεπτύχθη βάσει ἑνὸς συνειδητοῦ προγραμματισμοῦ. 'Αποτελεῖ μᾶλλον ἕνα σύνολο οἰκονομικῶν ἀρχῶν ποὺ διεμορφώθησαν σιγὰ - σιγὰ διὰ μέσου πειραματισμῶν καὶ σφαλμάτων, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἔχει ἀποδώση ἀναμφισβήτητα ὀφέλη γιὰ τὴν τεραστία πλειονότητα τοῦ 'Αμερικανικοῦ λαοῦ.

Σὲ ἕνα κόσμο ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται σὲ διαρκὴ μετασχηματισμὸ καὶ ἐξέλιξη, ἡ ἀκαμψία καὶ ὁ δογματισμὸς ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο καὶ δυσχεραίνουν τὴν λύση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. 'Επειδὴ δὲ ἀκριβῶς τὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα εἶναι εὔκαμπτο καὶ εὐπροσάρμοστο, ἔθνη μὲ ἐντελῶς διαφορετικὲς συνθῆκες καὶ δυνατότητες μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀμερικανικὴν

ἐμπειρία στὴν προσπάθεια τους νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀποτελμάτωση καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν ἕνα καλύτερο μέλλον.

Τὸ βιβλίο αὐτό, γραμμένο ὅσο γίνεται πιὸ ἁπλά, ἕνα καὶ μόνο ἀντικειμενικὸ σκοπὸ ἔχει. Νὰ συμβάλη στὴν μείωση τῆς συγχύσεως ποὺ συσκοτίζει τὴν πραγματικότητα καὶ παρεμποδίζει τοὺς λαοὺς νὰ διαγράψουν μία σταθερώτερη πορεία ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς ἰδεολογικοὺς σκοπέλους τῶν ἀντιμαχομένων συστημάτων.

Ὁ γράφων δὲν ἔχει αὐταπάτες ὡς πρὸς τὶς δυνατότητες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου. Ἀλλὰ πιστεύει ὅτι εἶναι προτιμώτερο νὰ ἀνάψη κανεὶς ἔστω κι ἕνα μικρὸ λυχνάρι παρὰ νὰ καταριέται ἄσκοπα τὸ σκοτάδι».

Δ. Γ. Κ.

Οὐάσιγκτων, 1958

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

I. ΔΙΑΦΕΡΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ «ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ»;

ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ θὰ ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ Ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα ἔχει φθάσει σὲ τελειότητα. Ὅπως κάθε ἄλλο προϊὸν τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας ἔχει καὶ αὐτὸ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὶς ἀτέλειές του. Καθὼς δὲ νέα προβλήματα καὶ νέες ἀνάγκες ἀνακύπτουν διαρκῶς, τὸ σύστημα ἀναπροσαρμόζεται, συμπληρώνεται καὶ βελτιώνεται.

Ὑπάρχουν, ἀναμφισβήτητα, πολλὰ σημεῖα ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν ἀντικείμενο ἐπικρίσεως. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης γεγονὸς ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ σήμερα ἔχουν ἐξασφαλίση τὸ ἀνώτερο βιοτικὸ ἐπίπεδο στὸν κόσμο καὶ μάλιστα χωρὶς θυσία τῆς προσωπικῆς καὶ πολιτικῆς των ἐλευθερίας. Αὐτό, συνεπῶς, ποὺ ἐπιβάλει ὁ ρεαλισμὸς εἶναι ὄχι τόσο τὸ νὰ τονισθοῦν οἱ ἀδυναμίες τοῦ συστήματος ὅσο τὸ νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ παράγοντες στοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ πανθομολογούμενη ἐπιτυχία του.

Ἡ Ἀμερικανικὴ Συμπολιτεία καταλαμβάνει τὰ ἑπτὰ μόλις ἑκατοστὰ τῆς γήϊνης ἐπιφανείας καὶ συγκεντρώνει τὰ ἓξ περίπου ἑκατοστὰ τοῦ παγκοσμίου πληθυσμοῦ. Καὶ ὅμως ἡ Ἀμερικανικὴ οἰκονομία παράγει τὰ πενήντα περίπου ἑκατοστὰ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ τὰ τριάντα πέντε περίπου ἑκατοστὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐν γένει ποὺ παράγει ὁλόκληρη ἡ ὑφήλιος. Μολονότι δὲ ἡ διάρκεια τῶν ὡρῶν ἐργασίας ἔχει μειωθῆ μέσα στὴν τελευταίαν ἑκατονταετία ἀπὸ ἑξῆντα σὲ σαράντα ὧρες τὴν ἑβδομάδα, ἡ τεραστία πλειονότης τῶν ἀμερικανῶν σήμερα τρέφεται καὶ ντύνεται καλύτερα, κατοικεῖ σὲ πιὸ ὑγιεινὰ καὶ ἀναπαυτικὰ οἰκήματα καὶ ἔχει περισσότερες δυνατότητες μορφώσεως

καὶ πιὸ ποικίλες εὐκαιρίες ψυχαγωγίας παρὰ ποτὲ εἰς τὸ παρελθόν.

Πηγὲς οἰκονομικῆς ἰσχύος

Ἡ καταπληκτικὴ παραγωγικὴ ἱκανότης τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας θεωρεῖται πιὰ σὰν κάτι αὐτονόητο ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους. Οἱ ἑρμηνεῖες ποὺ δίδονται εἶναι ποικίλες—ἄλλες βάσιμες καὶ ἄλλες ὄχι. Ὡρισμένοι παρατηρηταὶ ἀποδίδουν τὴν ὑψηλὴ παραγωγικότητα τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας ἀποκλειστικὰ στὸν φυσικὸ πλοῦτο τῆς χώρας. Ἡ Ἀμερική, λέγουν, εἶναι μία πλούσια χώρα μὲ εὔφορες πεδιάδες, δάση, πλούσια κοιτάσματα ἄνθρακος, πετρελαίου, σιδήρου, χαλκοῦ καὶ οὐρανίου. Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ ποὺ διασχίζουν τὴν χώρα εἶναι κατὰ μέγα μέρος πλωτοί, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀποτελοῦν μία ἀστείρευτη πηγὴ γιὰ τὴν παραγωγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ γιὰ τὴν ἄρδευσιν τῶν ἀμερικανικῶν πεδιάδων.

Ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Ἀμερικὴ διαθέτει τὸ ἀναμφισβήτητο πλεονέκτημα μιᾶς πλατειᾶς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς ἑκατὸν ὀγδόντα ἑκατομμυρίων ἀτόμων. Τὰ προϊόντα τῆς ἀμερικανικῆς βιομηχανίας καὶ γεωργίας, λέγουν, διακινοῦνται ἐλεύθερα ἀπὸ τὴν μία ἄκρη τῆς χώρας στὴν ἄλλη, χωρὶς τεχνητὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα νὰ αὐξάνουν τὸ κόστος ἢ νὰ παρακωλύουν τὴν κυκλοφορίαν των. Μία βιομηχανία σάπωνος, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι σὲ θέση νὰ πωλῆ τὰ προϊόντα της σὲ ἑκατομμύρια καταναλωτῶν, πρᾶγμα ποὺ τῆς ἐπιτρέπει νὰ ὑποβιβάζη τὸ κόστος παραγωγῆς καὶ νὰ πωλῆ τὰ προϊόντα της σὲ τιμὲς προσιτὲς σὲ ὅλους.

Οἱ ἑρμηνεῖες αὐτὲς δίδουν μία μερικὴ μόνο ἀπάντησι στὸ βασικὸ ἐρώτημα : ποῦ ὀφείλεται ἡ ὑψηλὴ παραγωγικότης τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας ; Μολονότι ἡ ἀμερικανικὴ Συμπολιτεία ἔχει ἀναμφισβήτητα τεράστιες πηγὲς φυσικοῦ πλούτου, δὲν εἶναι ἡ μόνη χώρα μὲ ἀνάλογα πλεονεκτήματα. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἀποτελεῖ ἡ ὕπαρξις μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων μέσα στὰ ὅρια μιᾶς χώρας, κατ' ἀνάγκην, ἐχέγγυο εὐημερίας. Ὑπάρχουν χῶρες μὲ μεγάλο πληθυσμὸ καὶ ἀξιόλογες πηγὲς φυσικοῦ πλούτου, οἱ ὁποῖες ὅμως ἀντιμετωπίζουν σοβαρὰ δημογραφικὰ προβλήματα. Ἐὰν πράγματι ὁ αὐξανόμενος πληθυσμὸς μιᾶς χώρας ἀποτελοῦσε, αὐτομάτως, προϋποθέσεις οἰκονομικῆς προόδου καὶ εὐημε-

ρίας, τότε χῶρες ὅπως ἡ Κίνα ἢ ἡ 'Ινδία θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ὑψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ἁπλὴ οἰκονομικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἂν ἡ παραγωγὴ μιᾶς χώρας δὲν αὐξάνει ταχύτερα ἀπὸ τὸν αὐξανόμενο πληθυσμό της, τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο ἀντὶ νὰ βελτιώνεται, χειροτερεύει. Γιὰ νὰ ἀποτελέση ὁ μεγάλος πληθυσμὸς παράγοντα εὐημερίας πρέπει ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν πολιτῶν νὰ μετέχουν ἐνεργῶς στὸν οἰκονομικὸ κύκλο τόσο ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ παραγωγοῦ ὅσο καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ καταναλωτοῦ. Τὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἐξετάσουμε λεπτομερέστερα στὶς ἑπόμενες σελίδες.

'Εν ὀλίγοις, ὁ φυσικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας ἢ ὁ αὐξανόμενος πληθυσμὸς δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ εὐημερία ἑνὸς ἔθνους. 'Απὸ μία ἄποψι, οἱ παράγοντες αὐτοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰ συστατικὰ μιᾶς χημικῆς ἑνώσεως. Τὰ συστατικὰ αὐτὰ παραμένουν ἀδρανῆ ἕως ὅτου προστεθῆ ὁ καταλύτης ὁ ὁποῖος θὰ τὰ μετατρέψη σὲ μία νέα χημικὴ ἕνωσι. Εἰς τὴν περίπτωσι τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας, ὁ καταλύτης ποὺ θέτει σὲ κίνηση τοὺς διάφορους παράγοντες καὶ ἐξασφαλίζει τὴν εὐημερία ὅλων εἶναι τὸ σύστημα —τὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα τοῦ Δημοκρατικοῦ 'Ιντουστριαλισμοῦ.

Ἡ βασικὴ καινοτομία τοῦ ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ συστήματος διαφέρουν ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ κλασικοῦ καπιταλισμοῦ. Στὴν ἀνάλυση τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν θὰ ἀφιερωθοῦν πολλὲς ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶναι ὀφθαλμοφανῆ —μοιάζουν μὲ τὸ ὁρατὸ τμῆμα ἑνὸς παγόβουνου ποὺ λευκάζει πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. 'Αλλὰ γιὰ νὰ κατανοήσωμε πλήρως τὸ σύχρονο ἀμερικανικὸ σύστημα πρέπει νὰ δοῦμε τὰ χαρακτηριστικά του ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται ἀθέατα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια.

Ὁ Κάρολος Μάρξ εἶχε βασίσει τὴν κριτικὴ τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος στὴν θεωρία ὅτι ἡ «ἐργασία» ἀποτελεῖ «προϊόν», καὶ ὅπως κάθε ἄλλο «προϊὸν» ἔχει μία ὡρι-

σμένη «ἀξία». Καθώρισε δὲ τὴν «ἀξία» αὐτὴ τῆς «ἐργασίας» ὡς ἴση πρὸς τὸ σύνολο τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν «συντήρηση καὶ ἀναπαραγωγὴ» τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Κατὰ τὸν Μάρξ, ὁ «καπιταλιστὴς» δὲν θὰ ἐπλήρωνε ποτὲ τὸν ἐργάτην περισσότερο ἀπ' τὴν προκαθωρισμένη αὐτὴ «ἀξία» τῆς ἐργασίας του, ἀδιάφορα πόσο θὰ ηὐξάνετο ἡ παραγωγὴ χάρις στὶς τεχνικὲς προόδους. Στὸν θεωρητικὸ αὐτὸ πυρῆνα στηρίζεται ὅλη σχεδὸν ἡ μαρξιστικὴ κοσμοθεωρία καὶ ἰδιαιτέρως τὸ γνωστὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν «πόλωσι τῶν τάξεων» καὶ γιὰ τὴν «ἐκμετάλλευση τοῦ ἐργάτου».

Ὁ Μὰρξ βέβαια ἔλαβε ὡς πρότυπο τὸ καπιταλιστικὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς του. Τότε ἡ «ἐργασία» ἐθεωρεῖτο πράγματι «προϊὸν» πρὸς πώλησιν. Σὲ ὡρισμένες χῶρες αὐτὸ ἐξακολουθῆ νὰ ἰσχύει καὶ σήμερα. Ἀλλὰ στὶς Ἡν. Πολιτεῖες ἕνα νέο στοιχεῖο ἔχει μεταβάλει οὐσιαστικὰ τὴν μορφὴ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Καὶ τὸ στοιχεῖο αὐτὸ εἶναι ἡ ταύτισις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ «ἐργαζομένου» καὶ τοῦ «καταναλωτοῦ» στὸ ἴδιο πρόσωπο. Ὁ ἐργαζόμενος δὲν εἶναι πλέον μόνον ὁ φορεὺς ἑνὸς «προϊόντος» μὲ προκαθωρισμένη «ἀξία». Εἶναι καὶ ὁ πιθανὸς «καταναλωτής». Στὶς ἑπόμενες σελίδες θὰ ἐξετάσωμε ἀναλυτικώτερα τὴν ἐπαναστατικὴν κυριολεκτικῶς ἐπίδραση ποὺ εἶχε στὴν συγκρότηση τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας ἡ νέα αὐτὴ τοποθέτησις τοῦ ἐργαζομένου μέσα στὸ ὅλο πλαίσιο τῆς οἰκονομίας. Ὅμοιο ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε ἡ λῆψις σειρᾶς μέτρων ποὺ ἔχουν ἕνα ἀντικειμενικὸ σκοπό : νὰ διαφυλάξουν καὶ νὰ διευρύνουν τὴν ἀγοραστικὴ δύναμη τοῦ ἐργαζομένου ἀμερικανοῦ, δηλαδὴ τῆς τεραστίας πλειονότητος τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀμοιβὴ βέβαια κάθε ἐργαζομένου ἐξαρτᾶται κατὰ κανόνα ἀπὸ τὸ εἶδος ἢ τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας του. Ἐφ' ὅσον δὲ τὰ ἄτομα διαφέρουν ἀπὸ ἀπόψεως ἱκανότητος, εὐφυΐας, ἐνεργητικότητος, μορφώσεως καὶ πρωτοβουλίας, εἶναι φυσικὸ νὰ ποικίλη καὶ ἡ ἀμοιβή των κάτω ἀπὸ ὁποιοδήποτε οἰκονομικὸ σύστημα, «καπιταλιστικὸ» ἢ «σοσιαλιστικό». Ἀλλὰ ἡ βασικὴ καινοτομία τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἑξῆς : ὁ ἐργαζόμενος, τὸ σύνολο τῶν ἐργαζομένων, ἀμείβεται κατὰ τρόπον ποὺ τείνει νὰ ἐξασφαλίση ὄχι μόνο τὴν «συντήρηση καὶ ἀναπαραγωγή» του, ἀλλὰ καὶ νὰ προασπίση καὶ νὰ διευρύνη καὶ τὴν ἀγοραστική του δύναμη. Διότι σὲ μία ἐλεύθερη

οἰκονομία ἡ ὁποία βασίζεται στὴν μαζικὴ παραγωγὴ ἀγαθῶν, ἡ διατήρησις τῆς μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ ζωτικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος.

Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ κλασικοῦ καπιταλισμοῦ, ἡ παραγωγικὴ προσπάθεια ἀπέβλεπε —καὶ σὲ ὡρισμένες χῶρες ἐξακολουθῆ νὰ ἀποβλέπη— στὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν μιᾶς ἀριθμητικὰ περιορισμένης πελατείας. Ὁ «καπιταλιστὴς» προσπαθοῦσε νὰ ἀποκτήση τὸ προϊόν, ἀμείβοντας ἐλάχιστα τὸν «ἐργάτην», καὶ νὰ τὸ πουλήση ἐν συνεχείᾳ σὲ ὑψηλὴ τιμὴ στήν, ἀριστοκρατικῆς συνθέσεως, περιορισμένη καταναλωτικὴ ἀγορά. Μία τέτοια συγκρότηση τῆς οἰκονομίας ἀναμφισβήτητα ἐπιτρέπει τὴν «ἐκμετάλλευση τοῦ ἐργάτου» γιὰ τὴν ὁποία τόση μελάνη ἔχουν ξοδέψη οἱ Μαρξισταί.

Ἀλλὰ ἀπ' τὴν στιγμὴ ποὺ ὁ «ἐργάτης» ἔγινε καὶ «καταναλωτής», οἱ βασικὲς ἀρχὲς τοῦ παλαιοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος ὑπέστησαν ριζικὴ μεταβολή. Ἐφ' ὅσον ἡ μαζικὴ παραγωγὴ ἐξαρτᾶται πλέον ἀπὸ τὴν ὕπαρξη μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς καὶ συνεπῶς μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ὁ «καπιταλιστὴς» δὲν μπορεῖ πλέον νὰ «ἐκμεταλευθῆ» τὸν ἐργαζόμενο διότι ὁ ἐργαζόμενος εἶναι ταυτοχρόνως καὶ καταναλωτής. Ἡ θεωρία λοιπὸν τῆς «ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργάτου» δὲν ἔχει θέση σὲ μία οἰκονομία μαζικῆς ἰδιωτικῆς παραγωγῆς στὴν ὁποία ὁ ἐργαζόμενος εἶναι ταυτοχρόνως καὶ καταναλωτής.

Αὐτὴ ἡ ταύτισις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ «ἐργαζομένου» καὶ τοῦ «καταναλωτοῦ» στὴν τεραστία πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὴν βασικὴ καινοτομία τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ συστήματος. Πόσο βαθειὰ ἐπίδραση εἶχε ἡ νέα αὐτὴ οἰκονομικὴ θεώρησις πάνω στὴν ἀμερικανικὴ σκέψη φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ἀμερικανικὲς ἐργατικὲς ἑνώσεις ἀντιμετωπίζουν τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ νέα ἐπαναστατικὴ μέθοδος τοῦ αὐτοματισμοῦ.

Ὁ αὐτοματισμὸς ἔχει ἤδη ἐπιφέρει ἀξιοσημείωτες ἀλλαγὲς στὴν συγκρότηση τῆς ἀμερικανικῆς βιομηχανίας. Μὲ τὸν αὐτοματισμό, ὁ ἐργάτης ἀντικαθίσταται ἀπὸ αὐτόματα μηχανήματα ἐλέγχου τὰ ὁποῖα κατευθύνουν τὴν λειτουργία πολυπλόκων μηχανημάτων παραγωγῆς ἢ καὶ ὁλοκλήρων ἐργοστασίων, χωρὶς τὴν ἄμεση παρεμβολὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπαιτεῖται μόνον ἡ παρουσία ὀλίγων τεχνικῶν οἱ ὁ-

ποῖοι ἐπιβλέπουν τὴν λειτουργία τῶν αὐτομάτων μηχανῶν ἐλέγχου.

Ἄμεσο ἀποτέλεσμα τοῦ αὐτοματισμοῦ εἶναι ὅτι χρειάζονται ἀσυγκρίτως λιγώτεροι ἐργάται γιὰ τὴν παραγωγὴ ἴσου ἢ καὶ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ προϊόντων. Στὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα, ἐργάται ποὺ δὲν ἦσαν ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν παραγωγὴ ἀγαθῶν δὲν εἶχαν πλέον καμμία «ἀξία» γιὰ τὸν «καπιταλιστή». Ἀλλὰ εἰς τὸ σύγχρονο ἀμερικανικὸ σύστημα, ὁ ἐργαζόμενος εἶναι ταυτοχρόνως καὶ καταναλωτὴς ὁ ὁποῖος καθιστᾶ τὴν μαζικὴν παραγωγὴ οἰκονομικῶς δυνατή. Οἱ αὐτόματες μηχανὲς ἐλέγχου δὲν μποροῦν βέβαια νὰ ἀγοράσουν τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἐνδύματα, τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα ποὺ παράγει μαζικῶς ἡ βιομηχανία καὶ ἡ γεωργία. Συνεπῶς μία ἐκτεταμένη ἀνεργία, ὀφειλομένη στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ αὐτοματισμοῦ, εἶναι οἰκονομικῶς ἀσύμφορη σὲ μία οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς.

Εἶναι φανερό, λοιπόν, ὅτι ἡ κυβέρνησις, οἱ ἐπιχειρήσεις καὶ οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔχουν κοινὸ συμφέρον νὰ διαφυλάξουν τὴν ἀγοραστικὴ δύναμη τοῦ ἐργαζομένου — καταναλωτοῦ. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, ἡγέται ὅπως ὁ Οὐώλτερ Ροῦθερ, ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐργατικῆς Συνομοσπονδίας, δὲν ἀντιτίθεται στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ αὐτοματισμοῦ. Ὅπως ἔγραφε πρὸ καιροῦ ;

«...Ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Τεχνικὴ μᾶς ἔδωσαν ἐπὶ τέλους τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσωμε οἰκονομικὴ εὐημερία καὶ νὰ παύσωμε πιὰ νὰ διαγκωνιζόμεθα γιὰ τὴν διανομὴ τῆς πενίας...». Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δὲν θὰ χρειασθῆ νὰ καταπολεμήσωμε τὶς νέες μηχανές. Ἀντιθέτως θὰ τὶς χρησιμοποιήσωμε γιὰ νὰ χαρίσωμε ὑγείαν καὶ εὐτυχία, ἀσφάλεια καὶ ξεκούραση, εἰρήνη καὶ ἐλευθερία σὲ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα». (Κατάθεσις ἐνώπιον τῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ Κογκρέσσου ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος, 17 Ὀκτωβρίου 1955). Ἡ πεποίθησις αὐτὴ τοῦ ἐργατικοῦ ἡγέτου δὲν ἀποτελεῖ ἀνεύθυνη αἰσιοδοξία ἢ κενὴ ρητορικὴ ἀποστροφή. Ἀντιθέτως βασίζεται στὴν πλήρη κατανόηση τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος. Σὲ μία ἰδιωτικὴ οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς, ἡ ἀποφυγὴ σοβαρᾶς ἀνεργίας ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάγκη. Εἶναι συνεπῶς ρεαλιστικώτερο νὰ προδικάση κανεὶς ὅτι θὰ ληφθοῦν—ὅπως λαμβάνονται ἤδη —μέτρα γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν ἐργαζομένων ἐνῷ δίδεται καιρὸς στὰς βιομηχανίας νὰ δημιουργήσουν νέα προϊόντα καὶ νέες εὐκαιρίες ἀπασχολή-

σεως. Τὸ ὅτι θὰ ὑπάρξουν πολυάριθμα καὶ σοβαρὰ προβλήματα κανεὶς δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ. Θὰ χρειασθῆ διορατικότης, φαντασία, καὶ ρεαλισμὸς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δυσχερειῶν. Ἀλλά, γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε πάλι τὰ λόγια τοῦ Οὐώλτερ Ρούθερ «ἐὰν αὐτὴ τὴν φορὰ ἀποφύγωμε σοβαρὲς κοινωνικὲς ἀναταραχές, αὐτὸ θὰ ὀφείλεται στὴν συντονισμένη σύνεση τῶν ἰδιωτικῶν ὁμάδων καὶ τοῦ Κράτους».

Στὴν πρόληψη δὲ κοινωνικῶν ἀναταραχῶν καὶ τὴν λύση τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐπαναστατικὴ μέθοδος τοῦ αὐτοματισμοῦ, ὁδηγὸς θὰ εἶναι ἡ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ συστήματος : ὅτι γιὰ νὰ συνεχισθῆ ἡ μαζικὴ παραγωγὴ πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ μαζικὴ κατανάλωση, ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρά της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὕπαρξη μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὸ ἀμερικανικό, συνεπῶς, οἰκονομικὸ σύστημα, ἡ ἐξασφάλισις ὑψηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου γιὰ τὴν τεραστία πλειονότητα τοῦ λαοῦ δὲν ἀποτελεῖ ζήτημα κοινωνικῆς φιλανθρωπίας ἀλλὰ μία ἐπιτακτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάγκη.

II. ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΚΗ ΑΡΧΗ ὅτι ἡ μαζικὴ παραγωγὴ πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ μαζικὴ κατανάλωση ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρά της ἀπαιτεῖ μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμη, ἐκπηγάζουν πολλὲς ἀπὸ τὶς ἰδιομορφίες τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. τὸ ὁποῖο διαφέρει βασικὰ ἀπὸ τὸν «καπιταλισμὸ» ποὺ ἔχουν συνήθως κατὰ νοῦν ὅσοι ὁμιλοῦν γιὰ «μονοπώλια», «ἐκμετάλλευση» καὶ «πάλη τῶν τάξεων».

Μαζικὴ παραγωγὴ μὲ μικρὸ κέρδος κατὰ μονάδα.

Ἡ ἐπιδίωξις τοῦ κέρδους παραμένει βέβαια ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ τὸ κέρδος, στὰ πλαίσια τοῦ ἀμερικανικοῦ συστήματος, ἀντὶ νὰ ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῆς «ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργαζομένου» ἐπιτελεῖ μία ἄκρως ζωτικὴ οἰκονομικὴ ἀποστολή.

Διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ βασικὸ κίνητρο τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ τοῦ κεφαλαιοδότου, εἶναι καὶ ἡ κυριω-

τέρα πηγὴ κεφαλαίων γιὰ τὴν ἀνανέωση καὶ ἐπέκταση τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς οἰκονομίας. Τὸ 1955, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ἀμερικανικὴ οἰκονομία παρήγαγε ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες συνολικῆς ἀξίας 392 περίπου δισεκατομμυρίων δολλαρίων. Κατὰ τὸ ἴδιο ἔτος τὰ καθαρὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, μετὰ τὴν καταβολὴ τῶν φόρων, ἀνῆλθαν σὲ 21 δισεκατομμύρια δολλάρια. Ἀπὸ τὸ ποσὸν αὐτὸ περὶ τὰ 11 δισεκατομμύρια κατεβλήθησαν ὑπὸ μορφὴν μερισμάτων καὶ τόκου στὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀμερικανῶν ποὺ κατέχουν μετοχὲς καὶ ὁμολογίες, τὰ ὑπόλοιπα δέκα δισεκατομμύρια διετέθησαν γιὰ τὴν ἀνανέωση καὶ ἐπέκταση τῶν ἐργοστασιακῶν ἐγκαταστάσεων καὶ γιὰ τὴν διενέργεια ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Τὸ 1959 τὸ ἐθνικὸ προϊὸν τῆς Ἀμερικῆς ἀνῆλθε σὲ πεντακόσια περίπου δισεκατομμύρια δολλάρια. Τὰ κέρδη, καὶ τὰ ποσοστὰ ποὺ διετέθησαν γιὰ τοὺς δύο προαναφερθέντας σκοποὺς ηὐξήθησαν ἀναλόγως.

Κέρδη 21 ἢ καὶ 30 δισεκατομμυρίων δολλαρίων δὲν ἀποτελοῦν βέβαια εὐκαταφρόνητο ποσό. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ ἰδιαιτέρως ὅτι τὰ τεράστια αὐτὰ κέρδη δὲν ὑπῆρξαν τὸ ἀποτέλεσμα ὑψηλοῦ κέρδους κατὰ μονάδα, ἀλλὰ ἑνὸς εὐρυτάτου ἀριθμοῦ πωλήσεων ὁ ὁποῖος κατέστη δυνατός, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Οἱ διευθυνταὶ τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἐπιζητοῦν νὰ πραγματοποιήσουν ἕνα μεγάλο κέρδος κατὰ μονάδα διότι γνωρίζουν ὅτι ἐὰν αὐξήσουν τὴν τιμὴ τοῦ προϊόντος ὑπερβολικὰ θὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν πωλήσεων καὶ συνεπῶς ἡ βιοσημότης τῆς ἐπιχειρήσεως. Διαρκὴς μέριμνα λοιπὸν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι νὰ μειώνουν τὸ κόστος παραγωγῆς μὲ τὴν εἰσαγωγὴ πιὸ ἀποδοτικῶν μεθόδων, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ συνδυάσουν τὴν μαζικὴν παραγωγὴ μὲ μαζικὲς πωλήσεις καὶ μὲ κέρδος κατὰ μονάδα. Κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία τὰ καθαρὰ κέρδη τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ὑπερέβησαν κατὰ μέσον ὅροι τὸ πέντε τοῖς ἑκατὸν τῶν συνολικῶν των εἰσπράξεων.

Μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις.

Μαζικὴ παραγωγὴ μὲ μικρὸ κέρδος κατὰ μονάδα εἶναι

ἀπὸ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ ἡ μαζικὴ παραγωγὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ παρὰ μόνον ἐὰν ὑπάρχουν ἀρκετοὶ καταναλωταὶ μὲ ἐπαρκῆ χρηματικὰ εἰσοδήματα γιὰ νὰ ἀπορροφήσουν τὰ παραγόμενα προϊόντα. Συνεπῶς ἡ μαζικὴ παραγωγὴ προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, δηλαδὴ μία τέτοια ἀναλογία μισθῶν καὶ τιμῶν ὥστε τὸ μεγαλύτερο, κατὰ τὸ δυνατόν, ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ νὰ εἶναι οἰκονομικῶς σὲ θέση νὰ ἀπορροφήση τὴν μεγαλύτερη, κατὰ τὸ δυνατόν, ποσότητα καὶ ποικιλία προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Σὲ μία ἐλευθέρα οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς, ἐὰν οἱ τιμὲς τῶν προϊόντων εἶναι «ὑπερβολικὰ ὑψηλὲς» ἢ ἐὰν οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια παραμένουν σὲ «χαμηλὰ» ἐπίπεδα, ἡ οἰκονομία θὰ ὑποστῆ σοβαρὸ κλονισμό. Ἀκριβέστερα, ἐκεῖνο ποὺ προέχει εἶναι ἡ διατήρησις ἑνὸς τέτοιου συσχετισμοῦ τῶν προσωπικῶν εἰσοδημάτων πρὸς τὶς τιμὲς τῶν προϊόντων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ὁμαλὴ λειτουργία μιᾶς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται στὶς Ἡν. Πολιτεῖες χάρις στὴν ἐπίδραση ποὺ ἀσκοῦν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας οἱ ἀλληλοσυμπληρούμενες ἐνέργειες τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων, καὶ τοῦ Κράτους.

Οἱ δυὸ διαστάσεις τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Γιὰ νὰ εἶναι ἡ καταναλωτικὴ ἀγορὰ σταθερὴ καὶ ταυτοχρόνως παράγων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως πρέπει νὰ ἔχει δυὸ διαστάσεις : ὁριζόντια καὶ κάθετη.

Ὁριζοντίως—ἡ ἀγορὰ πρέπει νὰ ἐκτείνεται γεωγραφικῶς σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῆς χώρας, χωρὶς τεχνητὰ ἢ φυσικὰ ἐμπόδια. Καθέτως—ὅλα τὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει νὰ ἔχουν τέτοια χρηματικὰ εἰσοδήματα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μετέχουν ἐνεργῶς στὸν οἰκονομικὸ κύκλο καὶ ὡς καταναλωταί.

Ὁριζοντίως, ἡ εὐρύτης τῆς ἀγορᾶς ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τὴν κατάργηση τῶν νομικῶν φραγμῶν. Καθέτως δέ, μὲ τὴν «δικαιοτέρα» ἢ ὀρθοτέρα μὲ τὴν οἰκονομικῶς ἐπιβεβλημένη κατανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δημιουργηθῆ μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις.

Μορφὲς συναγωνισμοῦ.

. Σὲ μία ἀπολύτως μονοπωλιακὴ οἰκονομία, ὅπως τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ἐπὶ παραδείγματι, ὁ καταναλωτὴς δὲν ἔχει μεγάλα περιθώρια ἐπιλογῆς. Πρέπει νὰ μείνει ἱκανοποιημένος μὲ τὰ προϊόντα τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ κρατικὴ ἐπιχείρησις ἡ ὁποία ἔχει ἕνα ἐξησφαλισμένο καταναλωτικὸ κοινὸ καὶ δὲν ἀντιμετωπίζει τὸν συναγωνισμὸ ἄλλης ἐπιχειρήσεως δὲν αἰσθάνεται τὴν οἰκονομικὴ ἀνάγκη νὰ ἀπασχοληθῆ σοβαρὰ μὲ τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς προτιμήσεις τῶν καταναλωτῶν.

Τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς συμβαίνει σὲ μία ἰδιωτικὴ οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς. Ὅπως θὰ δοῦμε σὲ ἑπόμενες σελίδες, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας παρατηροῦνται τουλάχιστον τρεῖς διαφορετικὲς μορφὲς συναγωνισμοῦ. Μία μορφὴ εἶναι ὁ «ἄμεσος» συναγωνισμὸς μεταξὺ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων. Μία ἄλλη εἶναι ὁ «ἔμμεσος» συναγωνισμός, μεταξὺ ἐπιχειρήσεων ποὺ παράγουν προϊόντα ἢ προσφέρουν ὑπηρεσίες παραλλήλου χρησιμότητος, π.χ. τὰ διάφορα μέσα συγκοινωνίας, ὅπως λεωφορεία, ἀεροπλάνα, σιδηρόδρομοι, ἢ τὰ διάφορα καύσιμα, ὅπως πετρέλαιο, φωταέριο, ἢ ἄνθρακες. Ὑπάρχει τέλος καὶ ἕνα τρίτο εἶδος συναγωνισμοῦ, ἢ ἀκριβέστερα ἡ ἀλληλεπίδρασις ἐξισορροπουμένων δυνάμεων, ὅπως π.χ. οἱ βιομήχανοι ἔναντι τῶν ἐμπόρων, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔναντι τῶν ἐργοδοτῶν, οἱ προμηθευταὶ πρώτων ὑλῶν ἔναντι τῶν κατασκευαστῶν προϊόντων καταναλώσεως, οἱ καταναλωταὶ ἔναντι τῶν παραγωγῶν καὶ ὅλοι μαζὶ ἔναντι τῆς κοινῆς γνώμης.

Συνεχὴς ἀναζήτησις γιὰ νέα προϊόντα καὶ νέες μεθόδους

Μία οἰκονομία στὴν ὁποία ὑπάρχει τόσο πολύμορφος συναγωνισμός, δὲν ἐπιτρέπει αὐτάρεσκη ἱκανοποίηση μὲ ὅ,τι ἔχει ἤδη ἐπιτευχθῆ. Ἐὰν ἡ ἀντίπαλος ἐπιχείρησις ἐπιτύχει νὰ παραγάγη ἕνα καλύτερο προϊόν, ἡ ὀλιγωροῦσα ἐπιχείρησις θὰ αἰσθανθῆ πολὺ σύντομα τὶς συνέπειες. Ἀποτελεῖ, συνεπῶς, ἐπιτακτικὴν ἀνάγκη γιὰ κάθε ἐπιχείρηση ἡ διαρκὴς βελτίωσις τῶν προϊόντων της. Μία ἀμερικανικὴ ἐπιχείρησις, ἡ Τζένεραλ Ἐλέκτρικ, χρησιμοποιεῖ στὶς διαφημίσεις της τὴν φρᾶσι «ἡ πρόοδος εἶναι τὸ σπουδαιότερο

προϊόν μας». Θὰ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἡ πρόοδος εἶναι τὸ σπουδαιότερο προϊὸν μιᾶς ἐλευθέρας οἰκονομίας.

Γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ συνεχὴς πρόοδος τῆς οἰκονομίας, οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐργάζονται χωρὶς διακοπὴ γιὰ τὴν δημιουργία νέων καὶ καλυτέρων προϊόντων.

Ἡ συνεχὴς ἀναζήτησις γιὰ τὸ τελειότερο, ἢ τὸ πιὸ ἐξυπηρετικὸ ἢ τὸ πιὸ ἑλκυστικὸ προϊόν, δὲν εἶναι πλέον ἔργον τοῦ μεμονωμένου καὶ συχνὰ παρεξηγημένου ἐφευρέτου, ἀλλὰ μία συνεχής, συνειδητὴ προσπάθεια τῶν ἐπιχειρήσεων. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὸ 1959 οἱ μεγάλες ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐδαπάνησαν δέκα σχεδὸν δισεκατομμύρια δολλάρια γιὰ τὴν διεξαγωγὴ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ τὴν δημιουργία νέων, τελειοτέρων προϊόντων.

Ἐπιχείρησις καὶ παιδεία

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἀποτελεῖ σήμερα ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ λειτουργήματα πολλῶν ἀμερικανικῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἐκπαιδευτικός, ὁ εἰδικὸς δὲν εἶναι πλέον ξένοι στὸν κόσμο τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀλλὰ οὔτε καὶ εἶναι πιὰ ὁ σύχρονος ἀμερικανὸς ἐπιχειρηματίας, ὁ ἄξεστος «κεφαλαιοκράτης» ποὺ παρουσιάζουν εὐφάνταστοι γελοιογράφοι. Σχεδὸν κατὰ κανόνα εἶναι ἀπόφοιτος Πανεπιστημίου ἢ Πολυτεχνείου, συχνὰ δὲ συναντᾶ κανεὶς στὶς ἀνώτερες διοικητικὲς θέσεις ἀμερικανικῶν ἑταιρειῶν μηχανικοὺς ἢ ἐπιστήμονες ποὺ ἄρχισαν τὴν καριέρα τους ἀπὸ τὰ κατώτατα ἐπίπεδα τῆς ἱεραρχίας μιᾶς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἀλληλεξάρτησις αὐτὴ ἐπιχειρήσεων καὶ παιδείας εἶναι ἕνα ἀκόμη ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας.

Παραγωγικότης καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐργαζομένου

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων διαφαίνεται καὶ σ᾽ ἕνα ἄλλο τομέα : τὶς σχέσεις ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων.

Ἐπιστημονικὲς μελέτες ἔχουν ἀποδείξει τὴν ἐπίδραση ποὺ ἔχει ἡ ψυχολογικὴ διάθεσις τοῦ ἐργαζομένου, ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος. Γι᾽ αὐτό, καὶ γιὰ καθαρὰ οἰκονομικοὺς λόγους ἀκόμη, ἔχει γίνη δεκτὸ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ εὐπρεπὴς μεταχείρησις τῶν ἐργαζομένων καὶ ἡ ἐξασφάλισις ἀνέτων

κατὰ τὸ δυνατὸν συνθηκῶν ἐργασίας. Σὲ μία ἐλευθέρα οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς, ἡ διατήρησις καλῶν σχέσεων μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς βασικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐπίτευξη ὑψηλῆς παραγωγικότητος καὶ συνεπῶς τὴν διαρκὴ μείωση τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἀπὸ τὴν ἄποψη λοιπὸν αὐτὴ ἡ συμβολὴ τοῦ ἐπιστήμονος ψυχολόγου στὴν βελτίωση τῶν ἐργατικῶν σχέσεων ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη πρακτικὴ σημασία.

Εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἱκανῶν

Σὲ μία οἰκονομία ὅπως ἡ Ἀμερικανική, ὅπου ἐπικρατεῖ ἔντονος καὶ πολύμορφος συναγωνισμός, ἡ ἱκανότης κατ' ἀνάγκην ἐκτιμᾶται. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἱκανότης, ἡ πρωτοβουλία, ἡ ἐπιχειρηματικότης εἶναι ἰδιότητες ποὺ δὲν μεταβιβάζονται ὁπωσδήποτε διὰ τῆς κληρονομικότητος, ὁ παλαιὸς τύπος τῆς οἰκογενειακῆς ἐπιχειρήσεως ἀντικατεστάθη σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τὸν σύγχρονο, ἀπρόσωπο θεσμὸ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας.

Ἡ μορφὴ αὐτὴ ἐπιχειρηματικῆς ὀργανώσεως ἔχει ὁδηγήση στὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς νέου ἐπαγγέλματος : τοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἐπιχειρήσεων. Ἡ καταγωγὴ τοῦ ὑπαλλήλου, ἡ οἰκογενειακή του προέλευσις, δὲν εἶναι συνήθως στοιχεῖα ποὺ παίζουν σοβαρὸ ρόλο στὴν ἐπιλογὴ καὶ τὴν ἱεραρχική του ἄνοδο. Αὐτὸ ποὺ ἀσκεῖ ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση εἶναι ἡ διοικητική του ἱκανότης, ἡ εὐφυΐα του, ἡ μόρφωσίς του, ἡ προσωπικότης του. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι σπάνιο φαινόμενο πτωχοὶ καὶ ἄγνωστοι μετανάσται ἢ παιδιὰ ἐργατῶν νὰ φθάνουν στὴν κορυφὴ τῆς ἱεραρχικῆς πυραμίδος γιγαντιαίων ἐπιχειρήσεων—ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Σπῦρος Σκούρας, Πρόεδρος τῆς Τουέντιεθ Σέντσιουρυ Φὸξ ἢ ὁ Βενιαμὶν Φαϊέρλες, τέως Πρόεδρος τῆς μεγαλύτερης ἀμερικανικῆς ἑταιρείας χάλυβος, τῆς U. S. STEEL.

Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ γιὸς ἑνὸς ἀνωτάτου διοικητικοῦ ὑπαλλήλου μιᾶς ἐπιχειρήσεως δὲν ἔχει καμμία βεβαιότητα ὅτι θὰ ἀκολουθήση τὰ βήματα τοῦ πατέρα του, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδείξη ὅτι διαθέτει τὰ προσόντα γιὰ νὰ ἀντεπεξέλθη στὶς βαρύτατες εὐθύνες τῆς ἡγεσίας. Διότι, σὲ μία συναγωνιστικὴ οἰκονομία, μία ἐπιχείρησις δὲν μπορεῖ νὰ φέρη ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα στοὺς ὤμους της τὸ νεκρὸν βάρος ἀνικάνων εὐνοουμένων.

Ἐκσυγχρονισμένος τρόπος οἰκονομικῆς σκέψεως

Οἱ νέοι αὐτοὶ ἡγέται τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν εἶναι βέβαια πρότυπα τελειότητος. Ἔχουν φυσικὰ τὶς ἱκανότητες, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ ελαττώματα ποὺ συναντᾶ κανεὶς σ' ἐκείνους ποὺ διαπρέπουν σ' οἱονδήποτε ἄλλο κλάδο. Τὰ κίνητρα καὶ οἱ ἐπιδιώξεις των ποικίλουν ἀνάλογα μὲ τὶς προσωπικές των προτιμήσεις ἢ τὴν κοινωνική τους προέλευση. Πλὴν ὅμως, ἀπ' ὅλες τὶς ἐνδείξεις προκύπτει ὅτι ἔχουν ἕνα κοινὸ μεταξύ τους χαρακτηριστικό: μία ρεαλιστικὴ ἐκτίμηση τοῦ ρόλου ποὺ διαδραματίζουν οἱ ἐπιχειρήσεις μέσα στὸ ὅλο πλαίσιο τῆς κοινωνίας. Οἱ σύγχρονοι ἐπιχειρηματίαι κατανοοῦν, στὴν μεγάλη τους πλειοψηφία, τὴν ἀλληλεξάρτηση ποὺ ὑπάρχη μεταξὺ τῆς γενικῆς εὐημερίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος καὶ προόδου τῆς ἐπιχειρήσεως. Γι' αὐτό, ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ φιλοσοφία τοῦ βιομηχάνου ἄρχιζε καὶ τελείωνε μόνο μὲ τὴν λέξη «κέρδος» ἀνήκη πιὰ εἰς τὸ παρελθόν.

Ὁ πολύμορφος ρόλος ποὺ διαδραματίζουν καὶ ἡ ἐπίδρασις ποὺ ἀσκοῦν οἱ σύγχρονες ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐπιβάλουν εἰς τὸν ἐπιχειρηματία μία εὐρύτερη θεώρηση καὶ τῶν δικῶν του ὑποχρεώσεων. Δὲν ἀρκεῖ πλέον νὰ ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴν πραγματοποίηση κέρδους, τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς, τὴν αὔξηση τῆς πελατείας. Πρέπει νὰ τὸν ἀπασχολοῦν καὶ τὰ γενικώτερα προβλήματα τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου οἱ ἐπιχειρήσεις ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο τμῆμα.

Χάρις στὴν εὐρεία Πανεπιστημιακή τους μόρφωση καὶ τὴν πληρέστερη κατανόηση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ συστήματος, ὁλοένα καὶ περισσότεροι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ἐπιχειρήσεων ἐνστερνίζονται τὴν δημιουργικὴ καὶ ὑπεύθυνη νοοτροπία ποὺ ἐπιβάλεται ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ κατέχουν νευραλγικὲς θέσεις στὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα τῆς ἀμερικανικῆς βιομηχανίας.

Ὁ ρόλος τῆς διαφημίσεως

Ἡ οἰκονομικὴ ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴ σημασία τῆς διαφημίσεως στὴν σύγχρονη Ἀμερικὴ εἶναι καταφανής. Καίτοι ἡ διαφήμισις ὑποβάλεται ἐνίοτε σὲ σφοδρὲς ἐπικρίσεις γιὰ ἔλλειψη καλοῦ γούστου ἢ γιὰ ὑποτιθέμενες ὑπερβολές,

παίζει ἀναμφισβητήτως ἕνα πρωτεύοντα ρόλο στὴν γενικὴ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδο τῆς χώρας.

Μία οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς προϋποθέτη τὴν ὕπαρξη εὐρυτάτης ζητήσεως, ἐναπόκειται δὲ στὶς διαφημιστικὲς ἐπιχειρήσεις νὰ δημιουργήσουν τὴν ζήτηση αὐτή. Στὶς ἀμερικανικὲς διαφημιστικὲς ἑταιρεῖες πρέπει νὰ ἀποδώση κανεὶς ὄχι μόνο τὴν διάδοση προϊόντων γιὰ τὰ ὁποῖα ἤδη ὑπάρχει ζήτησις, ἀλλὰ καὶ τὴν δημιουργία ζητήσεως γιὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα χωρὶς τὴν παρεμβολὴ τῆς διαφημίσεως ἴσως νὰ παρέμεναν ἀζήτητα.

Ἐπὶ πλέον, ἡ διαφήμισις ἀπευθυνομένη πρὸς τὸ εὐρὺ κοινὸν τείνει νὰ ἐξομειώνη τὶς κοινωνικὲς συνήθειες καὶ νὰ ἐπιφέρει μία γενικὴ ἄνοδο τῶν προτιμήσεων τοῦ κοινοῦ. Μὲ τὸ νὰ προκαλεῖ δὲ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ γιὰ ἕνα προϊόν, ἡ διαφήμισις ὑποβοηθῆ τὴν δημιουργία ηὐξημένης ζητήσεως καὶ συνεπῶς τὴν ταχύτερη μετατροπὴ ἑνὸς «εἴδους πολυτελείας» σὲ προϊὸν «εὐρείας καταναλώσεως».

Ὁ ρόλος τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων

Ἕνας βασικὸς παράγων ἀπ' τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος εἶναι οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις. Μὲ τὴν ἄσκηση συνεχοῦς πιέσεως γιὰ τὴν βελτίωση τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐργαζομένων, οἱ ἀμερικανικὲς ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔπαιξαν καὶ παίζουν αποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἀνάπτυξη καὶ διατήρηση μιᾶς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Οἱ ἀμερικανικὲς ἐργατικὲς ἑνώσεις κατὰ τὸν εἰκοστὸ αἰώνα, κυρίως λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Σαμουὴλ Γκόμπερς ποὺ ἐχρημάτισε ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα πρόεδρος τῆς Ἐργατικῆς Ὁμοσπονδίας (A.F.L.), δὲν τηροῦν στάση ἐχθρικὴ κατὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας. Ἀντιθέτως δέχονται ἀνεπιφύλακτα τὶς βασικὲς ἀρχές του, καὶ κινούμενες μέσα στὰ πλαισία του συγκεντρώνουν τὶς προσπάθειές των γιὰ νὰ εξασφαλίσουν ἕνα κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερο μερίδιο γιὰ τὰ μέλη τους ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα. Τὸ υψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀμερικανοῦ ἐργαζομένου ἀποδεικνύει πόσο συνετὴ καὶ ρεαλιστικὴ εἶναι ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων.

Ὅπως καὶ οἱ ἡγέται τῶν ἐπιχειρήσεων, ἔτσι καὶ ὁ ἐργατικοὶ ἡγέται δὲν εἶναι χωρὶς ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίες.

Οὔτε καὶ λείπουν οἱ περιπτώσεις διεισδύσεως ἀντικοινωνικῶν καὶ ἐγκληματικῶν στοιχείων μέσα εἰς τὶς τάξεις ἢ καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἡγεσία τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων. Χάρις ὅμως στὴν δημοκρατική τους συγκρότηση ἐπιτυγχάνεται κατὰ κανόνα ἡ βαθμιαία ἀποκάθαρσίς τους ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα στοιχεῖα.

Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ἐργατικῶν ἡγετῶν, ἀποδέχεται τὴν ἀρχὴ ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων ἐξυπηρετοῦνται καλύτερα ὅταν οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις κινοῦνται μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ὑποχρεώσεών τους ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ θεωροῦν τοὺς ἐργαζομένους ὄχι σὰν μία ξεχωριστὴ «τάξη» μὲ ἀντίθετα συμφέροντα ἀλλὰ σὰν ἕνα βασικὸ καὶ ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος.

Τὸ κράτος ὡς παράγων ἰσορροπίας

Ἡ Ὁμοσπονδιακὴ κυβέρνησις ἀποτελεῖ τὸν τρίτο βασικὸ παράγοντα—μαζὶ μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις καὶ τὶς ἐργατικὲς ἑνώσεις—στὴν ὅλη συγκρότηση τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Μολονότι δὲν ὑπάρχει ὁμογνωμία ὡς πρὸς τὴν ἔκταση τοῦ ρόλου ποὺ πρέπει νὰ διαδραματίζει τὸ κράτος, κανεὶς σχεδὸν δὲν ἀμφισβητεῖ σοβαρὰ ὅτι τὸ Κράτος ἔχει σοβαρὲς εὐθύνες γιὰ τὴν εὔρυθμο λειτουργία τῆς οἰκονομίας.

Σὲ μία ἐλεύθερη οἰκονομία, ἡ οἰκονομικὴ σταθεράτης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐξισορόπηση τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν ἱκανότητα τοῦ ἔθνους νὰ καταναλίσκει καὶ νὰ ἀποταμιεύει, Ἡ ἰσορροπία αὐτὴ δὲν εἶναι δύσκαμπτη ἀλλὰ κυμαίνεται ἐλεύθερα μέσα σ' ἕνα σχετικῶς εὐρὺ περιθώριο ἀσφαλείας. Βασικὴ ἀποστολὴ τοῦ κράτους εἶναι νὰ προλαμβάνει βίαιες οἰκονομικὲς διακυμάνσεις πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτὰ ἀσφαλείας. Εἰς τὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις δὲν καθωρίζη αὐθαιρέτως καὶ ἐκ τῶν ἄνω, οὔτε τὶς ἀνάγκες οὔτε τὶς προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ ἀλλ' οὔτε καὶ τὶ πρόκειται νὰ παραχθῆ. Ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀπόλυτος ἔλεγχος τῆς οἰκονομίας ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἀποτελεῖ μία πρωτόγονη μᾶλλον μέθοδο γιὰ τὴν ἐξασφάλιση οἰκονομικῆς σταθερότητος.

Γιὰ νὰ ἐκπληρώση τὴν ἐξισορροπητική της ἀποστολή, ἡ Ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἔχει ἐξοπλισθῆ διὰ νόμου μὲ μέσα ἀσκήσεως δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς,

καὶ μὲ ἐπιστημονικὲς μεθόδους γιὰ τὴν πρόγνωση καὶ ἀξιολόγηση τῶν οἰκονομικῶν ἐξελίξεων. Ἡ αὐξομείωσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν, ἢ τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ἡ ρύθμισις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἢ ἡ εφαρμογὴ τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ ἔχει στὴν διάθεσή της ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις στὴν διαρκῆ της προσπάθεια νὰ διατηρήση τὴν οἰκονομία σὲ σχετικὴ σταθερότητα.

* * *

Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συστήματος καὶ οἱ ἀρχὲς ποὺ προαναφέραμε δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν βέβαια δογματικοὶ «νόμοι», ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων αὐτομάτως ἐξασφαλίζη τὴν λύση ὅλων τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἀποτελοῦν μᾶλλον πρακτικὲς μεθόδους, ἐν διαρκῆ ἐξελίξει, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιλογὴ καὶ χρησιμοποίησις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἑκάστοτε ἀνάγκες. Δὲν ἀμφισβητῶ δὲ ὅτι ἄλλοι παρατηρηταὶ ἴσως νὰ προέκριναν μία διαφορετικὴ ταξινόμηση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ συστήματος ἢ καὶ μία διαφορετικὴ ἀξιολόγηση τῶν θεμελιωδῶν του χαρακτηριστικῶν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, νομίζω ὅτι γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ συστήματος, ἡ προηγηθεῖσα σύντομη ἐπισκόπησις ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ προεισαγωγή. Στὶς ἑπόμενες σελίδες θὰ ἐξετάσωμε λεπτομερέστερα τὶς ἀρχὲς καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ τοῦ συστήματος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

III. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ

ΟΙ ΕΠΙΚΡΙΤΑΙ ΤΟΥ Ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος προβάλουν συχνὰ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι «τὰ Ἀμερικανικὰ μονοπώλια, ἐλεγχόμενα ἀπὸ μία δράκα μεγιστάνων τοῦ πλούτου, πραγματοποιοῦν κολοσσιαῖα κέρδη καὶ στεροῦν τοὺς ἐργάτες ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων τους».

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς ἔχει προπαγανδιστικὸ χαρακτῆρα, ἐπιβάλεται• ἡ προσεκτική του μελέτη γιὰ νὰ ἐξακριβώσωμε κατὰ πόσον εὐσταθεῖ.

Η πραγματοποίησις κέρδους σημαίνει πράγματι «ἐκμετάλλευσιν»;

Σὲ ὁποιοδήποτε οἰκονομικὸ σύστημα, ἡ παραγωγικὴ προσπάθεια ἔχει ἕνα βασικὸ ἀντικειμενικὸ σκοπό : τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ «καταναλωτοῦ». Ἀλλὰ ἡ διαπίστωσις αὐτὴ τότε μόνο ἀποκτᾶ οἰκονομικὸ περιεχόμενο ὅταν δώσωμε ἀπάντηση στὸ οὐσιῶδες ἐρώτημα : ποιὸς εἶναι ὁ «καταναλωτής» ;

Σὲ μία καπιταλιστικὴ οἰκονομία περιωρισμένης παραγωγῆς, ἡ ὁποία εφοδιάζει μία μικρή, σχετικῶς, καταναλωτικὴ ἀγορά, ὁ καπιταλιστὴς - παραγωγὸς εἶναι σὲ θέση, ἀφ' ἑνὸς νὰ καθωρίσῃ ὑψηλὲς τιμὲς τὶς ὁποῖες ἡ περιωρισμένη ὁμὰς τῶν καταναλωτῶν ἔχει τὴν χρηματικὴ ἀντοχὴ νὰ καταβάλῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν καταβολὴ στὸ ἐργατοϋπαλληλικό του προσωπικὸ ἐλαχίστων «μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων ἐπιβιώσεως». Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ πρα-

γματοποίησις ὑψηλοῦ κέρδους κατὰ μονάδα. Ἡ ἀνάλυσις βέβαια αὐτὴ εἶναι πολὺ ἁπλοποιημένη, πάντως δείχνει ὅτι σὲ ἕνα τέτοιο σύστημα ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐργαζομένου εἶναι οἰκονομικῶς δυνατή. Καὶ τοῦτο γιατὶ σ' ἕνα καπιταλιστικὸ σύστημα περιωρισμένης παραγωγῆς, ὁ καπιταλιστὴ - παραγωγὸς γνωρίζει ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ καταναλωταί. Ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ περιωρισμένης παραγωγῆς, ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐργαζομένου νὰ ἀγοράση τὰ προϊόντα τοῦ «καπιταλιστοῦ» - ἐργοδότου ἐλάχιστα ἐπηρεάζη τὸ εἰσόδημα καὶ τὴν οἰκονομικὴ θέση τοῦ τελευταίου, γιατὶ αὐτός, οὕτως ἢ ἄλλως, ἀπέβλεπε στὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν μιᾶς στενῆς ἀριστοκρατικῆς θὰ λέγαμε, καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Ἡ κατάστασις μεταβάλεται ριζικὰ ὅταν ἔχομε μία ἐλευθέρα οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς. Τότε ἡ «ἐκμετάλλευσις» τοῦ ἐργαζομένου καθίσταται οἰκονομικῶς ἀσύμφορη γιὰ τὸν ἐργοδότη. Καὶ τοῦτο, γιατί, ὅπως ἀνεφέρθη ἤδη, σὲ μία τέτοια οἰκονομία ἡ διάκρισις μεταξὺ «ἐργαζομένου» καὶ «καταναλωτοῦ» παύει νὰ ὑφίσταται. Μὲ τὸν ὅρο «ἐργαζόμενος» βέβαια ἐννοοῦμε κάθε ἄτομο τοῦ ὁποίου τὸ εἰσόδημα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας, εἴτε περὶ ἐργάτου πρόκειται, εἴτε περὶ ἐπαγγελματίου, ἐπιστήμονος, διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἐπιχειρήσεων, τεχνικοῦ, ἢ ὁποιουδήποτε ἄλλου ποὺ ἐργάζεται γιὰ νὰ ζήση. Ἑξῆντα πέντε καὶ πλέον ἑκατομμύρια Ἀμερικανῶν ἀνήκουν στὴν κατηγορία αὐτὴ τῶν «ἐργαζομένων». Μαζὶ δὲ μὲ τὶς οἰκογένειές των ἀποτελοῦν τὴν τεραστία μάζα τῶν «καταναλωτῶν». Ὁ ἐργοδότης συνεπῶς δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ἀγνοήση —ἐκτὸς μόνον ἐπὶ ζημία του— τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εἶναι καὶ ὁ πιθανὸς καταναλωτής. Ἐὰν οἱ ἐργαζόμενοι ἀμειφθοῦν μὲ «μισθοὺς καὶ ἡμερομίσθια ἐπιβιώσεως» δὲν θὰ ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα νὰ μετάσχουν ἐνεργῶς στὸν οἰκονομικὸ κύκλο ὡς καταναλωταί, νὰ ἀπορροφήσουν δηλαδὴ τὰ προϊόντα καὶ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ συνεχῶς δίδει ἡ μαζικὴ παραγωγή, καὶ τότε οἱ πρῶτοι ποὺ θὰ αἰσθανθοῦν τὸν ἀντίκτυπο, θὰ εἶναι οἱ ἐπιχειρηματίαι τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα δὲν θὰ εὑρίσκουν ἀρκετοὺς ἀγοραστάς.

Ἡ ἀρκετὰ διαδεδομένη ἀντίληψις ὅτι ἡ πραγματοποίησις κέρδους σημαίνει ἐκμετάλλευση εἴτε τοῦ ἐργάτου εἴτε τοῦ καταναλωτοῦ - δηλαδὴ ὅτι ἡ πραγματοποίησις κέρδους σημαίνει ὅτι εἴτε τὰ ἡμερομίσθια ἦσαν κατώτερα τοῦ κανονικοῦ εἴτε ὅτι οἱ τιμὲς ἦσαν ἐξογκωμένες—δὲν φαίνε-

ται νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ οἰκονομικὰ δεδομένα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ συστήματος. Ἐν πρώτοις δὲν ὑπάρχει μία προκαθωρισμένη χρηματικὴ ποσότης ἀπὸ τὴν ὁποία κατὰ κάποιο τρόπο πρέπει νὰ προέλθουν ἡμερομίσθια καὶ κέρδη, ὥστε ἡ αὔξησις τοῦ ἑνὸς νὰ ἀποβαίνη αὐτομάτως εἰς βάρος τοῦ ἄλλου. Ἀντιθέτως, ἡ αὔξησις τῶν συνολικῶν κερδῶν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν μείωση τοῦ κόστους παραγωγῆς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς πιὸ ἀποδοτικῶν μεθόδων, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν αὔξηση τῶν πωλήσεων σὲ τιμὲς προσιτὲς στὸ εὐρὺ κοινόν. Γι' αὐτό, οἱ ἐπιτυχεῖς ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις κατορθώνουν νὰ πληρώνουν καὶ ὑψηλοὺς μισθούς, καὶ νὰ πωλοῦν τὰ προϊόντα τους σὲ προσιτὲς τιμές, καὶ νὰ πραγματοποιοῦν ταυτοχρόνως μεγάλα σ υ ν ο λ ι κ ὰ κέρδη.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν οἰκονομία ἐν τῷ συνόλῳ της. Τὰ συνολικὰ κέρδη τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων παρουσιάζουν σταθερὴ αὔξηση, παράλληλα μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια τὰ κέρδη ηὐξήθησαν, ἐνῶ οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια παρουσίαζαν μεγαλύτερη πραγματικὴ ἄνοδο ἀπὸ τὶς τιμές. Ταυτοχρόνως, ἐνῶ τὰ σ υ ν ο λ ι κ ὰ κέρδη ηὐξάνοντο, τὸ κέρδος κ α τ ὰ μ ο ν ά δ α ἐμειοῦτο σταθερῶς.

Τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτὰ οἰκονομικὰ δεδομένα εὑρίσκονται σὲ βασικὴ ἀντίθεση πρὸς τὶς ἀρχὲς τοῦ παλαιοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, καὶ ἀποτελοῦν μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξη ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς μαζικῆς παραγωγῆς ὡδήγησε στὴν δημιουργία ἑνὸς νέου οἰκονομικοῦ συστήματος μὲ δικές του ἀρχὲς καὶ δικά του χαρακτηριστικά.

Τὰ κέρδη ὡς πηγὴ κεφαλαίου

Γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν ἑνὸς αὐξανομένου πληθυσμοῦ καὶ τὴν βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου γενικῶς, ἐπιβάλεται ἡ διαρκὴς αὔξησις τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Δύο κυρίως πρακτικοὶ τρόποι ὑπάρχουν γιὰ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγῆς : ἡ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἐνίσχυσις τῶν παραγωγικῶν μέσων, καὶ ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐργαζομένου μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τελειοτέρων μηχανημάτων καὶ περισσότερον ἀποδοτικῶν μεθόδων

παραγωγῆς. Τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται βέβαια ὅταν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐργαζομένου. Ἡ τεραστία παραγωγὴ τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας καὶ τὸ ὑψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ ὀφείλονται στὴν συνεχή, σταθερή, καὶ ευσυνείδητη προσπάθεια γιὰ τὴν συνδυασμένη αὔξηση τῆς παραγωγικότητος καὶ τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

Εἶναι σὲ ὅλους γνωστὸ ὅτι ἡ ἐπέκτασις μιᾶς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπένδυση κεφαλαίων. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν οἰκονομία γενικῶς. Οἱ ἐπενδύσεις κεφαλαίων αποτελεῖ, ἐν ἐσχάτη αναλύσει, τὸ θεμέλιο τῆς ὑλικῆς καὶ οἰκονομικῆς προόδου.

Κατὰ βάσιν, κεφάλαια σχηματίζονται ὅταν μέρος τοῦ εθνικοῦ εἰσοδήματος δὲν καταναλίσκεται. Σὲ μία οἰκονομία μονολιθικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ, ἡ κατανάλωσις μπορεῖ νὰ περιορισθῇ μὲ ἀπόφασιν τῆς πολιτικῆς ὁμάδος ἡ ὁποία ἐλέγχῃ τὸν οἰκονομικο - πολιτικὸ μηχανισμό. Ἀλλὰ σὲ μία οἰκονομία δημοκρατικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ, ἡ κατανάλωσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀπόφαση χιλιάδων ἰδιωτῶν. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίων ἔχει ἀφεθῇ εντελῶς εἰς τὴν τύχη. Ἀντιθέτως ὁ οἰκονομικὸς μηχανισμὸς εἶναι ἐφωδιασμένος μὲ νομοθετικὰ «κίνητρα» τὰ ὁποῖα συντελοῦν στὴν ἀποταμίευση καὶ τὸν σχηματισμὸ κεφαλαίων.

Σὲ μία σύγχρονη οἰκονομία ἐλευθέρων ἐπιχειρήσεων ὑπάρχουν κατ' οὐσίαν τρεῖς πηγὲς κεφαλαίων : αἱ ἰδιωτικαὶ ἀποταμιεύσεις, αἱ πιστώσεις τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν, καὶ τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων.

Τὸ 1955, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ ἀμερικανικὲς ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ συνόλῳ των ἐδαπάνησαν 28 δισεκατομμύρια δολλαρίων γιὰ τὴν βελτίωση καὶ ἐπέκταση τῶν ἐγκαταστάσεών τους. Τὸ 1956 οἱ ἀνάλογες δαπάνες ἔφθασαν τὰ τριάντα πέντε δισεκατομμύρια, μὲ προσθήκην ἐννέα ἐπὶ πλέον δισεκατομμυρίων γιὰ τὴν ἀνέγερση νέων κτιρίων, γραφείων, ἢ ἐγκαταστάσεων ψυχαγωγίας τῶν ἐργαζομένων.

Χωρὶς τὴν πραγματοποίηση κερδῶν, ἡ ἀνανέωσις καὶ ἐπέκτασις τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων θὰ ἐχρηματοδοτεῖτο εἴτε διὰ δανεισμοῦ, εἴτε δι' ηὐξημένων ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐξοφλοῦσαν τὰ δάνεια αὐτὰ οἱ ἐπιχειρήσεις ἐὰν δὲν ἐπραγματοποιοῦσαν κέρδη ;

Καὶ πῶς θὰ προσελκύοντο αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις ἐὰν αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν κατέβαλαν μερίσματα ἀπὸ τὰ κέρδη τους; Τὸ κέρδος συνεπῶς, ἢ ἀκριβέστερα ἡ προσδοκία τοῦ κέρδους, παίζει ἕνα ζωτικὸ ἔ μ μ ε σ ο ρόλο γιὰ τὴν διοχέτευση κεφαλαίων πρὸς τὶς ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις.

Ἀλλὰ τὸ κέρδος παίζει καὶ ἕνα ἄ μ ε σ ο ρόλο, ὡς μία ἀπὸ τὶς τρεῖς σπουδαιότερες πηγὲς κεφαλαίων ἀναπτύξεως. Μάλιστα τὰ κέρδη ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τους ἀποτελοῦν τὸν σπουδαιότερο παράγοντα ἀναπτύξεως τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας. Στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν περίοδο 1947 - 1955 ἀποδεικνύουν ὅτι μὲ τὰ μὴ διανεμηθέντα κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων ἐχρηματοδοτήθησαν τὰ πενήντα καὶ πλέον ἑκατοστὰ τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἀγορὰ νέων μηχανημάτων, τὴν ἀνέγερση νέων εγκαταστάσεων καὶ τὴν διεξαγωγὴ επιστημονικῶν ἐρευνῶν.

Κέρδη καὶ ἐπενδύσεις

Ὁ ἀμερικανὸς ἐπιχειρηματίας σήμερα ἐνδιαφέρεται κυρίως νὰ πραγματοποιήση μεγάλα κέρδη—ὡς ἀποτέλεσμα ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ πωλήσεων. Δὲν ἐπιδιώκει ὑψηλὸν κέρδος κατὰ μονάδα· ἀντιθέτως, προτιμᾶ μικρὸν κέρδος κατὰ μονάδα, καὶ μαζικὲς πωλήσεις ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα μέσα σὲ ἕνα κλίμα οἰκονομικῆς σταθερότητος. Ἡ προτίμησις αὐτή, βέβαια δὲν εἶναι ζήτημα προσωπικῆς καλωσύνης ἀλλὰ ἀποτέλεσμα οἰκονομικῆς ἀνάγκης. Γιὰ νὰ διατηρηθῆ σχετικὴ οἰκονομικὴ σταθερότης καὶ ὑψηλὸν ἐπίπεδον καταναλώσεως σὲ μία οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς οἱ ἐπιχειρήσεις δὲν μποροῦν νὰ αὐξήσουν τὰ κέρδη των μὲ τὴν μέθοδο τῆς ὑπερβολικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἢ τῆς μειώσεως τῶν ἡμερομισθίων ὅπως ἔπρατε ὁ παλαιοῦ τύπου κεφαλαιοκράτης—καὶ ὅπως γίνεται σὲ πολλὲς χῶρες καὶ σήμερα ἀκόμη.

Δὲν ἀποκλείεται βέβαια καὶ στὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ συστήματος μία ἐπιχείρησις νὰ ἀγνοήση τὰ οἰκονομικὰ δεδομένα. Ἐὰν ὅμως ἐπιχειρήση νὰ αὐξήση τὰ κέρδη ὑψώνοντας τὶς τιμὲς ὑπερβολικὰ ἴσως προκαλέση τέτοια μείωση τῶν πωλήσεων τοῦ προϊόντος της ὥστε νὰ ἀντιμετωπίση τὸ ἐνδεχόμενον χρεωκοπίας. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ ἐλεύθερες ἐργατικὲς ἑνώσεις, στὴν συνεχῆ τους

προσπάθεια νὰ ἐξασφαλίσουν γιὰ τὰ μέλη τους μία ὅσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερη μερίδα ἀπ' τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, ἀσφαλῶς θὰ καταπολεμήσουν κάθε απόπειρα μειώσεως τῶν ἡμερομισθίων γιὰ τὴν πραγματοποίηση μεγαλυτέρων κερδῶν.

Στὴν μετατροπὴ τοῦ κέρδους σὲ βασικὴ πηγὴ κεφαλαίων, πρωταρχικὸ ρόλο ἔπαιξε ἡ ανώνυμος εταιρεία. Οἱ διευθυνταὶ τῶν ανωνύμων ἑταιρειῶν ἐνδιαφέρονται κυρίως γιὰ τὴν ὑγιᾶ, ἐπὶ μακροχρονίου βάσεως, ἀνάπτυξη τῆς ἐπιχειρήσεως. Γι' αὐτό, τείνουν νὰ χρησιμοποιοῦν ἕνα σοβαρὸ ποσοστὸ τῶν καθαρῶν κερδῶν γιὰ τὴν επέκταση τῆς ἐπιχειρήσεως, μολονότι οἱ μέτοχοι—οἱ πραγματικοὶ ἰδιοκτῆται τῆς ἑταιρείας—θὰ προτιμοῦσαν ἴσως μεγαλύτερα μερίσματα. Τὸ οἰκονομικὸ αποτέλεσμα τοῦ φαινομένου αὐτοῦ εἶναι ὅτι οἱ ἀμερικανικὲς ανώνυμες ἑταιρεῖες, μὲ τὸ νὰ ἐπενδύουν μέρος τῶν καθαρῶν των κερδῶν, ἀποτελοῦν τώρα ἕνα σημαντικὸ παράγοντα στὴν ὅλη οἰκονομικὴ διαδικασία γιὰ τὴν διοχέτευση κεφαλαίων ἀπ' τὴν κατανάλωση πρὸς τὶς ἐπενδύσεις.

Ἡ πραγματοποίησις ἢ μὴ κέρδους παίζη ἕνα ἄλλο σπουδαῖο ρόλο : αποτελεῖ κριτήριο γιὰ τὴν ἱκανότητα τῆς διευθύνσεως μιᾶς ἐπιχειρήσεως καὶ γιὰ τὴν ἀποδοτικὴ ὀργάνωση τῶν ἐργασιῶν της. Ὁδηγεῖ στὴν αξιοποίηση τῶν ἱκανοτέρων. Ταὐτοχρόνως δὲ χρησιμεύει ὡς «μετρητὴς» μὲ τὸν ὁποῖο ἐξακριβώνεται κατὰ πόσον οἱ παράγοντες τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας—φυσικοὶ πόροι, ἐργατικὸν δυναμικόν, καὶ κεφάλαιον— ἀξιοποιοῦνται κατὰ τὸν οἰκονομικῶς ἀποδοτικώτερο τρόπο.

Μία ἐπιχείρησις ποὺ δὲν πραγματοποιεῖ κέρδη ἐπὶ ἕνα χρονικὸ διάστημα ὑποχρεώνεται ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ ἐπανεξετάση τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν οἰκονομική της πολιτικὴ γιὰ νὰ ἐξακριβώση κατὰ πόσον πωλεῖ τὰ προϊόντα της κάτω τοῦ κόστους, ἢ κατὰ πόσον οἱ τιμὲς τῶν προϊόντων της εἶναι «ὑπερβολικὰ ὑψηλὲς» καὶ απωθοῦν συνεπῶς τὸν καταναλωτή, ἢ ἐὰν αἱ μέθοδοι παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν προϊόντων της εἶναι ἀντιοικονομικαί. Ἡ πραγματοποίησις ἢ μὴ κέρδους ἢ ζημίας αποτελεῖ τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλείδα ἡ ὁποία ἐξασφαλίζη τὴν ἀποδοτικότητα τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ μειώνη τὸν κίνδυνο σπατάλης καὶ ἀντιοικονομικῶν ἐνεργειῶν.

Τὸ κέρδος βέβαια δὲν ἔπαυσε νὰ αποτελεῖ ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἕνα βασικὸ κίνητρο γιὰ τὴν ἐπένδυση κεφαλαίων καὶ ἕνα μέσο ἀνταμοιβῆς τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ τοῦ

κεφαλαιούχου γιὰ τοὺς κινδύνους ποὺ ἀντιμετωπίζει κατὰ τὴν ἐπένδυση τῶν χρημάτων του. Ἡ προσδοκία μερισμάτων ἢ ἡ καταβολὴ τόκου ἀποτελεῖ τὸν παράγοντα ποὺ ὑποκινεῖ τὰ ἄτομα γιὰ νὰ ἐπενδύσουν τὶς ἀποταμιεύσεις των στὶς παραγωγικὲς ἐπιχειρήσεις ἀντὶ νὰ δαπανήσουν ὁλόκληρο τὸ εἰσόδημά των γιὰ τὴν προμήθεια καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.

Ποία εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς «ἀνταμοιβῆς» αὐτῆς τοῦ κεφαλαιούχου; Συνήθως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἕνα ἄτομο ποὺ ἐπενδύει τὰ χρήματά του σὲ μία ἀβεβαία ἐπιχείρηση πιθανὸν νὰ πραγματοποιήση σημαντικὰ κέρδη, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ χάση καὶ τὰ χρήματά του. Κατὰ μέσον ὅρον, ἐν πάση περιπτώσει, ὁ ἐπενδύων τὰ χρήματά του στὶς ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις λαμβάνει τρία ἕως ὀκτὼ τοῖς ἑκατὸν ἐτησίως ἐπὶ τῆς συνολικῆς του ἐπενδύσεως.

Ἐὰν παραβάλωμε τὸ εἰσόδημα ἑνὸς χρηματοδότου πρὸς τὸ εἰσόδημα ἑνὸς εἰδικευμένου ἐργάτου ὁ ὁποῖος λαμβάνει $ 5000 τὸ ἔτος θὰ δοῦμε ἀμέσως ὅτι ὁ χρηματοδότης γιὰ νὰ λάβη πέντε χιλιάδες δολλάρια τὸ ἔτος πρέπει νὰ ἐπενδύση ἑκατὸ περίπου χιλιάδες δολλάρια. Ἐὰν μάλιστα ὁ χρηματοδότης ἔχει τοποθετήση τὰ χρήματά του σὲ μετοχὲς τότε δὲν εἶναι βέβαιος ἂν θὰ λάβη καθόλου μέρισμα. Διότι, τὸ ἕνα τρίτο σχεδὸν τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν διανέμουν πάντοτε μερίσματα. Εἶναι φανερὸ ὅτι εἰς τὸ ἀμερικανικὸ σύστημα ἡ «ἀνταμοιβὴ» τοῦ χρηματοδότου δὲν εἶναι ὑπερβολική. Μάλιστα, θὰ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι στὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα πιὸ εὐνοϊκὴ μεταχείρισις γίνεται στὸν «ἐργαζόμενο». Ἀλλά, ἂς μὴ λησμονοῦμε ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι ἀποτελοῦν τὴν τεραστία πλειονότητα—καὶ τὴν βάση τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Ἐπὶ πλέον, ἑκατομμύρια ἐργαζομένων εἶναι ταυτοχρόνως καὶ χρηματοδόται, μὲ συνολικὲς ἐπενδύσεις δισεκατομμυρίων δολλαρίων. Δέκα καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἀμερικανικῶν οἰκογενειῶν ἔχουν ἐπενδύση μέρος τῶν ἀποταμιεύσεών των σὲ μετοχὲς καὶ ὁμολογίες, ἐνῶ πολὺ περισσότεροι εἶναι ἔμμεσοι χρηματοδόται μὲ τὶς καταθέσεις ποὺ ἔχουν σὲ τράπεζες, μὲ τὴν καταβολὴ ἀσφαλίστρων σὲ ἀσφαλιστικὲς ἑταιρείες κλπ. Πάντως, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ εἰσοδήματός των—καὶ συνεπῶς ἡ ἀγοραστική των δύναμις—ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐργασία τους. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ περισσότερο «εὐνοϊκὴ» μεταχείρησις τοῦ ἐργαζομένου. Σὲ μία

οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς ἡ ὁποία λειτουργεῖ σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ δημοκρατικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ, ὁ ἐργαζόμενος—καταναλωτὴς ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸ παράγοντα.

IV. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ, ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ, ΤΙΜΑΙ

Ἡ βελτίωσις τῆς παραγωγικότητος εἶναι ὁ βασικὸς παράγων στὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ διαρκὴς ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Τὸ 1929, 45 ἑκατομμύρια ἀμερικανῶν ἐπραγματοποίησαν ἐν συνόλῳ περὶ τὰ 116 δισεκατομμύρια ὡρῶν ἐργασίας. Τὸ 1954, 60 ἑκατομμύρια ἐπραγματοποίησαν 130 δισεκατομμύρια ὡρῶν ἐργασίας, ἤτοι εἴχαμε αὔξησιν περὶ τὰ 16 τοῖς ἑκατόν. Καὶ ὅμως ἡ συνολικὴ παραγωγὴ τοῦ 1954 ἦτο διπλασία ἐκείνης τοῦ 1929. Ἡ τεραστία αὐτὴ αὔξησις τῆς παραγωγῆς ὀφείλετο βέβαια κυρίως στὶς τεχνικὲς προόδους, στὴν εἰσαγωγὴ τελειοτέρων μηχανημάτων καὶ πιὸ ἀποδοτικῶν μεθόδων ἐργασίας, στὴν διαρκῶς καὶ εὐρύτερη ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων μαζικῆς παραγωγῆς.

Μαζικὴ παραγωγὴ καὶ πνευματικὸς πολιτισμὸς

Ἡ μέθοδος τῆς μαζικῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν δὲν εἶναι πάντοτε δημοφιλής. Ὡρισμένοι ἐκφράζουν ἐνίοτε τὴν ἄποψη ὅτι ἡ μαζικὴ παραγωγὴ ὁδηγεῖ σὲ ἕνα εἶδος «πνευματικῆς βαρβαρότητος». Λέγουν ὅτι ὁ ὑπερήφανος τεχνίτης τοῦ παρελθόντος ἐξαφανίζεται σὲ μία θάλασσα αὐτομάτων, τυποποιημένων μηχανῶν. Ἡ μαζικὴ παραγωγή, προσθέτουν δὲν ἔχει ἀτομικότητα καὶ τείνει νὰ μετατρέψη ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ προϊόντα της σὲ ἐξ ἴσου τυποποιημένα αὐτόματα.

Ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλες τὶς γενικότητες, αὐτὰ ποὺ λέγουν οἱ ἐπικριταὶ τῆς μαζικῆς παραγωγῆς περιέχουν κάποιο στοιχεῖο ἀληθείας ἀλλὰ καὶ μία μεγάλη δόση ὑπερβολῆς. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ παλαιὸς «μάστορας» ἔχει κατὰ μέγα μέρος ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ σκηνή, καὶ ἔχει ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὸν ἐξειδικευμένο ἐργάτη καὶ τὸν τεχνικό. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ σύγχρονος ἐργάτης δὲν

εἶναι πιὰ ὁ «δοῦλος» τῆς μηχανῆς ὅπως ἦταν κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως. Χάρις σ' ἕνα καινούριο ἐπιστημονικὸ κλάδο ὁ ὁποῖος στὴν 'Αμερικὴ καλεῖται HUMAN ENGINEERING, καταβάλεται μία συνεχὴς προσπάθεια γιὰ νὰ καταστῆ πιὸ ἄνετη γιὰ τὸν ἐργάτη ἡ χρησιμοποίησις τῆς μηχανῆς. Τὰ σύγχρονα μηχανήματα εἶναι κατασκευασμένα ἔτσι ὥστε νὰ μὴν προκαλοῦν περιττὴ κόπωση στοὺς ἐργάτες ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν. Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν πρόκειται περὶ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ γιὰ ἕνα ἀκόμη τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται αὔξηση τῆς παραγωγικότητος.

'Ως πρὸς τὴν ὁμοιομορφία τῶν προϊόντων, οἱ περισσότερες ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις δὲν παραγνωρίζουν τὸν παράγοντα τῆς ποικιλίας ἐκεῖ ἰδίως ποὺ ἡ ποικιλία ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Κανεὶς ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τὰ φορέματα, ἐπὶ παραδείγματι, τῶν ἀμερικανίδων εἶναι καταθλιπτικῶς ὁμοιόμορφα.

Πέρα ἀπ' τὶς σύντομες αὐτὲς παρατηρήσεις, οἱ ἐπικριταὶ τῆς μαζικῆς παραγωγῆς φαίνεται νὰ παραγνωρίζουν τὸ κυριώτερό της ἐπίτευγμα. Λησμονοῦν ὅτι τὰ παλαιὰ καλλιτεχνήματα ποὺ θαυμάζομε σήμερα στὰ μουσεῖα εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ μέγαρα δὲν ἀντιπροσωπεύουν μία πιστὴ εἰκόνα τοῦ παρελθόντος. Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ ποὺ σήμερα θεωροῦμε ὡς προϊόντα ἑνὸς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἐπροορίζοντο γιὰ μία προνομιοῦχο μειοψηφία. Γιὰ πολὺ καιρό, ἡ κουλτούρα ἀποτελοῦσε «εἶδος πολυτελείας», γιὰ τοὺς ὀλίγους καὶ ἐκλεκτούς.

'Η μαζικὴ παραγωγὴ μετέβαλε ριζικὰ αὐτὴ τὴν κατάσταση. Μὲ τὸ νὰ γίνουν τὰ περισσότερα προϊόντα προσιτὰ στοὺς περισσοτέρους, ἐπῆλθε μία ὕψωσις τοῦ γενικοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, καὶ μία σχετικὴ ἐξισοπέδωσις τῶν πιὸ κτυπητῶν κοινωνικῶν διακρίσεων.

Οἱ ἀμερικανικὲς βιομηχανίες προσπαθοῦν διαρκῶς νὰ μετατρέπουν τὰ «εἴδη πολυτελείας» σὲ εἴδη «εὐρείας καταναλώσεως». Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι θὰ ἤθελαν νὰ καταργήσουν τὰ «εἴδη πολυτελείας», πρᾶγμα ἄλλωστε ἀδύνατο. Μία ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ὑλικῆς προόδου εἶναι βέβαια ἡ δημιουργία νέων προϊόντων. 'Αναπόφευκτα, κάθε νέο προϊὸν παράγεται στὴν ἀρχὴ σὲ μικρὲς ποσότητες, παραμένει δηλαδὴ «εἶδος πολυτελείας» μέχρις ὅτου ἐξευρεθοῦν μέθοδοι γιὰ τὴν μαζική του παραγωγή. 'Ο κύκλος αὐτὸς ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς. Συνεπῶς εἶναι τεχνικῶς ἀδύνα-

τος ὁ ἐφοδιασμὸς ὅλων μὲ ὅλα τὰ εἴδη, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ εἴδη πολυτελείας. Παρὰ τὶς γνωστὲς ὑποσχέσεις ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία «καθένας θὰ ἔχει ὅ,τι χρειάζεται» εἶναι μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένη, ἐὰν αὐτὸ βέβαια περιλαμβάνει καὶ τὰ εἴδη πολυτελείας.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτυγχάνει ἡ μαζικὴ παραγωγὴ σὲ μία οἰκονομία δημοκρατικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ εἶναι νὰ μειώνει χρονικῶς τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς δημιουργίας ἑνὸς νέου προϊόντος καὶ τῆς μαζικῆς του παραγωγῆς καὶ διαθέσεως.

«Ὑψηλὰ ἡμερομίσθια καὶ χαμηλὲς τιμὲς»

Ἡ σχέσις τῶν τιμῶν πρὸς τὰ ἡμερομίσθια καὶ τοὺς μισθοὺς ἀποτελεῖ βασικὸ παράγοντα γιὰ τὴν διατήρηση μιᾶς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Εἶναι φυσικὸ ὁ καταναλωτὴς νὰ προτιμᾶ «χαμηλὲς τιμὲς»— γιατὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ ἀγοράση περισσότερα πράγματα μὲ τὰ χρήματα ποὺ ἔχει. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ βιομήχανος φυσικὰ θέλει «ὑψηλὲς τιμὲς καὶ χαμηλὰ ἡμερομίσθια»—γιατὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ πραγματοποιήση μεγαλύτερο κέρδος κατὰ μονάδα. Αὐτὸ ἐθεωρεῖτο αὐτονόητο εἰς τὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα. Ἀλλὰ ἡ μαζικὴ παραγωγὴ ὑπὸ σύστημα δημοκρατικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ ἔχει ἐπιφέρει οὐσιαστικὴ μεταβολὴ στὴν καθιερωμένη οἰκονομικὴ σκέψη. Ἐν ὄψει τῆς ἀλληλεξαρτήσεως μαζικῆς παραγωγῆς καὶ μαζικῆς καταναλώσεως, γίνεται φανερὸ ὅτι τὸ πραγματικὸ συμφέρον τοῦ «παραγωγοῦ» ἔγκειται ὄχι στὴν πραγματοποίηση ὑψηλοῦ κέρδους κατὰ μονάδα, ἀλλὰ εἰς τὴν διατήρηση καὶ ἐπέκταση τῆς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Μία τέτοια ἀγορὰ προφανῶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἕνα τέτοιο συσχετισμὸ τιμῶν καὶ ἀτομικῶν εἰσοδημάτων, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιτρέπη σὲ ὅσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ ἀτόμων νὰ ἀγοράζουν ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα καὶ πιὸ ποικίλα προϊόντα.

Συνεπῶς «τὰ ὑψηλὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ χαμηλὲς τιμὲς» εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον ὄχι μόνον τοῦ καταναλωτοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ παραγωγοῦ. Βέβαια ἡ φρᾶσις «ὑψηλὰ ἡμερομίσθια καὶ χαμηλὲς τιμὲς» δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀκριβής. Ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ ἔχει σημασία εἶναι ἡ σχέσις τιμῶν καὶ ἡμερομισθίων,— ὄχι τὸ νομισματικό τους ὕψος σὲ μία δεδομένη στιγμή.

Θὰ διερωτηθῆ ἴσως ὁ ἀναγνώστης πῶς ἐξηγοῦνται οἱ

ἐργατικὲς διαφορὲς στὴν 'Αμερικὴ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει μία τόσο βασικὴ σύμπτωσις συμφερόντων ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων;

Δὲν λείπουν βέβαια καὶ οἱ περιπτώσεις ἐργατικῶν διαφορῶν ποὺ ὀφείλονται σὲ ἐπιδίωξη ἀτομικῶν συμφερόντων κατὰ παραγνώριση τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος. 'Αλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρχαν οἱ περιπτώσεις αὐτές, καὶ πάλι θὰ ἐνεφανίζοντο διαφορὲς λόγῳ διαφωνίας γύρω ἀπὸ ἕνα σημαντικὸ στοιχεῖο: τὸν βαθμὸ παραγωγικότητος.

Χωρὶς αὔξηση τῆς παραγωγικότητος μία αὔξησις τῶν ἡμερομισθίων προκαλεῖ κατὰ κανόνα πληθωριστικὲς τάσεις. 'Αλλὰ ἡ παραγωγικότης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ πάντοτε μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Μέχρις ὅτου δὲ ἐξευρεθοῦν τρόποι γιὰ τὴν ἀκριβωτέρα καταμέτρηση τῆς παραγωγικότητος, διαφωνίες μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων εἶναι ἀναπόφευκτες καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχει ἀπόλυτα καλὴ θέλησις ἑκατέρωθεν.

'Εν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ἐργατικὲς διαφορὲς στὴν 'Αμερικὴ ἔχουν χάσει τὴν ὀξύτητα ποὺ τὶς ἐχαρακτήριζε εἰς τὸ παρελθόν. Τὶς περισσότερες δὲ φορὲς ἡ διαφωνία τακτοποιεῖται εἰς τὴν τράπεζα τῶν διαπραγματεύσεων χωρὶς νὰ χρειασθῆ οἱ ἐργαζόμενοι νὰ καταφύγουν στὸ ὅπλο τῆς ἀπεργίας.

Στατιστικὰ στοιχεῖα τοῦ Ὑπουργείου 'Εργασίας φανερώνουν ὅτι τὸ 1947, ἐπὶ παραδείγματι, τὰ 96% τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν ἐτακτοποιήθησαν μὲ συλλογικὲς διαπραγματεύσεις. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1947 καὶ 1952 ἡ μέση ἀπώλεια χρόνου λόγω ἀπεργιῶν ἀνῆλθε στὸ ἕνα διακοσιοστὸ τοῦ συνόλου τῶν ἡμερῶν ἐργασίας. Τὸ 1954 τὸ σχετικὸ ποσοστὸ κατῆλθε σὲ 2)10 μόλις τοῦ ἑνὸς ἑκατοστοῦ. 'Ενίοτε οἱ διαπραγματεύσεις προσλαμβάνουν ὀξύτητα. 'Αλλὰ κατὰ κανόνα καταλήγουν σὲ μία συμβιβαστικὴ λύση τῆς διαφορᾶς. Ὅταν δὲ μία ἐργατικὴ διαφορὰ ἐκτραχυνθῆ καὶ κηρυχθῆ ἀπεργία ποὺ ἀπειλεῖ νὰ ἐπιφέρῃ σοβαρὸ κλονισμὸ στὴν οἰκονομικὴ ἰσορροπία, τὸ Κράτος διαθέτη τὸν νομικὸ ἐξοπλισμὸ γιὰ νὰ παρέμβη καὶ νὰ προλάβη ἐπικίνδυνες συνέπειες.

Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος

Ἡ παραγωγικότης τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων παρουσιάζει συνεχὴ αὔξηση κατὰ δύο περίπου τοῖς ἑκατὸν

ἐτησίως στὴν τελευταῖα πεντηκονταετία. Ἡ παραγωγικότης βέβαια δὲν αὐξάνεται αὐτομάτως. Ἀντιθέτως, ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τῶν ἀμερικανικῶν βιομηχανικῶν καὶ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων ὀφείλεται σὲ πρακτικὰ κίνητρα καὶ στὴν ἐφαρμογὴ διαρκῶς τελειοτέρων μεθόδων. Τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους, ἐπὶ παραδείγματι, καθιστᾶ ἐπιτακτικὴν τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητος. Σὲ μία ἰδιωτικὴ οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς, ἡ οἰκονομικῶς ὀρθὴ μέθοδος γιὰ τὴν αὔξηση τῶν κερδῶν εἶναι ἡ μείωσις τοῦ κόστους παραγωγῆς μὲ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητος, δηλαδή, μὲ τὴν πιὸ ἀποδοτικὴ ἀξιοποίηση τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας.

Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ αὐτό, οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις διεξάγουν συνεχῶς ἐπιστημονικὲς ἔρευνες καὶ ἐφαρμόζουν, μὲ τὴν ἐλαχίστην δυνατὴ καθυστέρηση, κάθε νεωτερισμὸ ποὺ θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότος. Μία πρόσφατη μελέτη μὲ θέμα τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἀμερικῆς (America's Needs and Resoueces : A new Swrvey ὑπὸ J. Frederic Dewhurst and Associates) ἀναφέρει ὅτι ἡ συνολικὴ παραγωγὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ τὸ 1950 ἦτο εἰκοσιπέντε φορὲς μεγαλύτερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ 1850 μολονότι στὴν ἑκατονταετία αὐτὴ ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀμερικῆς μόνον ὀκταπλασιάσθηκε. Ἐὰν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίμου ἑβδομάδος κατὰ τὴν ἴδια περίοδο ἐμειώθη ἀπὸ 60 σὲ 40 ὥρες προκύπτει ὅτι ἡ παραγωγικότης τοῦ ἀμερικανοῦ ἐργαζομένου κατὰ τὴν ἑκατονταετία 1850 - 1950 ἐπενταπλασιάσθη. Θὰ ἐχρειάζετο δηλαδὴ ἕνας ἐργάτης τὸ 1850 διακόσιες δέκα ὥρες περίπου γιὰ νὰ παραγάγη ὅσα ἕνας σημερινὸς ἐργάτης παράγει σὲ σαράντα μόνο ὥρες. Ἐὰν ἡ ἄνοδος τῆς παραγωγικότητος συνεχισθῆ μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ καὶ κατὰ τὴν προσεχὴ ἑκατονταετία, ἡ Ἀμερικανικὴ οἰκονομία θὰ παράγη σὲ ἕνα ἑπτάωρο ὅσα παράγη σήμερα σὲ μία ἐργάσιμη ἑβδομάδα σαράνταν ὡρῶν.

Πῶς ἐπετεύχθη αὐτὴ ἡ τεραστία αὔξησις τῆς παραγωγικότητος ; Βέβαια δὲν προέκυψε ἀπὸ τὴν ηὐξημένη ἀπόδοση τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τοῦ ἐργαζομένου. Ἡ παραγωγικότης, μόνον κατὰ ἕνα πολὺ μικρὸ ποσοστὸ εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ καὶ μέτρον τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐογάτου. Ἡ ἱκανότης τοῦ ἐπιχειρηματίου ἡ δεξιότης τοῦ ἐργάτου, ἡ φιλεργία τοῦ αγρότου, ὑπῆρξαν δευτερεύοντα στοιχεῖα στὴν ἀνοδικὴ καμπύλην τῆς παραγωγικότητος κατὰ τις τελευταῖες ἰδίως δεκαετίες. Ὁ πιὸ ἐργατικὸς καὶ ἐπιδέξιος ὑπο-

δηματοποιός, ἐργάζεται ὥρες πολλὲς μὲ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίση κὰν τὴν παραγωγὴ ἑνὸς ἡμι - ειδικευμένου σημερινοῦ ἐργάτου ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μὲν λιγώτερες ὧρες ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ σύγχρονα μηχανήματα. Ἡ παραγωγικότης, συνεπῶς, ηὐξήθη ὄχι διότι οἱ ἀμερικανοὶ σήμερα ἐργάζονται περισσότερο ἢ εἶναι πιὸ ἐπιδέξιοι, ἀλλὰ διότι χρησιμοποιοῦν περισσότερα καὶ τελειότερα μηχανικὰ μέσα καὶ οἰκονομικῶς πιὸ ἀποδοτικὲς μεθόδους παραγωγῆς.

Δὲν παύει βέβαια νὰ παίζη ρόλο ἡ ἱκανότης, ἡ φιλεργία, ἡ διάθεσις συνεργασίας τῶν ἀτόμων στὴν ὅλη παραγωγικὴ διαδικασία. Ἀπουσία τῶν στοιχείων αὐτῶν μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει πλήρη ἐξουδετέρωση τῶν πλεονεκτημάτων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν εὐρύτατη χρησιμοποίηση μηχανῶν καὶ ἐνεργειακῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ ἀποδοτικῶν μεθόδων παραγωγῆς. Οἱ περισσότεροι ἀμερικανοὶ ἐπιχειρηματίαι ἀποδεικνύουν μὲ τὶς ἐνέργειές των ὅτι κατανοοῦν ἀπόλυτα τὸν ρόλο ποὺ παίζει ὁ ἀνθρώπινος παράγων στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Ἐπιστημονικὲς ἔρευνες ἔχουν κατ' ἐπανάληψιν ἀποδείξη ὅτι ὅταν τὸ ἠθικὸ τοῦ προσωπικοῦ μιᾶς ἐπιχειρήσεως εἶναι ὑψηλὸ ἡ παραγωγικότης κατὰ κανόνα αὐξάνει.

Ἡ βιομηχανικὴ ψυχολογία εἶναι ἕνας νέος ἐπιστημονικὸς κλάδος ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος στὴν παραγωγή. Οἱ βάσεις τοῦ νέου αὐτοῦ κλάδου ἐτέθησαν μόλις πρὶν ἀπὸ τρεῖς δεκαετίες, σχεδὸν τυχαία. Μία ἑταιρεία, ἡ Western Electric Co., ἤθελε νὰ ἐξακριβώση κατὰ πόσον θὰ ἀνήρχετο τὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγικότητος ἐὰν ἐβελτιοῦτο ὁ φωτισμὸς σὲ ἕνα τμῆμα ὅπου νεαρὲς ἐργάτριες συναρμολογοῦσαν τηλεφωνικὲς συσκευές. Πρὸς μεγάλη ἔκπληξη ὅλων, ἀκόμα καὶ τῶν ψυχολόγων ποὺ διεξῆγαν τὴν ἔρευνα, διεπιστώθη ὅτι ἡ παραγωγὴ παρουσίαζε αὔξηση ὄχι μονάχα ὅταν ἐβελτιοῦτο ὁ φωτισμὸς ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμα οἱ ψυχολόγοι παρίσταναν ὅτι ἄλλαζαν τοὺς λαμπτῆρες ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἄφιναν τοὺς ἰδίους.

Ἐπὶ πέντε χρόνια οἱ ἐπιστήμονες ἀγωνίστηκαν γιὰ νὰ βροῦν τὴν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου. Στὸ τέλος ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἐξήγησις ἦταν πράγματι πολὺ ἁπλή: οἱ ἐργάτριες ἔνοιωθαν ἠθικὴ ἱκανοποίηση γιατὶ ἡ ἑταιρεία ἔδειχνε ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐργασία τους καὶ ἠργάζοντο μὲ μεγαλύτερη ὄρεξη.

Ἔκτοτε ἔγιναν καὶ ἄλλες ἐνδιαφέρουσες ἀνακαλύψεις στὸν τομέα αὐτό. Οἱ ἐρευνηταὶ διεπίστωσαν, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι εἶχε μεγάλο λάθος νὰ νομίζη ὁ παλαιὸς «καπιταλιστής» ὅτι θὰ ηὔξανε τὴν παραγωγὴ τῆς ἐπιχειρήσεώς του ἂν ὑπεχρέωνε τὸ προσωπικὸ νὰ ἐργάζεται δέκα ἢ δώδεκα ὧρες.

Μία ἀπὸ τις συνέπειες τῶν ερευνῶν αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ σύγχρονη ἐξέλιξις τῶν ἐργοστασιακῶν κτιρίων στὴν Ἀμερικὴ ποὺ ἀποτελοῦν πρότυπα βιομηχανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ έργοστάσια αὐτά, ποὺ ἱδρύονται ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ σὲ εὐχάριστες, ἐξοχικὲς τοποθεσίες, ἀπέχουν παρασάγγας ἀπὸ τις ανήλιες τρῶγλες ποὺ ἐγνώρισε ὁ Κὰρλ Μὰρξ ἢ ὁ Κὰρλ Ντίκενς.

Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρό, ὁ γράφων ἐπεσκέφθη τὴν λέσχη τῶν ἐργατῶν τῆς μεγάλης βιομηχανικῆς ἑταιρείας ΙΒΜ στὸ Πουκίπση τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὰ κτίρια τῆς λέσχης, ποὺ εἶχαν ἀνεγερθῆ μὲ χρήματα τῆς ἑταιρείας, περιελάμβαναν θέατρο μὲ μία γιγαντιαία περιστροφικὴ σκηνή, βιβλιοθήκην, γήπεδα ἀντισφαιρίσεως καὶ γκολφ, κολυμβητικὴ δεξαμενὴ καὶ ἕνα πολυτελέστατο ἐντευκτήριο γιὰ τοὺς ἐργάτες καὶ τίς οἰκογένειες των.

Ἡ ΙΒΜ δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση. Πάνω ἀπὸ 25000 ἑταιρεῖες διαθέτουν μέσα ἀναψυχῆς γιὰ τὸ προσωπικό τους. Σύμφωνα μὲ στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς National Indnstrial Recreation Association, οἱ ἀμερικανικὲς βιομηχανίες ἐδαπάνησαν τὸ 1956, ἐπὶ παραδείγματι, ἕνα δισεκατομμύριο δολλάρια γιὰ τὴν παροχὴ μέσων ψυχαγωγίας στὸ προσωπικό τους. Τὸ 1959 ἡ ἀνάλογη δαπάνη παρουσιάζει αὔξηση κατὰ 33 περίπου τοῖς ἑκατόν. Σήμερα, οἱ περισσότερες βιομηχανικὲς ἑταιρεῖες διαθέτουν είδικοὺς ὑπαλλήλους οἱ ὁποῖοι ἀποστολὴ ἔχουν ἀκριβῶς νὰ εἰσηγοῦνται μέτρα γιὰ τὴν βελτίωση τῶν σχέσεων προσωπικοῦ καὶ ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν διατήρηση ὑψηλοῦ ἠθικοῦ μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων—πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπίτευξη ὑψηλῆς παραγωγικότητος.

Ἡ συνεχὴς αὐτὴ προσπάθεια γιὰ τὴν βελτίωση τῆς παραγωγικότητος δὲν περιορίζεται στὴν βιομηχανία. Ὁ ἀμερικανὸς ἀγρότης, ἰδιοκτήτης κατὰ κανόνα τῆς γῆς τὴν ὁποία καλλιεργεῖ, ἔχει τὸ ἰσχυρότερο προσωπικὸ κίνητρο γιὰ νὰ ἐπιδιώκει τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητός του. Μεγαλύτερη παραγωγὴ κατὰ στρέμμα σημαίνει μεγαλύτερο ἀτομικὸ εἰσόδημα.

Μὲ τὴν ἐπέκταση τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν ἁλματώδη αὔξηση τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ ἡ ζήτησις γεωργικῶν προϊόντων ἦταν φυσικὸ νὰ φθάση σὲ ἄνευ προηγουμένου ἐπίπεδα. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐσημειώθη μείωσις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ὥστε σήμερα οἱ ἀγρόται νὰ ἀποτελοῦν τὰ ὀκτὼ μόλις ἑκατοστὰ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ μόνος τρόπος, λοιπόν, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ ἡ διαρκῶς αὐξανομένη ζήτησις γεωργικῶν προϊόντων ἦταν νὰ αὐξηθῆ ἡ κατὰ ἀγρότην παραγωγικότης. Μὲ τὴν βοήθεια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας, ποὺ προμήθευαν στὸν ἀγρότη τὰ μηχανήματα, τὰ ἐντομοκτόνα καὶ τὰ λιπάσματα ποὺ ἐχρειάζετο, ηὐξήθη σὲ καταπληκτικὸ βαθμὸ ἡ παραγωγικότης καὶ ἡ παραγωγὴ ὥστε σήμερα τὰ 8% τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀγροὺς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐφοδιάζουν ὁλόκληρο τὸν ἀμερικανικὸ λαὸ μὲ ἀφθονία γεωργικῶν προϊόντων καὶ νὰ ὑπάρχουν πλεονάσματα γιὰ ἐξαγωγήν. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ νὰ δημιουργεῖται καὶ σοβαρὸ πρόβλημα ἀπὸ τὰ πλεονάσματα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀπορροφηθοῦν οὔτε ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ κατανάλωση οὔτε καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο.

Ἡ τεραστία αὐτὴ παραγωγικότης τῆς ἀμερικανικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ὀφείλεται στὰ ὑλικὰ κίνητρα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὶς διαρκῶς βελτιούμενες μεθόδους καλλιεργείας καὶ τὴν εὐρυτάτη χρησιμοποίηση μηχανικῶν μέσων.

Παραγωγικότης καὶ βιοτικὸ ἐπίπεδο

Ὁ Λένιν ἔγραψε κάποτε : «Ἡ ηὐξημένη παραγωγὴ δὲν θὰ χρησιμοποιηθῆ ποτὲ γιὰ τὴν βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν... γιατὶ αὐτὸ θὰ ἐπέφερε μείωση τῶν κερδῶν τοῦ καπιταλισμοῦ». Εἰς τὸ σύστημα τοῦ παλαιοῦ καπιταλισμοῦ μὲ τὴν «ἀριστοκρατικὴ» συγκρότηση παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἡ δήλωσις αὐτὴ τοῦ Λένιν ἴσως δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀβάσιμη. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἀμερικανικὸ σύστημα μαζικῆς παραγωγῆς δὲν ἔχει θέση. Ἀντιθέτως, ὅλα τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς παραγωγῆς εἶχε ὡς ἄμεσο ἀποτέλεσμα τὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν.

Ἡ βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καταφαίνεται ἀπὸ τὴν σχέση ἀποδοχῶν καὶ τιμῶν. Τὸ πραγματικὸ λοιπὸν εἰ-

σόδημα τοῦ σημερινοῦ μέσου ἀμερικανοῦ εἶναι σχεδὸν διπλάσιο ἀπὸ ὅ,τι ἦτο πρὶν ἀπὸ σαράντα χρόνια. Ἡ «ηὐξημένη παραγωγή», ἀποτέλεσμα τῆς ηὐξημένης παραγωγικότητος, χρησιμοποιεῖται συνεχῶς γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν γιὰ τὸν ἁπλούστατο λόγο ὅτι ἡ μαζικὴ παραγωγὴ πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ μαζικὴ κατανάλωση ἡ ὁποία προϋποθέτη μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμη.

Ηὐξημένη παραγωγικότης δὲν σημαίνει μόνον περισσότερα προϊόντα ἀλλὰ καὶ περισσότερο χρόνο γιὰ ἀνάπαυση καὶ ψυχαγωγία. Ὁ χρόνος ἀναπαύσεως τῶν ἀμερικανῶν ἐργαζομένων σχεδὸν ἐδιπλασιάσθη ἀπὸ τὸ 1900. Στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν περίοδο 1910—1958 ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος μετεφράσθη κατὰ τὰ δύο τρίτα σὲ ηὐξημένη παραγωγὴ καὶ κατὰ τὸ ἕνα τρίτον περίπου σὲ βραχύτερο χρόνο ἐργασίας καὶ μεγαλύτερες διακοπές.

Ἡ αὔξησις αὐτὴ τοῦ χρόνου ἀναπαύσεως τῶν ἐργαζομένων εἶχε ὡς ἄμεσο ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθοῦν νέες βιομηχανίες καὶ νέες ἐπιχειρήσεις πολλῶν ἑκατομμυρίων δολλαρίων ποὺ παράγουν προϊόντα ἢ παρέχουν ὑπηρεσίες μορφωτικῆς ἢ ψυχαγωγικῆς φύσεως. Οἱ νέες αὐτὲς ἐπιχειρήσεις ἐξυπηρετοῦν τὶς μεταβαλόμενες κοινωνικὲς συνήθειες καὶ ἀπαιτήσεις τῶν ἀμερικανῶν. Πρὶν ἀπὸ πενῆντα χρόνια ἕνας ἐργάτης ποὺ θὰ ἔπαιζε γκόλφ ἢ θὰ πήγαινε μὲ τὴν ἀτμάκατό του γιὰ ψάρεμα θὰ ἀποτελοῦσε ἀξιοπερίεργο φαινόμενο. Σήμερα, εἶναι ἕνα θέαμα μᾶλλον συνηθισμένο.

Περισσότερος χρόνος ἀναπαύσεως καὶ ἀνώτερο προσωπικὸ εἰσόδημα συνέβαλαν καὶ στὴν ἄνοδο τοῦ γενικοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου. Προβάλλεται ἐνίοτε ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο στὴν Ἀμερικὴ εἶναι χαμηλό. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ τί λαμβάνεται ὡς μέσον συγκρίσεως. Ἐὰν παραβληθῇ πρὸς τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῆς ἀριστοκρατικῆς μειοψηφίας τοῦ παρελθόντος, ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς ἴσως νὰ μὴν εἶναι τελείως ἀβάσιμος. Ἀλλὰ ἐὰν ληφθῇ ὡς μέσον συγκρίσεως τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν μαζῶν πρὶν ἀπὸ πενῆντα ἢ ἑκατὸ χρόνια τότε ἡ ἄνοδος εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀναμφισβήτητη. Χωρὶς κυβερνητικὲς ἐπιχορηγήσεις, μὲ μόνο πόρο τὴν ὑποστήριξη τοῦ κοινοῦ, λειτουργοῦν πάνω ἀπὸ διακόσιες συμφωνικὲς ὀρχῆστρες καὶ δυὸ χιλιάδες ἐπαγγελματικὰ θέατρα, ἐνῶ πεντακόσια καὶ πλέον ἑκατομμύρια βιβλία ἀγοράζονται κατ' ἔτος.

Σήμερα οἱ ἀμερικανοὶ ἐργάζονται πέντε ἡμέρες τὴν ἑβδομάδα ἐπὶ 31 ἢ 40 ὧρες. Ἡ προοπτικὴ δὲ εἶναι γιὰ μία ἀκόμη βραχύτερη ἐργατικὴ ἑβδομάδα καὶ γιὰ μακρύτερες διακοπές. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ δὲ τοῦ αὐτοματισμοῦ εἶναι φυσικὸ νὰ μειωθῆ εἰς τὸ μέλλον ἀκόμη περισσότερο ἡ διάρκεια τῆς ἐργατικῆς ἑβδομάδος—ἀκριβῶς γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ ηὐξημένης παραγωγικότητος καὶ ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως. Παράλληλα, ἀποδοχὲς καὶ τιμὲς θὰ ἀναπροσαρμόζονται συνεχῶς ὥστε μὲ λιγώτερες ὥρες ἐργασίας οἱ ἐργαζόμενοι νὰ εἶναι εἰς θέσιν οἰκονομικῶς νὰ ἀπορροφήσουν τὴν ηὐξημένην παραγωγή. Αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κενὴ προφητεία. Ἀντιθέτως εἶναι μία πρόγνωση ποὺ βασίζεται στὴν βασικὴ συγκρότηση τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας.

V. Η ΜΑΖΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Ο «ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ» καταδικάζεται συνήθως ἀπὸ τοὺς ἐπικριτές του ὡς τὸ οἰκονομικὸ σύστημα ποὺ «εὐνοεῖ τοὺς ὀλίγους». Ἐὰν ἡ κατηγορία αὐτὴ ἦταν βάσιμη ἢ ὄχι προκειμένου γιὰ τὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα δὲν ἐνδιαφέρει τὴν παροῦσα μελέτην. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μεγαλύτερη πρακτικὴ σημασία εἶναι ὅτι τὸ σύγχρονο ἀμερικανικὸ σύστημα, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς συγκροτήσεώς του, ἀποβλέπει στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πολλῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ μαζικὴ παραγωγὴ ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὕπαρξη μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Προϋποθέσεις μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς

Ὁ μεγάλος πληθυσμὸς μιᾶς χώρας δὲν ἀποτελεῖ αὐτομάτως ἐγγύηση ὅτι θὰ ὑπάρξη καὶ μαζικὴ καταναλωτικὴ ἀγορά. Ὁ πληθυσμὸς τότε μόνο ἀποκτᾶ οἰκονομικὴ οντότητα ὅταν μετέχει πλήρως στὸν οἰκονομικὸ κύκλο καὶ ὡς παραγωγὸς ἀλλὰ καὶ ὡς καταναλωτής.

Ἄτομα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα νὰ αγοράσουν παρὰ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα πράγματα γιὰ τὴν συντήρησή τους εἶναι σαν νὰ μὴν ὑπάρχουν κἂν ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Μοιάζουν, θὰ ἔλεγε κανείς, μὲ ἀνεκμετάλλευτες πηγὲς πλούτου.

Ὅπως ἀνεφέρθη προηγουμένως (Κεφ. IV) μία μαζική καταναλωτικὴ ἀγορὰ πρέπει νὰ ἔχει δύο διαστάσεις. Πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ ἕνα μέχρι τὸ ἄλλο ἄκρο μιᾶς μεγάλης γεωγραφικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἑνότητος. Δεύτερον, ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα γιὰ νὰ μετέχουν στὴν οἰκονομία ἐνεργῶς καὶ ὡς καταναλωταί. Ἡ ἀγορά, συνεπως, πρέπει νὰ ἔχει καὶ «εὖρος» καὶ «βάθος» Σὲ πολλὲς χῶρες ἡ ἀγορὰ καὶ ὅταν ἀκόμα ἔχει «εὖρος» στερεῖται «βάθους». Ὁσοδήποτε μεγάλο πληθυσμὸ καὶ ἂν ἔχουν οἱ χῶρες αὐτές, ἡ καταναλωτικὴ ἀγορὰ δὲν ἔχει μαζικὸ χαρακτήρα καὶ ἡ ἔλλειψις μαζικῆς «ζητήσεως» ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν τεχνητῶν φραγμῶν τοῦ ἐμπορίου

Ἡ ὁριζόντια διεύρυνσις τῆς ἀγορᾶς ἐπιτυγχάνεται κυρίως μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν τεχνητῶν ἢ φυσικῶν φραγμῶν ποὺ παρεμποδίζουν τὴν ἀπρόσκοπτη διαμετακίνηση τῶν προϊόντων ἀπὸ τὰ κέντρα παραγωγῆς στοὺς τόπους καταναλώσεως.

Εἰς τὴν 'Αμερική, ἡ ἀπογοητευτικὴ πεῖρα τῶν 13 ἀρχικῶν πολιτειῶν στὸν τομέα τοῦ μεταξύ των ἐμπορίου ὑπὸ τοὺς ὅρους τῶν ἄρθρων τῆς Συνομοσπονδίας ἐπέδρασε ἀποφασιστικὰ στὴν σκέψη τῶν ἀνδρῶν ποὺ συνέταξαν τὸ Ὁμοσπονδιακὸ Σύνταγμα τὸ 1789. Τὸ Ἄρθρον Πρῶτον, παράγραφος 10η ὁρίζη ὅτι «... καμμία πολιτεία δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, χωρὶς τὴν συγκατάθεση τοῦ Κογκρέσσου, νὰ ἐπιβάλει περιορισμοὺς ἢ δασμοὺς στὶς εἰσαγωγὲς ἢ ἐξαγωγές». Ἡ διάταξη αὐτή, κατ' οὐσίαν, ἐδημιούργησε μία ἑνιαία ἐμπορικὴ περιοχὴ μέσα εἰς τὰ ὅρια τῶν 'Ην. Πολιτειῶν. Παραλλήλως, τὸ Σύνταγμα ἀνέθεσε ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ Κογκρέσσο τὴν ρύθμιση τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν πολιτειῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Κατὰ τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ νέου ἔθνους, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν μεταφορῶν διεξήγετο διὰ πλωτῶν μέσων, κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς πρὸς τὸν 'Ατλαντικό, καὶ διὰ τῶν πλωτῶν ποταμῶν τῆς ἐνδοχώρας. Οἱ ὁδικὲς ἀρτηρίες ὅσες ὑπῆρχαν, ἦσαν πρωτόγονες καὶ ἡ διὰ

ξηρᾶς ἐπικοινωνία πολυδάπανη. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, τὰ πρῶτα νομοθετικὰ μέτρα ἀφοροῦσαν τὶς μεταφορὲς διὰ πλωτῶν μέσων.

Ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν μεταξὺ τῶν πολιτειῶν ἀπὸ τὸν τοπικὸ παρεμβατισμὸ ἐνισχύθη καὶ μὲ τὶς ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Τὸ 1824, τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο ἐξέδωκε ἀπόφαση στὴν ὁποίαν ἀνεφέρετο ὅτι «ὁ κυριώτερος ἴσως ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Συντάγματος εἶναι νὰ διατηρήση τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν ἐλεύθερες ἀπὸ κάθε περιορισμό....».

Ἄλλες ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου καθώρισαν ὅτι οἱ ἁρμοδιότητες τοῦ Κογκρέσσου δὲν περιορίζοντο σὲ ὅ,τι μόνον ἦτο γνωστὸν ἢ ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ ἐκάλυπταν καὶ ὅσα νέα μέσα ἐπικοινωνίας καὶ μεταφορῶν θὰ ἐδημιουργοῦντο εἰς τὸ μέλλον. Περὶ τὸ 1866, τὸ Κογκρέσσον, ἐν ὄψει τῆς ἀναπτύξεως τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν, ἐψήφισε τὰ πρῶτα νομοθετήματα ποὺ ἐρύθμιζαν τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰ προϊόντων μεταξὺ τῶν πολιτειῶν.

Ὑπῆρξαν βέβαια καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀντετάχθησαν στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν περὶ ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις ὡρισμένες ὁμάδες ἤσκησαν ἰσχυρὴ πίεση ἐπὶ τῶν πολιτειακῶν βουλῶν γιὰ τὴν ἐπιψήφιση νομοθετημάτων ποὺ θὰ ἐπέβαλαν περιορισμοὺς ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου. Κατ' ἐπανάληψιν ὅμως τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο ἐγνωμάτευσε ὅτι οἱ πολιτειακὲς βουλὲς δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐπιβόλουν νομοθετικῶς περιορισμοὺς ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν πολιτειῶν. «Ἀποτελεῖ» ἀνέφερε μία σχετικὴ ἀπόφασις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου, «στοιχειώδη καὶ καθιερωμένο κάνόνα ἡ ἀρχὴ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτραπῆ σύγκρουσις ἐξουσιῶν ἀναφορικῶς μὲ τὸ ἐμπόριο μεταξὺ τῶν πολιτειῶν, καὶ ὅτι εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἔχει ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα τὸ Κογκρέσσο τῶν Ἡν. Πολιτειῶν».

Ἔτσι, νομοθεσία καὶ νομολογία συνέβαλαν στὴν ὁριζόντια διεύρυνση τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Ὁ ρόλος τῶν μεταφορῶν καὶ τηλεπικοινωνιῶν

Ἡ νομοθετικὴ ρύθμισις πάντως δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν γεωγραφικὴ διεύρυνση τῆς ἀγορᾶς. Τὰ προϊόντα πρέπει νὰ

μεταφερθοῦν ἀπὸ τὰ κέντρα παραγωγῆς εἰς τὴν κατανάλωση. Χωρὶς ἐπάρκεια μεταφορικῶν μέσων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη εὐρεῖα καταναλωτικὴ ἀγορά. Χωρὶς τὴν ἀνάπτυξη τῶν μεταφορῶν, ἡ ἀμερικανικὴ νομοθεσία γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη διεξαγωγὴ τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν πολιτειῶν θὰ ἔμενε γράμμα κενόν.

Ἡ μεγαλύτερη ἀνάπτυξις τῶν ἀμερικανικῶν συγκοινωνιακῶν μέσων ἐσημειώθη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἐμφυλίου Πολέμου τὸ 1865. Σήμερα οἱ ἀμερικανικὲς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς ἀποτελοῦνται ἀπὸ 240.000 μίλια κεντρικῶν ἀρτηριῶν καὶ 400.000 μίλια βοηθητικῶν. Ἐπὶ τῶν γραμμῶν αὐτῶν κυκλοφοροῦν περὶ τὶς 43.000 μηχανὲς ἕλξεως, δυὸ ἑκατομμύρια φορτηγῶν ὀχημάτων, 44.000 ἐπιβατικῶν, καὶ 120.000 εἰδικῶν ἢ βοηθητικῶν ὀχημάτων.

Ἐπὶ πλέον, ἐπὶ τῶν ὁδικῶν ἀρτηριῶν κυκλοφοροῦν τριάντα περίπου χιλιάδες ὑπεραστικῶν λεωφορείων καὶ περὶ τὰ ἐννέα ἑκατομμύρια φορτηγῶν αὐτοκινήτων. Κατὰ τὸ 1959 ὑπῆρχαν περὶ τὰ πενῆντα πέντε ἑκατομμύρια ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σαράντα ἓξ ἑκατομμύρια ἦσαν ἰδιωτικῆς χρήσεως.

Οἱ διὰ πλωτῶν μέσων μεταφορὲς ἐξακολουθοῦν βέβαια νὰ κατέχουν ἀξιόλογη θέση στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ πλωτὰ συγκοινωνιακὰ μέσα τῆς ἐνδοχώρας ἔχουν βελτιωθῆ σημαντικὰ μὲ τὴν διάνοιξη διωρύγων, τὴν κατασκευὴ φραγμάτων, καὶ τὴν χρησιμοποίηση φορτηγίδων καὶ ρυμουλκῶν κινουμένων μὲ μηχανὲς ντῆζελ. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν φορτίων ἐξακολουθῆ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀκατέργαστες πρῶτες ὕλες, ἀγροτικὰ προϊόντα, καὶ καύσιμα. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται αὔξησις τοῦ ὄγκου τῶν ἡμικατεργασμένων καὶ κατειργασμένων προϊόντων ποὺ μεταφέρονται μὲ φορτηγίδες καὶ ποταμόπλοια πάνω στὶς πλωτὲς ἀρτηρίες τῆς ἐνδοχώρας.

Δὲν θὰ πρέπει βέβαια νὰ ἀγνοήσωμε καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν ἰδίως κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδο. Σήμερα εἴκοσι πέντε καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἀτόμων ταξιδεύουν ἀεροπορικῶς στὶς γραμμὲς ἐσωτερικοῦ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἐπὶ πλέον, ἔχουν πυκνωθῆ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ τηλεφωνικὴ καὶ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία ὥστε καὶ οἱ πιὸ ἀραιοκατῳκημένες περιοχὲς νὰ ἐξυπηρετοῦνται ἱκανοποιητικά. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ἐνδεικτικῶς ὅτι ὑπάρχουν σήμερα στὴν Ἀμερικὴ περὶ τὰ πενῆντα ἑκα-

τομμύρια τηλεφώνων ἐν ἐνεργείᾳ, σὲ πληθυσμὸ εκατὸν ογδόντα εκατομμυρίων.

Ἕνας χάρτης τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, είς τὸν ὁποῖον θὰ ἐσημειοῦντο ὅλες οἱ σιδηροδρομικὲς γραμμές, οἱ ὁδικὲς ἀρτηρίες, οἱ διώρυγες καὶ οἱ πλωτοὶ ποταμοί, οἱ ἀεροπορικὲς γραμμὲς καὶ τὰ συστήματα τηλεπικοινωνίας, θὰ παρουσίαζε τὴν εἰκόνα ἑνὸς πυκνοῦ δικτυωτοῦ στὸ ὁποῖο θὰ συνεπλέκετο μία μάζα ἀλληλοδιασταυρουμένων γραμμῶν. Ὅπως οἱ ἀρτηρίες στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἔτσι καὶ οἱ συγκοινωνιακὲς αὐτὲς ἀρτηρίες μεταφέρουν τὸ ζωογόνο αἷμα τῆς οἰκονομίας ὡς τὶς πιὸ ἀπόμακρες γωνιὲς τῆς χώρας.

Μαζὶ μὲ τὴν νομοθεσία, τὰ μέσα αὐτὰ ἐπικοινωνίας καὶ μεταφορῶν ἀποτελοῦν τοὺς δύο βασικοὺς παράγοντας ποὺ συνετέλεσαν στὴν ὁριζόντια διεύρυνση τῆς ἀμερικανικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Προσωπικὸν εἰσόδημα καὶ καταναλωτικὴ ἀγορὰ

Ἀρχικῶς ἡ προσπάθεια τῶν Ἀμερικανῶν ἐστράφη πρὸς τὴν «ὁριζοντία διεύρυνση» τῆς ἀγορᾶς. Ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἔγινε ἀντιληπτὸ ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀγορὰ νὰ ἔχει «εὖρος». Γιὰ νὰ ἀποκτήση μαζικὸ χαρακτήρα πρέπει νὰ ἔχει καὶ «βάθος». Εἰς τὴν Ἀμερική, κράτος, ἐπιχειρήσεις καὶ ἐργατικὲς ἑνώσεις, εἴτε ἐν συνεργασίᾳ εἴτε χωριστά, συνέβαλαν κατὰ τὸν εἰκοστὸ ἰδίως αἰῶνα, στὴν πλατύτερη κατανομὴ τοῦ αὐξανομένου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, καὶ τὴν ἀναπροσαρμογὴ τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθῆ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ὑφισταμένη σήμερα μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀντεπεκρίνετο στὴν πραγματικότητα τὸ νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς ὅτι οἱ ἐνέργειες αὐτὲς ἀπέβλεπαν πάντοτε ε ὐ σ υ ν ε ι δ ή τ ω ς στὴν ἀνάπτυξη μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Τὰ κίνητρα καὶ οἱ ἄμεσοι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ ἐποίκιλαν. Ἐνσυνειδήτως ὅμως ἢ ὄχι, τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἀποκτήση «βάθος» ἡ καταναλωτικὴ ἀγορά.

Γιὰ καθαρῶς οἰκονομικοὺς λόγους, μία μαζικὴ καταναλωτικὴ ἀγορὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθῆ οὔτε σὲ μία μειονότητα πλουσίων οὔτε σὲ ἕνα πλῆθος ἀπόρων. Στατιστικὲς μελέτες ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ συμμετοχὴ μιᾶς οἰκογενείας στὴν καταναλωτικὴ ἀγορὰ δὲν αὐξάνεται κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὴν αὔξηση τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος. Ὅ-

ται τὸ εἰσόδημα ὑπερβῆ ὡρισμένα ἐπίπεδα, τὸ ποσοστὸν ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν προμήθεια καταναλωτικῶν ἀγαθῶν μειοῦται. Ἐπὶ παραδείγματι, μία οἰκογένεια μὲ καθαρὸ εἰσόδημα 25.000 δολλαρίων τὸν χρόνο διαθέτει περὶ τὶς δεκαπέντε χιλιάδες εἰς τὴν καταναλωτικὴν ἀγορὰ καὶ ἀποταμιεύει τὰ ὑπόλοιπα. Δηλαδή, ἡ ἀναλογία καταναλώσεως - ἀποταμιεύσεως εἶναι 5 πρὸς 3. Ἀφ' ἑτέρου μία οἰκογένεια μὲ μέσο εἰσόδημα ἑπτὰ χιλιάδων δολλαρίων γιὰ καταναλωτικοὺς σκοποὺς περὶ τὶς ἕξ χιλιάδες, συνεπῶς ἡ ἀναλογία καταναλώσεως - ἀποταμιεύσεως εἶναι περίπου 6 πρὸς 1. Ἀντιθέτως, μία οἰκογένεια μὲ πολὺ μικρὸ εἰσόδημα δὲν ἀποταμιεύει σχεδὸν τίποτε. Καίτοι ὅμως τὸ ποσοστὸ καταναλώσεως εἶναι σχεδὸν 100%, τὸ πραγματικὸ ποσὸν εἶναι τόσο μικρὸ ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀποτελέση ἐπαρκῆ βάσι γιὰ τὴν διατήρηση μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Εἶναι φανερό, συνεπῶς, ὅτι μόνον μία τεραστία πλειονότης οἰκογενειῶν μὲ μέσον εἰσόδημα μπορεῖ νὰ στηρίξη μία μαζικὴ καταναλωτικὴ ἀγορά.

Ἡ ἀνακατανομὴ τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων

Ἡ δημιουργία τῆς μεγάλης αὐτῆς πλειοψηφίας τῶν οἰκογενειῶν μὲ μέσα εἰσοδήματα στὴν Ἀμερική, δὲν ὑπῆρξε κατὰ κανόνα ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς δογματικῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν ἢ ἐσκεμμένου προγραμματισμοῦ. Ἐν πάση περιπτώσει, οἱ τρεῖς βασικοὶ παράγοντες τοῦ συστήματος — κράτος, ἐπιχειρήσεις, καὶ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις — συνέβαλαν ποικιλοτρόπως στὴν ἀνάπτυξη τῆς μεσαίας αὐτῆς τάξεως. Ἄλλοτε τὰ μέτρα ποὺ ἐλήφθησαν ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα καὶ ἀπέβλεπαν στὸ νὰ βελτιώσουν τὴν θέση τῶν ἐργαζομένων. Ἄλλοτε ὑπηγορεύοντο ἀπὸ καθαρῶς πρακτικούς, οἰκονομικοὺς ὑπολογισμούς. Ὁποιοδήποτε πάντως καὶ ἂν ἦτο τὸ κίνητρο, ὅταν τὰ μέτρα αὐτὰ ἀπεδείχθησαν οἰκονομικῶς ὀρθὰ ἐνσωματώθησαν εἰς τὸ σύστημα, καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρία γιὰ τὴν λῆψη καὶ ἄλλων ἀναλόγων μέτρων.

Τὸ 1914, ὁ Χένρυ Φὸρντ μὲ δική του πρωτοβουλία καθώρισε τὸ ἐλάχιστο ἡμερομίσθιο τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιχειρήσεώς του σὲ πέντε δολλάρια. Ὁ ἀντικειμενικός του τότε σκοπὸς ἦταν ἴσως νὰ προσελκύση περισσότερους εἰδικευμένους ἐργάτες ὥστε νὰ αὐξήση τὴν παραγωγή, νὰ μειώση τὸ

κόστος κατὰ μονάδα, καὶ ὑποβιβάζοντας τὶς τιμὲς τῶν αὐτοκινήτων του νὰ αὐξήση τὸν ἀριθμὸ τῶν πωλήσεων. Ἴσως νὰ μὴν εἶχε τότε πλήρη ἀντίληψη τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιδράσεως ποὺ θὰ ἀσκοῦσε ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἡ ἀπόφασίς του ἐκείνη, τὴν ὁποία πολλοί, συχνά, ἀναφέρουν ὡς τὴν ἀπαρχὴ τοῦ νέου οἰκονομικοῦ συστήματος στὸ ὁποῖο ἡ ἄνοδος τῆς λαϊκῆς εὐημερίας ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν μαζικὴ παραγωγὴ καὶ τὴν μαζικὴ κατανάλωση. Εἴτε ἀντιλαμβάνετο τὴν σημασία τῆς ἀποφάσεώς του ὁ Φὸρντ εἴτε ὄχι, γεγονὸς παραμένει ὅτι ὁ ἀμερικανὸς αὐτὸς «καπιταλιστής», ὑπὸ τὸ κράτος τῆς νέας οἰκονομικῆς πραγματικότητος ποὺ ἐδημιουργοῦσε τὸ καινοφανὲς τότε σύστημα τῆς μαζικῆς καὶ ορθολογιστικῆς παραγωγῆς, υἱοθέτησε μία τέτοια πολιτικὴ τιμῶν καὶ ἡμερομισθίων ποὺ ἔμελλε νὰ ἐπιφέρει ριζοσπαστικὴ μεταβολὴ στὴν ἀμερικανικὴ οἰκονομικὴ σκέψη.

Ὅπως θὰ ἀνέμενε κανείς, οἱ ἐπιχειρηματίαι τῆς ἐποχῆς δὲν ἐδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν καινοτόμο ἐκείνη πρωτοβουλία τοῦ Φόρντ, διότι εὑρίσκοντο σὲ προκλητικὴ ἀντίθεση πρὸς τὶς βασικὲς ἀρχὲς τοῦ κλασσικοῦ καπιταλισμοῦ. Ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι ἀναμορφωταὶ καὶ σκαπανεῖς, ὁ Φὸρντ ἀντιμετώπισε τὶς ἐπιθέσεις καὶ τὰ σκώμματα ὅλων ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐνοχληθῆ ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τῶν νέων ἰδεῶν, καὶ οἱ ὁποῖοι ᾐσθάνοντο ἀσφαλεῖς μέσα εἰς τὸ παλαιὸ κέλυφος.

Ἀλλὰ οἱ συνθῆκες μετεβάλλοντο ραγδαία. Ὅσοι ἐπιχειρηματίαι ἠσπάζοντο τὶς νέες ἀντιλήψεις καὶ ἔθεταν σὲ ἐφαρμογὴ τὶς ὀρθολογιστικὲς μεθόδους μαζικῆς παραγωγῆς, ἔβλεπαν νὰ μειώνεται σημαντικὰ τὸ κόστος παραγωγῆς κατὰ μονάδα ἐνῶ ηὐξάνετο ἁλματωδῶς ἡ συνολικὴ παραγωγή. Ἡ θέσις των εἰς τὴν ἀγορὰ καθίστατο, ὡς ἐκ τούτου, ἰσχυρωτέρα ἀπὸ ἀπόψεως συναγωνισμοῦ, καὶ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ κέρδη των ηὐξάνοντο. Σήμερα, οἱ ἀμερικανοὶ ἐπιχειρηματίαι θεωροῦν ὡς αὐτονόητη πλέον τὴν ἐπιδίωξη μεγάλου ἀριθμοῦ πωλήσεων μὲ μικρὸ κέρδος κατὰ μονάδα, καὶ ἀντιλαμβάνονται πλήρως τὴν οἰκονομικὴ σκοπιμότητα τῆς εὐρείας κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ σταθερὴ αὔξησις τῆς μεσαίας τάξεως στὴν Ἀμερικὴ ὀφείλεται κατὰ ἕνα μεγάλο ποσοστὸ στὶς διαρκεῖς προσπάθειες τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων νὰ ἐπιτύχουν μεγαλύτερες ἀποδοχὲς γιὰ τὰ μέλη των καὶ γενικῶς γιὰ τοὺς ἐργαζομένους. Τὶς προσπάθειες αὐτὲς τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων ὑποβοήθησε καὶ ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος ἡ ὁποία ἐδημιούρ-

γησε τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν πρόσληψη περισσότερο εἰδικευμένων ἐργατῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνειδικεύτων ἐργατῶν ἐμειώθη, ἐνῶ ὁ εἰδικευμένος ἐργάτης καὶ ὁ τεχνικός, χάρις στὶς μεγαλύτερες ἀποδοχές, ἐπέρασε στὴν μεσαία τάξη.

Ἕνα ἐξ ἴσου σημαντικὸ ρόλο στὴν ἀνακατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος διεδραμάτισε καὶ ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Κυβέρνησις μὲ τὴν δημοσιονομικὴ καὶ φορολογική της πολιτικὴ κυρίως. Οἱ φορολογικοὶ συντελεσταὶ αὐξάνονται προοδευτικά, μὲ βαρύτατη φορολογία τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων. Τοιουτοτρόπως, μία οἰκογένεια μὲ εἰσόδημα πέντε χιλιάδων δολλαρίων καταβάλη 536 δολλάρια ὡς φόρον εἰσοδήματος ἢ περίπου 10%. Μία οἰκογένεια μὲ 8000 δολλάρια, 2000 περίπου δολλάρια, ἤτοι 25%. Μία οἰκογένεια μὲ ἐτήσιο εἰσόδημα 90.000 δολλαρίων, 46.000 δολλάρια, ἤτοι πάνω ἀπὸ 50%.

Τὰ ἐξισοπεδωτικὰ ἀποτελέσματα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἂν πάρωμε ὡς παράδειγμα δύο οἰκογένειες ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἔχει εἰσόδημα 17.000 δολλαρίων καὶ ἡ ἄλλη 400 χιλιάδων. Ἁπλὸς ἀριθμητικὸς ὑπολογισμὸς φανερώνει ὅτι ἡ δεύτερη οἰκογένεια ἔχει 25 πλάσιο εἰσόδημα ἀπὸ τὴν πρώτη. Μετὰ τὴν καταβολὴ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἡ πρώτη ἔχει καθαρὸν εἰσόδημα 10.000 καὶ ἡ δεύτερη 60.000, ἤτοι μόνον 6πλάσιο εἰσόδημα ἀπὸ τὴν πρώτη.

Ἡ βαρειὰ αὐτὴ φορολογία τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων δὲν ἔχει σκοπὸ τὴν τιμωρία τῶν πλουσίων. Ἀντιθέτως, ἡ ἀμερικανικὴ φορολογικὴ νομοθεσία περιλαμβάνει διατάξεις βάσει τῶν ὁποίων ἡ φορολογία τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων εἶναι ἐπιεικέστερη ὅταν τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἐπενδύσεις ἢ ὅταν οἱ ἀποταμιεύσεις διοχετεύονται πρὸς τοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας.

Παρὰ τὶς ἐπὶ μέρους ἐπικρίσεις, τὸ ἀμερικανικὸ φορολογικὸ σύστημα εἶναι κατὰ βάσιν δίκαιο καὶ οἰκονομικῶς ὀρθό. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν διάρθρωση τῶν κρατικῶν δαπανῶν συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴν ἀνακατανομὴ τῶν εἰσοδημάτων καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῆς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Ἡ καταναλωτικὴ πίστις

Ὑποστηρίζεται ἐνίοτε ὅτι ἡ παροχὴ καταναλωτικῶν πιστώσεων —ἡ πώλησις ἀγαθῶν μὲ δόσεις—συντελεῖ στὸν

πληθωρισμό. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόλυτο. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἔχει νομοθετικῶς ἐξοπλισθῆ μὲ τὴν ἀπαραίτητη ἁρμοδιότητα γιὰ νὰ ρυθμίζῃ τὸ συνολικὸ ὕψος τῶν καταναλωτικῶν πιστώσεων, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη.

Οἱ καταναλωτικὲς πιστώσεις παίζουν ἕνα βασικὸ ρόλο στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν διατήρηση τῆς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Ἂς δοῦμε γιατί.

Πάρετε ὡς παράδειγμα ἕνα νειόπαντρο ζευγάρι μὲ εἰσόδημα 5000 δολλαρίων. Θὰ ἤθελαν νὰ ἀγοράσουν ἕνα σπίτι ἀξίας 15.000 δολλαρίων. Ἀλλὰ παρ' ὅλες των τὶς οἰκονομίες μετὰ μποροῦν νὰ ἀποταμιεύσουν τὶς οἰκονομίες μετὰ κόπου μποροῦν νὰ ἀποταμιεύσουν 800 ἢ 1000 τὸ πολὺ δολλάρια τὸ χρόνο. Εἶναι φανερὸ ὅτι γιὰ νὰ ἀγοράσουν τὸ σπίτι αὐτὸ τοῖς μετρητοῖς πρέπει νὰ περιμένουν δεκαπέντε μὲ εἴκοσι σχεδὸν χρόνια. Ἀλλὰ ὡς τότε τὰ παιδιά τους θὰ ἔχουν μεγαλώσει καὶ θὰ ἑτοιμάζονται νὰ βγοῦν στὴν κοινωνία καὶ νὰ δημιουργήσουν δική τους οἰκογένεια. Οἱ γονεῖς δὲν θὰ χρειάζονται πιὰ νὰ ἀγοράσουν σπίτι καὶ ἡ ἀγορὰ θὰ ἔχει χάση ἕνα πιθανὸ πελάτη.

Ἑκατομμύρια νέων ἀμερικανικῶν οἰκογενειῶν ἀντιμετωπίζουν παρόμοιες συνθῆκες. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐὰν ἐζητεῖτο ἡ καταβολὴ τοῦ τιμήματος τοῖς μετρητοῖς, ἡ ζήτησις σπιτιῶν θὰ ἐμειοῦτο σημαντικά. Ἀλλὰ μὲ τὴν παρεμβολὴ τῆς καταναλωτικῆς πίστεως τὰ πράγματα ἀλλάζουν. Τὸ ὑποθετικό μας ζευγάρι μὲ τὸ εἰσόδημα τῶν 5.000 δολ. δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀγοράσῃ τοῖς μετρητοῖς ἕνα σπίτι ἀξίας 15.000 δολλαρίων. Ἀλλὰ σὲ διάστημα εἴκοσι ἐτῶν τὸ συνολικό του εἰσόδημα θὰ φθάσῃ τὶς 100 χιλιάδες δολλάρια. Συνεπῶς, ἡ ἐξόφλησις τοῦ τιμήματος εἶναι οἰκονομικῶς δυνατή. Μὲ τὴν παροχὴ λοιπὸν πιστώσεως, τὸ ὑποθετικὸ ζεῦγος ἀγοράζει τὸ σπίτι τώρα ποὺ τὸ χρειάζεται πραγματικὰ καὶ τὸ ἐξοφλῆ μὲ μηνιαῖες δόσεις.

Οἱ καταναλωτικὲς πιστώσεις ἔχουν ἐπιφέρει ριζικὴ ἀλλαγὴ στὶς ἀγοραστικὲς συνήθειες τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Ὁ καταναλωτὴς ἀγοράζει μὲ δόσεις πάσης φύσεως ἀγαθά. Ἀπὸ ἕνα ζευγάρι παπούτσια μέχρι αὐτοκίνητο, σπίτι, ἢ εἰσιτήρια γιὰ ἕνα ἀεροπορικὸ ταξείδι στὴν Εὐρώπη. Πολλὰ ἀμερικανικὰ καταστήματα ἐφαρμόζουν τὸ σύστημα τῶν «πιστωτικῶν λογαριασμῶν». Βάσει τοῦ συστήματος αὐτοῦ, μία οἰκοκυρὰ ἀγοράζει ἐπὶ πιστώσει διάφορα πράγματα καὶ πληρώνει κάθε μῆνα ἕνα προκαθωρισμένο ποσό. Στὴν περί-

πτωση αὐτὴ ἡ τιμὴ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων δὲν ἐπιβαρύνεται μὲ τὴν καταβολὴ τόκου ἢ μὲ ἄλλες προσαυξήσεις. Ἄλλοτε ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῶν «δόσεων». Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ τιμὴ τοῦ ἀντικειμένου ἐπιβαρύνεται μὲ τὸν νόμιμο τόκο καὶ τὸ συνολικὸ αὐτὸ πόσο ὑποδιαιρεῖται σὲ δώδεκα ἢ δεκαοκτὼ ἢ εἰκοσιτέσσαρες ἴσες δόσεις, τὶς ὁποῖες ὁ ἀγοραστὴς καταβάλει μηνιαίως. Ὁ ἀγοραστὴς προτιμᾶ τὴν ἀγορὰ μὲ δόσεις, παρὰ τὴν ἐπιβάρυνση μὲ τὸν τόκο, γιὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον, διότι εἶναι ἔτσι σὲ θέση νὰ ἀγοράση ἕνα προϊὸν καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν διαθέτει μετρητὰ γιὰ νὰ καταβάλη ὁλόκληρο τὸ τίμημα. Καὶ δεύτερον, γιατὶ καὶ ὅταν ἀκόμη διαθέτει τὰ χρήματα γιὰ τὴν καταβολὴ ὁλοκλήρου τοῦ τιμήματος προτιμᾶ νὰ τὰ χρησιμοποιήση ὡς «προκαταβολὴ» γιὰ τὴν ἀγορὰ διαφόρων ἀντικειμένων, τῶν ὁποίων τὸ τίμημα ἐξοφλεῖ κατόπιν μὲ μηνιαῖες δόσεις.

Ὡρισμένοι ἐπικριταὶ τοῦ συστήματος τῶν «καταναλωτικῶν πιστώσεων» ὑποστηρίζουν ὅτι θὰ ἦταν προτιμώτερο νὰ ἀποταμιεύσει ὁ καταναλωτὴς ὁλόκληρο τὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἀγορὰ ἑνὸς προϊόντος, κι ἔτσι νὰ ἀποφεύγη τὴν καταβολὴ τόκου. Ἀλλά, ἡ ἀνθρώπινη ψυχολογία εἶναι ἰδιόρυθμη. Γιὰ κάποιο λόγο, εἶναι εὐκολώτερο γιὰ τὸν καταναλωτὴ νὰ πληρώνη τὶς μηνιαῖες δόσεις παρὰ νὰ ἀποταμιεύει γιὰ τὴν ἀγορὰ προϊόντων τοῖς μετρητοῖς. Ἄλλοι, ὅπως προαναφέρθη, ἐκφράζουν τὸν φόβο μήπως ἡ καταναλωτικὴ πίστις στὴν σύγχρονη ἔντασί της ἀσκεῖ πληθωριστικὴ πίεση ἐπὶ τῆς οἰκονομίας. Ἀλόγιστη χρῆσις τῆς καταναλωτικῆς πίστεως ἀναμφισβήτητα εἶναι ἐπικίνδυνη καὶ ἐπιβλαβής. Ἀλλά, τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ἀμερικανοὶ καταναλωταὶ στὸ σύνολό τους ὀφείλουν πολὺ ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα τοὺς ὀφείλουν. Τὸ 1954, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ ἀμερικανοὶ ὄφειλαν 75 δισεκατομμύρια δολλάρια σὲ ἐνυπόθηκα δάνεια, τριάντα δισεκατομμύρια γιὰ τὴν ἀγορὰ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἐπὶ πιστώσει, καὶ δέκα δισεκατομμύρια γιὰ προσωπικὰ δάνεια πάσης φύσεως, ἤτοι ἐν ὅλῳ ἑκατὸν δεκαπέντε δισεκατομμύρια δολλάρια.

Τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητα τεράστιο. Ἀλλὰ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἀμερικανοὶ καταναλωταὶ ἦσαν ὄχι μόνον ὀφειλέται ἀλλὰ καὶ πιστωταί. Οἱ συνολικές των απαιτήσεις ἀνήρχοντο σὲ τριακόσια ὀγδόντα δισεκατομμύρια δολλάρια, Στὸ ποσὸ αὐτὸ περιελαμβάνετο μέρος τοῦ δημοσίου χρέους, οἱ ἰδιωτικὲς καταθέσεις, οἱ ἰδιωτικὲς ἐπενδύσεις κλπ.

Αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα εἶναι ἡ διαμόρφωσις πρακτικῶν θεσμῶν καὶ μεθόδων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση συγκεκριμένων οἰκονομικῶν ἀναγκῶν. Τὸ κράτος μὲ τὴν ἐμπορική, ἐργατικὴ καὶ φορολογικὴ νομοθεσία, οἱ ἐπιχειρήσεις μὲ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητος, τὶς καταναλωτικὲς πιστώσεις, καὶ τὶς συλλογικὲς συμβάσεις, καὶ οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις μὲ τὴν πίεση ποὺ ἀσκοῦν γιὰ τὴν ἑκάστοτε ἀναπροσαρμογὴ τῶν ἡμερομισθίων, συνέβαλαν στὴν εὐρεία κατανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῆς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Μὲ βάση μία ἰσχυρὴ μεσαία τάξη, ἡ ἀμερικανικὴ καταναλωτικὴ ἀγορὰ ἔχει ἀποκτήσει, μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν, πρωτοφανὲς «εὖρος» καὶ «βάθος».

Ἐκτείνεται ἀπ' τὸν Ἀτλαντικὸ ἕως τὸν Εἰρηνικὸ χωρὶς τεχνητοὺς φραγμούς, ἐνῶ ὅλα τὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα γιὰ νὰ μετέχουν ἐνεργῶς ὡς καταναλωταὶ στὸν οἰκονομικὸ κύκλο. Ἡ μαζικὴ αὐτὴ καταναλωτικὴ ἀγορὰ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ζωντανὴ ἀπόδειξη ὅτι ἡ οἰκονομικὴ εὐημερία ἐπὶ εὐρυτάτης βάσεως μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ καλύτερα μέσα στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐλευθέρας, δημοκρατικῆς κοινωνίας.

VI. ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΜΟΣ Ἢ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑ;

ΜΙΑ ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΞΑΣΙΑ τοῦ Μαρξισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας ὁδηγεῖ στὴν συγκέντρωση τοῦ πλούτου στὰ χέρια μιᾶς μειοψηφίας, καὶ στὴν ἐκμετάλλευση ἑνὸς τεραστίου προλεταριάτου ἀπὸ τὴν μειοψηφία αὐτή. Κατὰ τὴν Μαρξιστικὴ θεωρία ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις περιέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ σ' ἐκείνους ποὺ ἐλέγχουν τὶς τεράστιες μονοπωλιακὲς ἐπιχειρήσεις, ἐνῶ οἱ ἐργάται λαμβάνουν ψιχία μόνον ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ μόχθου των. Προβάλεται δὲ συχνὰ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ σύγχρονη ἀμερικανικὴ οἰκονομία κυριαρχεῖται ἀπὸ τέτοιες ἀκριβῶς μονοπωλιακὲς ἐπιχειρήσεις οἱ ὁποῖες ἐλέγχουν τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας.

Ἀπὸ ὅσα ἐξετέθησαν στὶς προηγούμενες σελίδες ἀποδεικνύεται νομίζω ὅτι ἡ ἄνευ χαλινοῦ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐργαζομένων εἶναι οἰκονομικῶς ἀσύμφορος σὲ σύστημα βασιζόμενο *στὴν μαζικὴ παραγωγή*, *τὴν μαζι-*

κὴ κατανάλωση καὶ τὴν μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμη. Ἐπὶ πλέον, οἱ ἀμερικανοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ οἰκονομία των ἔχει συναγωνιστικὸ καὶ ὄχι μονοπωλιακὸ χαρακτῆρα. Τὸ θέμα ἀξίζει νὰ μελετηθῆ προσεκτικώτερα.

Μονοπώλια ἢ συναγωνισμός;

Ἴσως θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ ἀναφέρει κανεὶς στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι «μονοπώλιο», ἐν ἐσχάτη ἀναλύσει, ἀποτελεῖ τὸν ἀντίποδα τοῦ συναγωνισμοῦ. Σὲ μία οἰκονομία ἡ ὁποία κυριαρχεῖται ἀπὸ μονοπώλια, ὁ καταναλωτὴς δὲν ἔχει δυνατότητα ἐπιλογῆς. Δὲν ἔχει ἄλλη διέξοδο παρὰ νὰ ἀγοράση τὰ προϊόντα τῆς μονοπωλιακῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις εἶναι ὁ μόνος καὶ ἀποκλειστικὸς προμηθευτής.

Ἐφ' ὅσον ἡ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις ἔχει ἀπέναντί της ἕνα «αἰχμάλωτο καταναλωτὴ» εἶναι σὲ θέση νὰ καθορίζη αὐθαιρέτως καὶ ἀτιμωρητὶ τὴν ποιότητα ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴ τῶν προϊόντων της. Μία τέτοια ἐπιχείρησις ἔχει ἐπίσης τὴν δυνατότητα νὰ περιορίζη τὴν παραγωγή, νὰ ἐκτείνη τὰ περιθώρια τοῦ κέρδους, καὶ νὰ καθορίζη χαμηλὲς ἀποδοχὲς γιὰ τὸ προσωπικό της ποὺ φυσικὰ δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ζητήση ἐργασία σὲ ἄλλη παρομοία ἐπιχείρηση. Χωρὶς χαλινό, μία μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις μπορεῖ βέβαια νὰ ἀποβῆ τύραννος καὶ ἐκμεταλλευτὴς τοῦ λαοῦ. Ὑπάρχουν ἄραγε τέτοια ἀπόλυτα μονοπώλια στὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἕνα ἐμφαντικὸ ὄχι. Ἂν μὴ γιὰ ἄλλο λόγο τουλάχιστον διότι ἀπόλυτα μονοπώλια τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ὁδηγήσουν σὲ μία τεχνικὴ συρίκνωση παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν λειτουργία μιᾶς ἐλευθέρας οἰκονομίας μαζικῆς παραγωγῆς.

Τὸ «μονοπώλιο» αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ βέβαια δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην οἰκονομικῶς ἐπιβλαβές. Σὲ ὡρισμένες μάλιστα περιπτώσεις ἴσως εἶναι καὶ οἰκονομικῶς ἐπιθυμητό. Μία πόλις, ἐπὶ παραδείγματι, προμηθεύεται ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ἀπὸ μία ἠλεκτρικὴ ἑταιρεία, νερὸ ἀπὸ μία ἑταιρία ὑδάτων. Μία ἑταιρεία λεωφορείων ἐξυπηρετεῖ τὶς ἀστικὲς συγκοινωνίες. Αὐτὲς ὅλες οἱ ἑταιρεῖες ἔχουν βέβαια μονοπωλιακὸ χαρακτῆρα. Ὑπάρχουν, διότι ἡ λειτουργία των κρίνεται οἰκονομικῶς συμφέρουσα.

Γιὰ νὰ προληφθῆ ἡ ἐκ μέρους των κατάχρησις δυνάμεως, οἱ μονοπωλιακὲς αὐτὲς ἐπιχειρήσεις λειτουργοῦν βάσει καταστατικοῦ ἐγκεκριμένου ἀπὸ τὴν ἁρμοδία δημοσία ἀρχή. Τιμές, ποιότης προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν, κέρδη, μέθοδοι λειτουργίας, συντήρησις καὶ βελτίωσις ἐγκαταστάσεων εὑρίσκονται ὑπὸ δημόσιον ἔλεγχον. Ὑπὸ τὶς συνθῆκες αὐτές μία μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις δὲν εἶναι οὔτε ἐπικίνδυνη οὔτε ἀντίθετη πρὸς τὶς βασικὲς ἀρχὲς τοῦ συστήματος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο προσεπάθησαν νὰ ἀποφύγουν οἱ ἀμερικανοὶ ὑπῆρξε ἡ δημιουργία ἀ π ο λ ύ τ ω ν μ ο ν ο π ω λ ί ω ν ἱκανῶν νὰ θέσουν τὴν ἀγορὰ ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν των καὶ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τοὺς καταναλωτάς.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ ἀπόλυτος συναγωνισμὸς δὲν εἶναι πάντοτε οὔτε δυνατὸς ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπιθυμητὸς σὲ μία περίπλοκη οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς καὶ μαζικῆς καταναλώσεως. Δυὸ μικροπωληταὶ στὴν ἀγορὰ ἑνὸς χωριοῦ μποροῦν νὰ ἀρχίσουν ἕνα πόλεμο τιμῶν σὲ μικρογραφία προσπαθῶντας νὰ πάρη ὁ ἕνας πελάτες ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ἀλλὰ σὲ μία περίπλοκη καὶ καλῶς ὀργανωμένη οἰκονομία, ὁ ἀπόλυτος συναγωνισμὸς εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος. Καὶ τοῦτο γιατὶ τὸ κόστος παραγωγῆς εἶναι σχετικὰ παραπλήσιο σὲ ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, οἱ τιμὲς τῶν πρώτων ὑλῶν διαφέρουν ἐλάχιστα, τὸ περιθώριον κέρδους εἶναι σχεδὸν ὁμοιόμορφο, οἱ συλλογικὲς συμβάσεις δὲν καλύπτουν ἁπλῶς τὸ προσωπικὸ μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἀλλὰ τοὺς ἐργαζομένους σὲ μία ὁλόκληρη βιομηχανια. Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους ὁ ἀπόλυτος συναγωνισμὸς εἶναι ἐφαρμόσιμος σὲ ἐλάχιστους μόνον τομεῖς τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας.

Σὲ πολλὲς περιπτώσεις ὁ ἀπόλυτος συναγωνισμὸς δὲν εἶναι κἂν ἐπιθυμητός. Ἐφ' ὅσον τὰ στοιχεῖα ποὺ καθορίζουν τὸ κόστος παραγωγῆς καὶ συνεπῶς καὶ τὶς τιμὲς διαφέρουν ἐλάχιστα μεταξὺ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων, ἕνας πόλεμος ἐκπτώσεων μεταξὺ ἀντιπάλων ἑταιρειῶν θὰ εἶχε ἴσως ἐπιβλαβεῖς συνέπειες γιὰ τὴν οἰκονομία. Διότι θὰ ἦταν πιθανὸν νὰ ἐπιφέρη μία ἐπικίνδυνη μείωση τῶν κερδῶν καὶ συνεπῶς τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων γιὰ τὴν ἐπέκταση καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ὡρισμένες ἐπιχειρήσεις, πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ χρεωκοπήσουν, δὲν ἀποκλείεται νὰ καταφύγουν στὴν παραγωγὴ προϊόντων κατωτέρας ποιότητος. Ἐξ ἄλλου, κάθε ἀπόπειρα νὰ ἀντεπεξέλθουν στὰ ἠλαττωμένα ἔσοδα μὲ μείωση τῶν ἡμερομισθίων θὰ συναντοῦσε τὴν σφοδρὴ ἀντίδραση τῶν ἐργατικῶν ἑνώ-

σεων. Συνεπῶς, ὁ ἀπόλυτος συναγωνισμός, ἐὰν ἐφηρμόζετο ἀδιακρίτως, θὰ ὑπενόμευε τὰ θεμέλια τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος.

Ἐναντίον τῶν μονοπωλιακῶν μεθόδων

Ἡ ἀντίδρασις τῆς ἀμερικανικῆς κοινῆς γνώμης πρὸς τὰ ἀπόλυτα μονοπώλια δὲν εἶναι ἕνα πρόσφατο φαινόμενο. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμη τῶν ἀποικιῶν, οἱ ἀμερικανοὶ ἐξεδηλώθησαν ἐναντίον τῶν μονοπωλίων. Μία ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως ἦταν ἡ ἀπόπειρα τῶν Βρετανῶν καπιταλιστῶν ν' ἀποκτήσουν μονοπωλιακὰ προνόμια γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ βιομηχανικῶν προϊόντων στὶς ἀποικίες τοῦ Νέου Κόσμου, καὶ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐξαγωγὴ πρώτων ὑλῶν ἀπὸ τὶς ἀποικίες ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον στὴν βρετανικὴ ἀγορά.

Τὸ Ἀμερικανικὸ Ἔθνος, σὲ ὁλόκληρη τὴν ἱστορικὴ του διαδρομή, παρέμεινε πιστὸ στὴν ἀρχὴ ὅτι τὰ ἄτομα πρέπει νὰ ἔχουν εὐρύτατα περιθώρια ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας, καὶ ὅτι ὁ συναγωνισμὸς συντελεῖ στὴν βελτίωση τῆς ποιότητος, τὸν περιορισμὸ τῶν ἀντιοικονομικῶν δαπανῶν, καὶ στὸν καθορισμὸ συναγωνιστικῶν τιμῶν. Οἱ βασικὲς αὐτὲς πεποιθήσεις συνετέλεσαν ἀναμφισβήτητα στὸ νὰ φθάσουν οἱ ὑπανάπτυκτες Ἡν. Πολιτεῖες τοῦ 1850 στὴν σημερινή τους οἰκονομικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἰσχύ.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιχειρηματικῆς ἐλευθερίας στὶς Ἡν. Πολιτεῖες ἐξισορροπεῖται ἀπὸ τὴν ἐξ ἴσου βασικὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ Κράτος ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ παρεμποδίζει πιθανὲς καταχρήσεις αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας. Ἐνῶ σὲ ἄλλες χῶρες ὁ ἀπεριόριστος καπιταλισμὸς κατὰ τὴν τελευταία εκατονταετία ὡδήγησε συχνὰ στὴν οἰκονομικὴ ἀναρχία, τὴν κοινωνικὴ πάλη, ἢ τὴν δικτατορία, καὶ ἀκόμη συχνότερα στὴν ἐκμετάλλευση τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων, εἰς τὴν Ἀμερικὴ ἐπεκράτησε ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία πρέπει νὰ ἀσκεῖται μέσα στὰ πλαίσια τῶν νόμων ὥστε νὰ μὴν μετατρέπεται σὲ ἀσυδοσία.

Στὶς δεκαετίες μετὰ τὸν Ἐμφύλιο Πόλεμο, ἡ ἀμερικανικὴ βιομηχανία παρουσίασε γοργὴ ἀνάπτυξη, Ἐδημιουργήθησαν τεράστιες ἀνώνυμες εταιρεῖες. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς ἀπεπειράθησαν, ἐνίοτε μὲ ἐπιτυχία, νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς ἀνταγωνιστάς των καὶ νὰ θέσουν ὑπὸ

τὸν μονοπωλιακό τους ἔλεγχο σημαντικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Μία ἀπὸ τὶς πιὸ ἐπιτυχεῖς μεθόδους ἦταν ἡ δημιουργία τῶν «τράστ». Οἱ μέτοχοι ὁμοειδῶν ἢ συναφῶν ἐπιχειρήσεων μετεβίβαζαν τὶς μετοχές των σὲ ἕνα συμβούλιο καὶ ἐλάμβαναν εἰς ἀντάλλαγμα εἰδικὰ χρεώγραφα καλούμενα «TRUST CERTIFICATES». Τὸ συμβούλιο ἔτσι ἐξησφάλιζε ἀπόλυτο ἔλεγχο ἐπὶ ἑνὸς σοβαροῦ ἀριθμοῦ συναφῶν ἐπιχειρήσεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποκτᾶ μονοπωλιακὴ ἐπιρροὴ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς.

Τὸ 1880, καὶ τὰ δύο μεγάλα κόμματα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν κατεδίκασαν στὰ προεκλογικά τους προγράμματα «τὶς μεθόδους ἐκεῖνες μὲ τὶς ὁποῖες», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ προγράμματος τῶν Δημοκρατικῶν, «πλουτίζουν ὑπὲρ τὸ δέον οἱ ὀλίγοι ποὺ συνενώνονται, ἐνῶ στεροῦν τὴν μεγάλην πλειοψηφία τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὰ εὐεργετήματα ποὺ ἐξασφαλίζει ὁ συναγωνισμός». Δέκα χρόνια ἀργότερα, ἡ λαϊκὴ ἀγανάκτησις ἐναντίον τῶν μονοπωλιακῶν μεθόδων προεκάλεσε τὴν ἐπιψήφιση τοῦ νομοσχεδίου Σέρμαν ἐναντίον τῶν τράστ, τὸ ὁποῖο καθώριζε ὅτι «κάθε σύμβασις, ἢ σύμπραξις ὑπὸ μορφὴν τράστ ἢ ἄλλης πῶς, ἢ συνωμοσία διὰ τὴν παρεμβολὴν ἐμποδίων εἰς τὴν διεξαγωγὴ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εἴτε ἐντὸς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν εἴτε μὲ τὸ ἐξωτερικὸν.... εἶναι παράνομος».

Ὁ Νόμος Σέρμαν ἦταν μόνο ἕνα πρῶτο βῆμα. Παρὰ δὲ τὶς ἐλπίδες τῶν συντακτῶν του δὲν ἔλυσε τὸ πρόβλημα μέσα σὲ μία νύκτα. Ἐν μέρει λόγῳ ἀσαφειῶν εἰς τὴν διατύπωσιν δὲν ἀνέκοψε τὴν ἀνάπτυξη τῶν τράστ καὶ τῶν ἄλλων μονοπωλιακῶν συμπράξεων. Κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἄρχισε νὰ γίνεται συνείδησις ὅτι οἱ ἐνέργειες τῶν μεγάλων μονοπωλιακῶν ἐπιχειρήσεων ἔθεταν δυναμίτιδα σ' αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Ὁ Θεόδωρος Ροῦσβελτ, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς σταυροφορίας ἐναντίον τῶν τράστ, μὲ τὴν ἀνεπιφύλακτη ὑποστήριξη τῆς κοινῆς γνώμης. Τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἀντεπεκρίθησαν πρὸς τὶς προσδοκίες τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Θεοδώρου Ροῦσβελτ προελείανε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν λῆψη αὐστηροτέρων μέτρων. Τὸ 1914 τὸ Κογκρέσσο ἐψήφισε τὸν Νόμο Κλάϊτον ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευε τὶς διακρίσεις μεταξὺ πελατῶν, τὸν καθορισμὸ διαφορετικῶν τιμῶν μεταξὺ διαφόρων περιοχῶν, τὴν σύμπτυξη ἀλληλοεξαρτωμένων ἑταιρειῶν, καὶ ἄλλες μεθόδους ποὺ ἀπέβλεπαν στὸν περιορισμὸ ἢ καὶ τὴν ὁλοσχερῆ

καπάργηση τοῦ συναγωνισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ Νόμος Κλαΐυτον ἐνίσχυσε τὴν θέση τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων.

Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου Κλαΐυτον καὶ ἡ πρόληψις ἐκδηλώσεων «ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ» ἀνετέθη σὲ μία εἰδικὴ κρατικὴ ὑπηρεσία, τὴν Ὁμοσπονδιακὴ Ἐπιτροπὴ Ἐμπορίου (Federal Trade Commission). Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει εὐρυτάτη δικαιοδοσία καὶ ἁρμοδιότητα. Ὁσάκις δημιουργηθοῦν ὑπόνοιες ὅτι μία ἐπιχείρησις προβαίνει, σὲ ἐνέργειες οἱ ὁποῖες ἀντίκεινται στὶς διατάξεις τῆς κειμένης νομοθεσίας, ἡ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διατάξη ἀνακρίσεις καὶ νὰ ἐκδίδη ἀποφάσεις γιὰ τὴν «ἄμεσο διακοπὴ» τῶν παρανόμων αὐτῶν ἐνεργειῶν. Ἐὰν ἡ παράβάτις ἐπιχείρησις δὲν συμμορφωθῆ, ἡ Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ φέρη τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῶν Ὁμοσπονδιακῶν Δικαστηρίων.

Μολονότι ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Ἐπιτροπὴ Ἐμπορίου δὲν ἀντεπεκρίθη ἐξ ὁλοκλήρου στὶς προσδοκίες τῶν δημιουργῶν της, συνέβαλε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συμβάλη στὴν ὁμαλωτέρα λειτουργία τοῦ συστήματος, μὲ τὴν συνεχῆ ἐπαγρύπνησή της ἐναντίον τοῦ «ἀθέμιτου ἀνταγωνισμοῦ».

Μετὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιο Πόλεμο, ἕνα νέο κῦμα μονοπωλιακῆς φύσεως ἐπιχειρηματικῶν συνδυασμῶν ἐσημειώθη στὴν Ἀμερική. Ὡρισμένες ἀπὸ τίς συγχωνεύσεις αὐτὲς ὀφείλοντο στὶς νέες συνθῆκες τῆς μαζικῆς παραγωγῆς ἡ ὁποία ἀπαιτοῦσε μεγαλύτερες παραγωγικὲς μονάδες. Ἄλλες ὅμως ἀπέβλεπαν στὴν κατάπνιξη τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τὴν μονοπώληση τῆς ἀγορᾶς. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Φραγκλίνου Ροῦσβελτ ἔλαβε σύντονα μέτρα ἐναντίον τῶν μονοπωλιακῶν αὐτῶν συνδυασμῶν μὲ τὴν ἐπαναδιατύπωση καὶ ἐνίσχυση τῆς ἀντι-μονοπωλιακῆς νομοθεσίας. Ἡ προσωρινὴ Ἐθνικὴ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ ἡ ὁποία συνεκροτήθη τὸ 1936 κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Κογκρέσσου διενήργησε μία λεπτομερὴ ἔρευνα μὲ σκοπὸ τὴν προπαρασκευὴ τῶν ἐπιβεβλημένων νομοθετικῶν μέτρων, καὶ τὴν ποινικὴ δίωξη τῶν παραβατῶν τῆς κειμένης ἀντι-μονοπωλιακῆς νομοθεσίας. Κατὰ τὸ 1936 ἐπίσης, τὸ Κογκρέσσο ἐνέκρινε τὸ νομοσχέδιον Ρόμπινσον—Πάτμαν γιὰ τὴν προστασία τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ νόμος αὐτὸς ἀπηγόρευε περαιτέρω τὴν πώληση προϊόντων σὲ χαμηλὲς τιμὲς μὲ σκοπὸ τὴν ἐξόντωση ἀσθενεστέρων ἀντιπάλων. Μολονότι τὸ νομοθέτημα αὐτὸ ἐπεκρίθη γιὰ τὴν περίπλοκη καὶ πομπώδη διατύ-

πωσή του, ἀπεδείχθη ἐξαιρετικὰ χρήσιμο καὶ ἀποτελεσματικό.

Παράλληλα ὅμως παρέστη ἀνάγκη νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ εἰδικὲς συνθῆκες τῆς μαζικῆς παραγωγῆς. Ἕνας συγκερασμὸς τῶν ἀπαιτήσεων τῆς μαζικῆς παραγωγῆς μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ «ἐντίμου ἐμπορικοῦ συναγωνισμοῦ» ἐπεχειρήθη μὲ τὴν τροποποίηση τοῦ Νόμου Σέρμαν τὸ 1937 διὰ τοῦ νομοθετήματος Μίλλαρντ—Τάϊντιγκς. Τὸ νομοθέτημα αὐτό, ὅπως καὶ ἀργότερα τὸ 1952 ὁ Νόμος Μακγκουάϊρ, ἀνεγνώρισε τὶς εἰδικὲς συνθῆκες τῆς μαζικῆς παραγωγῆς καὶ ἐπέτρεψε τὴν πώληση ὡρισμένων προϊόντων σὲ προκαθωρισμένες τιμές. Προηγουμένως διάφορες ἀμερικανικὲς πολιτειακὲς βουλὲς εἶχαν ἀπαγορεύσει νομοθετικῶς τὴν μονομερῆ ὑποτίμηση προϊόντων—ἔστω καὶ μὲ ζημία—ἐκ μέρους καταστημάτων λιανικῆς πωλήσεως μὲ σκοπὸ τὴν προσέλκυση ἀγοραστῶν. Ἡ ὑποτίμησις αὐτὴ βέβαια δὲν ἔβλαπτε οἰκονομικῶς τὸν παραγωγὸ ἀλλὰ ἐθεωρήθη ἀνεπιθύμητος διότι ἔβλαπτε τὸ «ὄνομα» τοῦ προϊόντος.

Ἡ πρακτικὴ ἀξία τῶν διαφόρων αὐτῶν νομοθετημάτων ἐξαρτᾶται βέβαια κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ἐφαρμογή των ἐκ μέρους τῶν δικαστηρίων. Ὁ Νόμος Σέρμαν, ἐπὶ παραδείγματι, καταδικάζει «κάθε» σύμβαση, συνδυασμό, ἢ συνωμοσία ποὺ σκοπὸ ἔχει τὴν παρεμβολὴ ἐμποδίων στὴν ἐλευθέρα διεξαγωγὴ τοῦ ἐμπορίου. Τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο, πάντως, είς τὴν ὑπόθεση Στάνταρ Οΐλ (1911) ἐδέχθη ὅτι ὁ Νόμος Σέρμαν ἀπαγορεύει συνδυασμοὺς οἱ ὁποῖοι παρεμβάλουν «παράλογα» ἐμπόδια στὴν ἐλευθέρα διεξαγωγὴ τοῦ ἐμπορίου. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη «ἀρχὴ τῆς λογικῆς», μὲ τὴν ὁποία ἀναγνωρίζεται εἰς τὰ δικαστήρια εὐρεία σχετικῶς διακριτικὴ ἐξουσία κατὰ τὴν ἐκδίκαση ὑποθέσεων μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἀντι - μονοπωλιακῶν νόμων. Κατὰ τὰ τελευταῖα πάντως χρόνια ἡ «ἀρχὴ τῆς λογικῆς» συνδυάζεται μὲ τὴν ἀρχὴ τῶν «ἀναμφισβητήτων παραβάσεων», δηλαδὴ τὴν δίωξη ἐνεργειῶν ὅπως ἡ διανομὴ τῆς ἀγορᾶς

μεταξὺ διαφόρων ἐπιχειρήσεων, μυστικὲς συμφωνίες γιὰ τὸν μονοπωλιακὸ καθορισμὸ τῶν τιμῶν, ὑποβιβασμὸς τῶν τιμῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἐξόντωση ἀσθενεστέρων ἀντιπάλων, καὶ ἄλλες ἐνέργειες ὀφθαλμοφανῶς ἐπιβλαβεῖς. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ ἐξασφαλίζεται διαρκῶς μεγαλύτερη ἐλευθερία ἐκλογῆς γιὰ τὸν καταναλωτὴ σὲ μία οἰκονομία συναγωνισμοῦ.

Ὁ συναγωνισμὸς στὴν Ἀμερικανικὴ οἰκονομία

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ἀμερικανῶν θεωρεῖ τὸν συναγωνισμὸ ὡς τὴν ὠστικὴ δύναμη ποὺ ὠθεῖ τὴν οἰκονομία πρὸς τὰ ἐμπρός. Μὲ τὸν ὅρο «συναγωνισμὸς» δὲν ἐννοοῦν βέβαια τὸν ἄκρατο συναγωνισμὸ τοῦ laissez-faire. Μᾶλλον ἐννοοῦν τὸν συναγωνισμὸ γιὰ τὴν προσέλκυση πελατῶν μὲ τὴν προσφορὰ καλυτέρων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν σὲ τιμὲς ποὺ εἶναι προσιτὲς στὴν μεγάλη πλειοψηφία τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ. Διότι πιστεύουν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται μὲ κανένα τρόπο νὰ μετατραπῆ ὁ καταναλωτὴς σὲ «αἰχμάλωτο», χωρὶς κανένα περιθώριο ἐπιλογῆς. Ἡ πρακτικὴ συνέπεια εἶναι ὅτι ὁ ἀμερικανὸς καταναλωτὴς συναλλάσσεται μὲ τὴν ἐξαίρεση τῶν ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας—μὲ ἀνεξάρτητες, ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ποὺ συναγωνίζονται μεταξύ τους γιὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὴν πελατεία καὶ τὰ ἔσοδά τους.

Ὁ ἀμερόληπτος μελετητὴς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀναγνωρίση ὅτι οἱ ἀμερικάνικες ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις προσπαθοῦν συνεχῶς, σχεδὸν χωρὶς ἐξαίρεση, νὰ βελτιώσουν τὰ προϊόντα τους καθὼς καὶ τὶς μεθόδους παραγωγῆς καὶ διαθέσεως. Ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικούς των σκοποὺς εἶναι βέβαια ἡ πραγματοποίησις κέρδους—κι αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται ἀναντίρρητα μὲ τὴν πληρέστερη ἱκανοποίηση τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν καὶ ἐπιθυμιῶν. Αὐτὴ ὅμως ἡ διαρκὴς προσπάθεια γιὰ τὴν βελτίωση τῶν προϊόντων εἶναι ὄχι μόνο ξένη πρὸς τὴν φύση τῶν μονοπωλίων· εἶναι, ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ μονο-

πωλίου, καὶ μία ἐνέργεια ἐντελῶς περιττή. Γιατὶ νὰ καταβάλη προσπάθεια μία μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις γιὰ τὴν βελτίωση τῶν προϊόντων της ἐφ' ὅσον ἔχει ἐξησφαλισμένη, «αἰχμάλωτη» πελατεία;

Μέσα σὲ ἕνα καὶ μόνο ἔτος (1956) οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐδαπάνησαν δέκα σχεδὸν δισεκατομμύρια δολλάρια γιὰ τὴν διαφήμιση τῶν προϊόντων τους. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς διαφημίσεως εἶναι ἡ προβολὴ τοῦ προϊόντος τῆς Α ἐπιχειρήσεως ἔναντι τοῦ προϊόντος τῆς Β ἢ Γ. Ἡ διαφήμισις δηλαδὴ ἐμπεριέχει τὸ στοιχεῖο τῆς συγκρίσεως. Ὅταν ὅμως ἡ οἰκονομία ἐλέγχεται ἀπὸ μονοπωλιακὲς ἐπιχειρήσεις δὲν ὑπάρχουν μεγάλα περιθώρια συγκρίσεως. Ἐν τούτοις, στὴν Ἀμερική, δυὸ τουλάχιστον ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς διαφωτίσεως καὶ ψυχαγωγίας—τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόρασις—στηρίζονται οἰκονομικῶς ἐξ ὁλοκλήρου στὶς διαφημίσεις. Ὁ ἀμερικανὸς δὲν καταβάλει συνδρομὴ πουθενὰ γιὰ τὸ ραδιόφωνο ἢ τὴν συσκευὴ τηλεοράσεως. Βέβαια, ἐν ἐσχάτη ἀναλύσει ὁ καταναλωτὴς πληρώνει γιὰ τὶς διαφημίσεις ἀπ' τὶς ὁποῖες προέρχεται τὸ εἰσόδημα τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν σταθμῶν καὶ δικτύων. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι δευτερεῦον. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἐδῶ οὐσιαστικὴ σημασία εἶναι ὅτι οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις αἰσθάνονται τὴν οἰκονομικὴ ἀνάγκη νὰ δαπανήσουν τεράστια ποσὰ γιὰ τὴν διαφήμιση τῶν προϊόντων τους — ἀκριβῶς διότι τὰ προϊόντα τους ἀντιμετωπίζουν συναγωνισμό.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ δαπάνες γιὰ τὴν διαφήμιση τῶν προϊόντων στὸ ραδιόφωνο, τὴν τηλεόραση, τὰ περιοδικά, τὶς ἐφημερίδες κλπ. ποὺ ἀποδεικνύουν πόσο ἀστήρικτοι εἶναι οἱ ἰσχυρισμοὶ περὶ παντοδυνάμων ἀμερικανικῶν μονοπωλίων. Εἶναι καὶ οἱ τεράστιες ἐπενδύσεις γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τὴν βελτίωση τῶν προϊόντων. Μονοπωλιακὲς ἐπιχειρήσεις δὲν ἔχουν βέβαια κανένα οἰκονομικὸ κίνητρο γιὰ νὰ προβοῦν σὲ τέτοιες δαπάνες. Οἱ

ἀμερικανικὲς ὅμως ἐπιχειρήσεις δαπανοῦν κάθε χρόνο τεράστια ποσὰ γιὰ ἐπιστημονικὲς ἔρευνες καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη νέων προϊόντων οὕτως ὥστε ἡ ἀμερικανικὴ ἀγορὰ νὰ ἐφοδιάζεται συνεχῶς μὲ βελτιωμένα ἢ νέα προϊόντα. Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ ἕνα τρίτο σχεδὸν τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἑταιρείας Τζένεραλ Ἐλέκτρικ ἀσχολεῖται μὲ τὴν παραγωγὴ προϊόντων τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχαν κἀν τὸ 1939. Ἡ ἑταιρεία Κόρνινγκ Γκλὰς ὑπολογίζει ὅτι τὰ τρία τέταρτα τῶν συνολικῶν της εσόδων τὸ 1955 προῆλθαν ἀπὸ τὴν πώληση νέων προϊόντων ποὺ ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὸ 1940. Τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ προϊόντα ποὺ πωλεῖ ἐτησίως ἡ μεγάλη χημικὴ ἑταιρεία Ντὺ Πόντ, ἦσαν ἄγνωστα πρὸ εἰκοσαετίας. Ὑπολογίζεται ὅτι κατὰ μέσον ὅρον τὸ ἕνα πέμπτο τοῦ συνόλου τῶν πωλουμένων προϊόντων στὴν ἀμερικανικὴ ἀγορὰ ἐτησίως ἀποτελεῖται ἀπὸ προϊόντα ποὺ ἦσαν ἀνύπαρκτα πρὸ δεκαπενταετίας.

Ἐὰν χρειάζονται καὶ ἄλλες ἀποδείξεις ἂς σημειωθῆ ὅτι οἱ ἀμερικανικὲς επιχειρήσεις ἐδαπάνησαν τὸ κολοσσιαῖο ποσὸ τῶν ἑβδομῆντα δύο δισεκατομμυρίων δολλαρίων κατὰ τὰ ἔτη 1955 καὶ 1956 γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό, τὴν ἐπέκταση καὶ τὴν βελτίωση τοῦ παραγωγικοῦ των ἐξοπλισμοῦ. Μέσα σὲ ἕνα ἔτος (1957) ἐδαπάνησαν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ 39 ἀκόμη δισεκατομμύρια δολλάρια. Σὲ ὁλόκληρο τὴν Ἀμερικὴ πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεις ἐπενδύουν τεράστια ποσὰ γιὰ νὰ βελτιώσουν τὶς παραγωγικές των ἐγκαταστάσεις καὶ μεθόδους ἀκριβῶς γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς ἀντιπάλους των μὲ μεγαλύτερη ἐπιτυχία.

Μορφὲς συναγωνισμοῦ

Μία βαθύτερη μελέτη τοῦ ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ἀποκαλύπτει ὅτι δὲν ὑπάρχει μία μόνο μορφὴ συναγωνισμοῦ ἀλλὰ περισσότερες. Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὑπάρχει

ὁ «ἄμεσος» συναγωνισμὸς μεταξὺ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων. Σήμερα ὑπάρχουν στὶς Ἡν. Πολιτεῖες 4.250.000 μικρὲς καὶ μεγάλες ἐπιχειρήσεις στὶς ὁποῖες ἐργάζονται σαράντα καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἀτόμων. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς παράγουν παρεμφερῆ προϊόντα ἢ παρέχουν τὶς ἴδιες ὑπηρεσίες. Οἱ ὁμοειδεῖς αὐτὲς ἐπιχειρήσεις συναγωνίζονται μεταξύ τους γιὰ νὰ ἐπαυξήσουν τὴν πελατεία τους. Ἄλλες συναγωνίζονται τοπικά, ἄλλες σὲ ὁλόκληρη τὴν χώρα ἀνάλογα μὲ τὴν ἀγορὰ ποὺ ἐξυπηρετοῦν. Μερικὲς φορὲς προσπαθοῦν νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς ἀντιπάλους των μὲ τὴν προσφορὰ καλυτέρων προϊόντων, τὴν πιὸ ἑλκυστικὴ συσκευασία, τὴν ἐντατικὴ διαφήμιση, τὴν περιποίηση τοῦ πελάτου του, ἢ τὴν δημιουργία «καλοῦ ὀνόματος» στὴν ἀγορά.

Σὲ μία ὀργανωμένη οἰκονομία ὅπως ἡ ἀμερικανική, ἡ τιμὴ τῶν ψυγείων ποὺ πωλοῦν δυὸ διαφορετικὲς ἑταιρεῖες ἴσως διαφέρει ἐλάχιστα. Ὁ πελάτης ὅμως θὰ προτιμήση τὸ προϊὸν τῆς Α ἑταιρείας διότι ἔχει μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη, ἢ διότι οἱ ὅροι τῶν δόσεων εἶναι πιὸ συμφέροντες, ἢ διότι τὸ προϊὸν ἔχει καλύτερη ἀπόδοση ἢ ἐμφάνιση. Αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ ἕνα νέο εἶδος συναγωνισμοῦ ποὺ ἔχει ἐλάχιστη ὁμοιότητα πρὸς τὸν κλασικὸ «συναγωνισμὸ τῶν τιμῶν».

Μία ἄλλη μορφὴ εἶναι ὁ «ἔμμεσος» συναγωνισμὸς μεταξὺ ἐπιχειρήσεων ποὺ παράγουν προϊόντα ἢ προσφέρουν ὑπηρεσίες μὲ κοινὰ χαρακτηριστικά. Ἐπὶ παραδείγματι, ἕνα ἄτομο μπορεῖ νὰ ταξειδεύση μεταξὺ δύο πόλεων εἴτε ἀεροπορικῶς, εἴτε σιδηροδρομικῶς εἴτε μὲ τὸ λεωφορεῖο. Φορτία μεταφέρονται εἴτε σιδηροδρομικῶς, εἴτε μὲ φορτηγὰ αὐτοκίνητα, εἴτε μὲ ποταμόπλοια. Γιὰ οἰκοδομικοὺς σκοποὺς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ χάλυψ, ξυλεία, ἀλουμίνιο, τσιμέντο, ἢ ἀκόμη καὶ πλαστικὲς ὕλες. Ἐπιχειρήσεις μὲ «παράλληλη» παραγωγὴ συναγωνίζονται γιὰ νὰ ἐπαυξήσουν τὴν πελατεία τους. Οἱ τιμὲς τῶν διαφόρων αὐτῶν προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν παίζουν βέβαια ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἐμπορικὴ ἐπιτυχία, ἀλλὰ ἐξ ἴσου σοβαρὸ ρόλο παίζει

καὶ ἡ ποιότης, ἡ ταχύτης, ἡ ἀποδοτικότης, ἢ ἡ φερεγγυότης των. Εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατον νὰ εὑρεθῆ μία ἐπιχείρησις τόσο μοναδικὴ στὸ εἶδος της ὥστε νὰ μὴν ἀντιμετωπίζει τουλάχιστον «ἔμμεσο» συναγωνισμό.

Ὑπάρχει καὶ ἕνα τρίτο στοιχεῖο στὴν ἀγορά, ποὺ σὲ πολλὰ σημεῖα ὁμοιάζει πρὸς τὸν συναγωνισμό. Θὰ μποροῦσε νὰ ἀποκαλέση κανεὶς τὸ στοιχεῖο αὐτὸ «ἀλληλεπίδραση τῶν ἐξισορροπιστικῶν παραγόντων». Ἄς δοῦμε ἕνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα. Οἱ μεγάλες ἑταιρεῖες αὐτοκινήτων εἶναι σοβαροὶ πελάται τῶν ἑταιρειῶν χάλυβος. Ἐὰν οἱ ἑταιρεῖες χάλυβος προβοῦν στὴν ἀνατίμηση τοῦ χάλυβος ἢ ἀρχίσουν νὰ παράγουν χάλυβα κατωτέρας ποιότητος, οἱ ἑταιρεῖες αὐτοκινήτων ἀσφαλῶς θὰ ἀντιδράσουν καὶ θὰ ἀσκήσουν πίεση γιὰ νὰ ἐπανέλθουν οἱ τιμὲς σὲ λογικὰ ἐπίπεδα ἢ νὰ βελτιωθῆ ἡ ποιότης. Διότι διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ πωλήσουν τὰ αὐτοκίνητά τους σὲ προσιτὲς τιμές. Οἱ ἐπιχειρήσεις χάλυβος ποὺ ἐξαρτῶνται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπ' τὶς παραγγελίες τῶν ἑταιρειῶν αὐτοκινήτων ἔχουν κάθε λόγο γιὰ νὰ λάβουν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὰ παράπονα αὐτά. Ἡ χρεωκοπία τῶν ἑταιρειῶν αὐτοκινήτων ἢ ἡ μείωσις τῶν πωλήσεων δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ἐξυπηρετήση τὰ συμφέροντα τῶν ἐπιχειρήσεων χάλυβος. Ἔτσι, οἱ γιγάντιες ἐπιχειρήσεις χάλυβος καὶ αὐτοκινήτων ἀσκοῦν πίεση οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ καὶ ἐξισορροποῦν τὴν οἰκονομική τους ἰσχύ.

Ἢ ἂς πάρωμε γιὰ παράδειγμα τὶς ἑταιρεῖες καταστημάτων λιανικῆς πωλήσεως. Οἱ ἑταιρεῖες αὐτὲς ἔχουν συμφέρον νὰ παρέχουν στην πελατεία τους προϊόντα καλῆς ποιότητος σὲ προσιτὲς τιμές. Εἶναι φυσικὸ νὰ ἀντιδράσουν σὲ κάθε αὐθαίρετη ἀνατίμηση τῶν προϊόντων αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν προμηθευτῶν των. Μποροῦν δὲ νὰ ἀντιδράσουν κατὰ τρόπο ἀρκετὰ πρακτικὸ μὲ τὴν ἄρνησή τους νὰ ἀγοράσουν τὰ προϊόντα τοῦ ἐνοχλητικοῦ προμηθευτοῦ καὶ νὰ προτιμήσουν ἀντιθέτως νὰ προϊόντα τῶν ανταγωνιστῶν του—ἑ-

νέργεια ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν ὁδηγήση σὲ χρεωκοπία. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς «ἐξισορροπήσεως» αὐτῆς εἶναι ὅτι ὁ καταναλωτὴς ἐφοδιάζεται μὲ καλύτερα προϊόντα σὲ προσιτὲς τιμές.

Βασικὸς νόμος τῆς φύσεως εἶναι ὅτι ἡ δρᾶσις προκαλεῖ ἀντίδραση. Κατὰ παρόμοιο τρόπο ἡ συγκέντρωσις δυνάμεως σὲ ἕνα τομέα τῆς οἰκονομίας προκαλεῖ σχεδὸν αὐτόματα τὴν δημιουργία ἐξισορροπητικῶν παραγόντων σὲ ἄλλους τομεῖς.

Ἡ δημιουργία μεγάλων ἐπιχειρηματικῶν μονάδων ἐπιβάλεται συχνὰ ἀπὸ τὶς ἰδιάζουσες συνθῆκες τῆς μαζικῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ζημιώνονται ἀπὸ τὴν συγκέντρωση δυνάμεως σὲ μία ἐπιχείρηση ἢ σὲ μία βιομηχανία συνενώνουν τὶς δυνάμεις των καὶ δημιουργοῦν ἔτσι ἕνα ἀντίβαρο. Ἡ ἐπιχείρησις πρώτων ὑλῶν ἀντιμετωπίζει τὴν ἐπιχείρηση κατηργασμένων προϊόντων, ὁ ἔμπορος λιανικῆς πωλήσεως τὸν προμηθευτήν, ὁ πωλητὴς τὸν καταναλωτήν, οἱ ἐπιχειρήσεις τὶς ἐργατικὲς ἑνώσεις. Ἀκόμη καὶ τὸ κράτος ἀντιμετωπίζει καθημερινῶς τὶς ἐπιχειρήσεις ὡς πελάτης ἢ ὡς ἐργοδότης.

Σὲ μία περίπλοκη οἰκονομία ὅπως ἡ ἀμερικανική, οἱ ἰσχυρὲς οἰκονομικὲς μονάδες δὲν συναγωνίζονται πάντοτε μὲ τὸν ἄψογο τρόπο ποὺ θὰ προτιμοῦσε ὁ ἀδιάλλακτος θεωρητικός. Σὲ ὡρισμένες περιπτώσεις ἴσως θεωρήσουν συμφέρουσα τὴν συνένωση τῶν δυνάμεών των. Ἀλλὰ ἂν τέτοιου εἴδους συνδυασμοὶ ἀπειλοῦν νὰ ὑπονομεύσουν τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῆς οἰκονομίας καὶ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπ' τὸν καταναλωτὴ τὴν ἐλευθερία ἐπιλογῆς, τὸ κράτος, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης, θὰ ἐπέμβη. Τοιουτοτρόπως, ἡ κοινὴ γνώμη ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμη ἐξισορροπητικὸ παράγοντα. Ἡ ἀντι - μονοπωλιακὴ νομοθεσία ἀποτελεῖ ἕνα συγκεκριμένο δεῖγμα τῆς ἐπιρροῆς ποὺ ἀσκεῖ ὁ ἐξισορροπητικὸς αὐτὸς παράγων σὲ μία δημοκρατικὴ κοινωνία.

Οἱ ἐπιχειρήσεις συναγωνίζονται ἐπίσης μεταξύ τους

γιὰ νὰ προσελκύσουν τὸ κατάλληλο προσωπικό. Ὁ ἐργαζόμενος ἔχει βέβαια κατ' ἀρχὴν τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἄλλοῦ ἐργασία κατὰ βούλησιν. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Γιὰ νὰ ἔχει πρακτικὴ ἀξία αὐτὴ ἡ ἐλευθερία ἐπιλογῆς πρέπει νὰ ὑπάρχουν δυνατότητες προσλήψεώς του σὲ ἄλλη ἐπιχείρηση. Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ἀμερικανῶν ἐργαζομένων ἔχουν αὐτὴ τὴν δυνατότητα ἐπιλογῆς. Πολὺ συχνὰ μάλιστα οἱ ἐπιχειρήσεις δὲν εὑρίσκουν ἀρκετὰ ἄτομα μὲ τὴν ἀπαιτουμένη ἐξειδίκευση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συναγωνίζονται ποιὰ θὰ προσφέρῃ τοὺς πιὸ ἑλκυστικοὺς ὅρους ἐργασίας.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τέλος συναγωνίζονται γιὰ νὰ ἑλκύσουν κεφάλαια. Ἐφ' ὅσον τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀμερικανῶν ποὺ ἐπενδύουν τὶς οἰκονομίες των στὶς διάφορες ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ἐξαρτοῦν τὴν ἐπένδυση τῶν χρημάτων τους ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐπίδοση κάθε ἐπιχειρήσεως, εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον κάθε ἐπιχειρήσεως νὰ παρουσιάζῃ συνεχῶς καὶ σταθερὴ πρόοδο.

* * *

Ἐν ὀλίγοις, ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία βασίζεται στὸν πολύμορφο συναγωνισμὸ ἑκατοντάδων χιλιάδων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ συναγωνισμὸς στὶς Ἡν. Πολιτεῖες ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς βασικὲς δυνάμεις ποὺ ὠθοῦν τὴν οἰκονομία πρὸς τὰ ἐμπρός.

VII. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΣΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ οἰκονομία, ἡ παραγωγὴ καὶ διάθεσις τῶν προϊόντων καὶ ἡ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν διενεργεῖται κατ' ἀρχὴν ἀπὸ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξη κρατικῶν ἐπιχειρήσεων ὁσάκις

αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ μέγεθος ἢ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Σήμερα ὑπάρχουν στὶς Ἡν. Πολιτεῖες τέσσερα καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Σὲ μέγεθος ποικίλουν ἀπὸ γιγαντιαία συγκροτήματα ὅπως ἡ Τζένεραλ Μοτόρς μέχρι τὸ γωνιακὸ παντοπωλεῖο. Ἡ ἀξία τῆς συνολικῆς των παραγωγῆς κατὰ τὸ 1959 ἀνῆλθε σὲ τριακόσια ὀγδόντα δισεκατομμύρια δολλάρια.

Ἡ Ἀνώνυμος Ἑταιρεία

Ἀνάμεσα στὶς διάφορες κατηγορίες ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ἡ βιομηχανία κατέχει τὴν πρώτη θέση στὴν Ἀμερικὴ ἀπὸ ἀπόψεως εἰσοδήματος καὶ ἀριθμοῦ ἐργαζομένων. Τὰ τριάντα τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ὀφείλονται στὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ μόλις χρόνια τὴν πρώτη θέση κατεῖχε ἡ γεωργία ἡ ὁποία σήμερα παράγει μόνον τὰ 6% τοῦ συνολικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Πενῆντα πέντε καὶ πλέον τοῖς ἑκατὸν τοῦ συνολικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ποὺ τὸ 1959 ἀνῆλθε ἀπὸ ἑξακόσιες περίπου χιλιάδες «τεχνητὲς ὀντότητες, ἀθέατες, ἀπροσδιόριστες καὶ ὑφιστάμενες μόνον κατὰ πλάσμα δικαίου», γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὴν φράση τοῦ πρώτου προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου Τζὼν Μάρσαλ. Οἱ «κατὰ πλάσμα δικαίου» αὐτὲς ὀντότητες εἶναι οἱ ἀνώνυμες ἑταιρεῖες (corporations) στὶς ὁποῖες συγκαταλέγονται γίγαντες μὲ ἑκατοντάδες χιλιάδων μετόχων καὶ ὑπαλλήλων ἢ ἐργατῶν καὶ μὲ περιουσιακὰ στοιχεῖα ἀξίας δισεκατομμυρίων δολλαρίων, καὶ μικρὲς ἐπιχειρήσεις μὲ ὀλίγους μετόχους καὶ ἐλάχιστο προσωπικό. Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία εἶναι σήμερα ἡ βασικὴ μορφὴ ἐπιχειρηματικῆς ὀργανώσεως στὶς Ἡν. Πολιτεῖες. Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία θεωρῆται νομικὸν πρόσωπον ἰδιωτικοῦ δικαίου—χωριστὸ καὶ ἀνε-

ξάρτητο ἀπὸ τὰ ἄτομα στὰ ὁποῖα «ἀνήκει» ἢ τὰ ὁποῖα τὴν διευθύνουν. Ὁ μέτοχος μιᾶς ἑταιρείας ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ μεταβιβάση τὸν τίτλον κυριότητος (τὴν μετοχὴ) σὲ ἄλλο πρόσωπο χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ ζητήση τὴν προηγουμένη ἔγκριση τῆς ἑταιρείας ἢ τῶν ἄλλων μετόχων. Ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, ἕνας ἀπὸ τὶς διακόσιες πενῆντα χιλιάδες τῶν μετόχων τῆς ἑταιρείας Τζένεραλ Ἐλέκτρικ θέλει νὰ πωλήσει τὶς μετοχές του δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἔλθη σὲ ἐπαφὴ μὲ ἕνα χρηματιστηριακὸ γραφεῖο.

Ἡ εὐχέρεια αὐτὴ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ κίνητρα γιὰ τὴν ἐπένδυση κεφαλαίων στὸν τύπο αὐτὸ ἐπιχειρήσεως. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ λειτουργία τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἀτυχίες ἢ τὸν θάνατο ἑνὸς μετόχου εἴτε ἀπ' τὴν πώληση ἢ μεταβίβαση τῶν μετοχῶν, ὁ τύπος αὐτὸς ἐπιχειρηματικῆς ὀργανώσεως ἔχει τὸ μεγάλο πλεονέκτημα τῆς διαρκείας, καὶ συνεπῶς παρέχει μεγαλύτερα ἐχέγγυα ἐμπιστοσύνης.

Οἱ ἀμερικανικὲς ἀνώνυμες ἑταιρεῖες δὲν διοικοῦνται κατὰ κανόνα ἀπὸ τοὺς «ἰδιοκτῆτες», δηλαδὴ τοὺς μετόχους. Ἰδιοκτησία καὶ διοίκησις μίας ἐπιχειρήσεως δὲν συμπίπτουν ἀναγκαστικῶς στὰ ἴδια πρόσωπα—καίτοι συχνὰ τὸ ἀνώτερο διοικητικὸ προσωπικὸ μιᾶς ἀνωνύμου ἑταιρείας κατέχει χρεώγραφα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Μία σημαντικὴ συνέπεια τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτοῦ τῆς διοικήσεως ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησία εἶναι ὅτι οἱ διευθυνταὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιὰ τὴν διαρκῆ καὶ σταθερὴ πρόοδο τῆς ἐπιχειρήσεως παρὰ γιὰ τὴν διανομὴ μεγάλων μερισμάτων. Οἱ μέτοχοι βέβαια εἶναι φυσικὸ νὰ προτιμοῦν μεγάλα μερίσματα. Ἀλλὰ ἡ διοίκησις τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀποφασίση ὅτι συμφέρει περισσότερο ἡ διατήρησις χαμηλῶν τιμῶν, ἔστω καὶ μὲ μικρότερα περιθώρια κέρδους, γιὰ τὴν ἐπαύξηση τῶν πωλήσεων, ἢ ὅτι ἐπιβάλεται ἡ ἐπένδυσις μεγαλυτέρου ποσοστοῦ τῶν καθαρῶν κερδῶν γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ καὶ τὴν

ἐπέκταση τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ συνέπεια τὴν καταβολὴ μικροτέρων μερισμάτων.

Οἱ μέτοχοι ἐκλέγουν τὸ διοικητικὸ συμβούλιο, τὸ ὁποῖο καθορίζει τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς ἐπιχειρήσεως, προσωπικοῦ, καὶ λαμβάνει ἀποφάσεις ἐπὶ πάσης φύσεως ζητημάτων εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν ἵδρυση ἑνὸς νέου ἐργοστασίου εἴτε γιὰ τὸν ἐλαιοχρωματισμὸ τῶν γραφείων.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν ἀνατίθεται στοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἐπιχειρήσεων. Τὰ καθήκοντα τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν ὑπαλλήλων εἶναι βαρύτατα, ἀλλὰ οἱ ὑλικὲς ἀπολαυὲς καὶ τὸ γόητρο ποὺ συνωδεύει συνήθως θέσεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς προσελκύουν πολλοὺς καὶ ἱκανοὺς ἀμερικανούς. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἄνοδο στὶς ἀνώτερες βαθμίδες εἶναι σκληρὸς καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν ἐπικράτηση ὄχι πάντοτε ἄμεμπτα.

Στὴν τεραστία των ὅμως πλειοψηφία οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἄνθρωποι ἱκανοί, μὲ πρωτοβουλία καὶ ἰσχυρὴ θέληση.

Ἀκριβῶς ὅπως ἡ διοίκησις τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἀσκεῖται ἀπὸ ἐμμίσθους ὑπαλλήλους καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς μετόχους ἔτσι καὶ τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα, κτίρια, μηχανήματα, κεφάλαια, ἀποτελοῦν ἰδιοκτησία τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας καὶ ὄχι τῶν μετόχων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἀποκλειστικὴ εὐθύνη γιὰ τὴν ἐξόφληση ὀφειλῶν ἔχει ἡ ἑταιρεία, ὄχι οἱ μέτοχοι. Οἱ πιστωταὶ μιᾶς ἀνωνύμου ἑταιρείας δὲν μποροῦν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς μετόχους νὰ προβοῦν στὴν ἐξόφληση μιᾶς ὀφειλῆς. Σὲ περίπτωση χρεωκοπίας μιᾶς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἕνας μέτοχος κινδυνεύει νὰ χάση μόνον τὰ χρήματα ποὺ εἶχε ἐπενδύσει σὲ μετοχὲς—τίποτε περισσότερο.

Ἡ περιωρισμένη αὐτὴ εὐθύνη προσφέρει σημαντικὴ προστασία στὸν χρηματοδότη. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ ἀνώνυμες ἑταιρεῖες ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἑλκύσουν ἐπενδύσεις ἐκ μέρους ἑκατομμυρίων ἀτόμων.

Ἡ μαζικὴ χρηματαγορὰ

Οἱ μαζικὲς ἐπενδύσεις ἀποτελοῦν ἀναντικατάστατη πηγὴ κεφαλαίων γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, καὶ τὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Ὁ θεσμὸς δὲ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς κυριώτερους παράγοντες ποὺ συνέβαλαν στὴν ἀνάπτυξη τῶν μαζικῶν ἐπενδύσεων.

Ἀλλὰ ὅπως ἡ μαζικὴ κατανάλωσις, ἔτσι καὶ οἱ μαζικὲς ἐπενδύσεις προϋποθέτουν τὴν ὕπαρξη μιᾶς εὐρυτάτης πλειοψηφίας οἰκογενειῶν μὲ μέσο εἰσόδημα. Οἱ πτωχοὶ δὲν ἔχουν χρηματικὰ περιθώρια γιὰ ἐπενδύσεις. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἀρκεῖ ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς πλουσίων γιὰ νὰ στηρίξῃ μὲ τὶς ἐπενδύσεις του μία τεραστία οἰκονομία ὅπως ἡ ἀμερικανική.

Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μαζικῆς χρηματαγορᾶς ἀπαιτοῦνται δύο κυρίως προϋποθέσεις. Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ἀρκετὸ εἰσόδημα ὄχι μόνο γιὰ νὰ ζῇ σχετικῶς ἄνετα ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἔχῃ κάποιο χρηματικὸ πλεόνασμα γιὰ ἀποταμίευση. Δεύτερον, οἱ οἰκονομικὲς συνθῆκες πρέπει νὰ εἶναι τέτοιες ὥστε νὰ ὠθοῦν τὸ κοινὸ πρὸς τὴν ἀποταμίευση καὶ τὴν ἐπένδυση τῶν χρηματικῶν περισευμάτων.

Ἡ πρώτη προϋπόθεσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δικαία κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος. Ἡ δεύτερη ἀπὸ πρακτικὰ κίνητρα, συγκεκριμένως ἀπὸ τὴν προσδοκία κέρδους ἢ ὑλικῶν ἀπολαυῶν μέσα σὲ ἕνα κλῖμα οἰκονομικῆς σταθερότητος. Τὰ κίνητρα αὐτὰ διαφέρουν βέβαια ἀνάλογα μὲ τοὺς διαφόρους τύπους ἐπενδύσεων. ἢ ἀποταμιεύσεως. Ἕνα ἄτομο, ἐπὶ παραδείγματι, ποὺ καταθέτει χρήματα στὴν Τράπεζα ἢ στὸ Ταμιευτήριο ἀποβλέπει εἰς τὴν εἴσπραξη τόκου ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημιουργία ἑνὸς χρηματικοῦ ἀποθέματος «γιὰ μία ὥρα ἀνάγκης». Ὁ ἀγοραστὴς μετοχῶν ἀποβλέπει στὸ μέρισμα ἢ στὴν χρηματιστηριακὴν ἀνατίμηση, ὁ κάτοχος κρατικῶν ἢ ἐπιχειρηματικῶν ὁμολογιῶν στὸν προκαθωρισμένο

τόκο. Ἄλλοι ἀγορασταὶ μετοχῶν ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιὰ τὴν βαθμιαία καὶ σταθερὴ ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρήσεων στὶς ὁποῖες ἔχουν τοποθετήσει τὰ χρήματά τους— μὲ συνεπακόλουθο βέβαια τὴν ἄνοδο τῆς ἀξίας τῶν μετοχῶν. Σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα μιᾶς ἐρεύνης ποὺ διενήργησε τὸ Ἰνστιτοῦτον Μπρούγκιγκς τῆς Οὐάσιγκτων, στὴν δεύτερη αὐτὴ κατηγορία ἀνήκει ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀμερικανῶν ποὺ ἐπενδύουν τὶς οἰκονομίες τους σὲ μετοχὲς ἑταιρειῶν.

Χάρις στὸν συνδυασμὸ πρακτικῶν κινήτρων μὲ μία πλατειὰ βάση μέσων εἰσοδημάτων, ἡ ἀποταμίευσις καὶ οἱ ἐπενδύσεις στὶς Ἡν. Πολιτεῖες ἔχουν πάρη μαζικὸ χαρακτήρα. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἀπὸ τὰ ἐννέα περίπου ἑκατομμύρια τῶν ἀμερικανικῶν οἰκογενειῶν ποὺ κατέχουν μετοχὲς ἢ ὁμολογίες ἑταιρειῶν, τὰ 56% ἀνήκουν στὴν μεσαία τάξη μὲ ἐτήσια εἰσοδήματα ἀπὸ 4000 μέχρι 10.000 δολλαρίων.

Ἑκατὸν δέκα πέντε ἑκατομμύρια ἀμερικανῶν ἔχουν ἀσφάλεια ζωῆς. Περὶ τὰ τριάντα ἑκατομμύρια οἰκογενειῶν ἔχουν καταθέσεις σὲ Τράπεζες ἢ Ταμιευτήρια, περὶ τὰ εἴκοσι δύο ἑκατομμύρια οἰκογενειῶν ἔχουν στὴν κατοχή τους κυβερνητικὲς ὁμολογίες καὶ ἄλλα χρεώγραφα. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιτροπῆς Χρεωγράφων καὶ Χρηματιστηρίου (Securities and Exchanye Commission) οἱ ἀμερικανοὶ εἶχαν ἐπενδύσει ἢ ἀποταμιεύσει συνολικῶς τὰ ἀκόλουθα ποσὰ (1956) : τριάντα ἑπτὰ δισεκατομμύρια δολλάρια σὲ ἰδιωτικὲς καταθέσεις, ἐνενῆντα περίπου δισεκατομμύρια σὲ κρατικὲς ὁμολογίες, ἑκατὸν δέκα δισεκατομμύρια σὲ ἀσφάλειες, καὶ τριακόσια τριάντα πέντε δισεκατομμύρια σὲ μετοχὲς καὶ ὁμολογίες ἀνωνύμων ἑταιριῶν. *

---

* Ἰδὲ πίνακα Α'

ΠΙΝΑΞ Α'

Εἶδος ἐπενδύσεως	Ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν οἰκογενειῶν
Ἀσφάλεια ζωῆς	82,3%
Ἰδιωτικαὶ καταθέσεις	52,8%
Κρατικαὶ ὁμολογίαι	41,9%
Μετοχαὶ	18,6%
Ἐνυπόθηκα δάνεια	2,7%
Ὁμολογίαι ἑταιρειῶν	1,3%

Ἐν ὅλῳ, τὰ 90,7% τοῦ συνόλου τῶν ἀμερικανικῶν οἰκογενειῶν ἔχουν ἕνα ἢ περισσότερα εἴδη ἀποταμιεύσεων ἢ ἐπενδύσεων.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἰδίως γιὰ χῶρες ὅπου ἡ τεχνικὴ ἢ ἡ παράδοσις τῶν ἐπενδύσεων δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη, παρουσιάζει ὁ θεσμὸς τῶν Μετοχικῶν Ἑταιρειῶν Ἐπενδύσεων (Mutual Investment Fund) ποὺ ἔχει τόσο ἀναπτυχθῆ στὴν Ἀμερικὴ ἰδίως κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια.

Οἱ ἑταιρεῖες αὐτὲς ἀγοράζουν μετοχὲς καὶ ὁμολογίες διαφόρων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐν συνεχείᾳ ἐκδίδουν δικές των μετοχὲς τὶς ὁποῖες πωλοῦν εἰς τὸ κοινόν. Ἕνα ἄτομο ποὺ ἀγοράζει τὶς μετοχὲς αὐτὲς τῶν Μετοχικῶν Ἑταιρειῶν Ἐπενδύσεων, ἐπενδύει ἐ μ μ έ σ ω ς τὰ χρήματά του σὲ πολλὲς ταυτοχρόνως βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἔτσι μειώνεται σημαντικὰ ὁ κίνδυνος νὰ χάση τὰ χρήματά του λόγῳ τῆς ἀποτυχίας μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1940 ὑπῆρχαν 296.000 κάτοχοι μετοχῶν Μετοχικῶν Ἑταιρειῶν ἐπενδύσεων. Σήμερα ἀνέρχονται σὲ τρία καὶ πλέον ἑκατομμύρια μὲ μέση ἀξία μετοχῶν κατ' ἄτομον 3540 δολλάρια. Τὸ ἐνεργητικὸ δὲ τῶν 135 Μετοχικῶν Ἑταιρειῶν Ἐπενδύσεων ὑπερβαίνει τὰ ἕντεκα δισεκατομμύρια δολλάρια.

Ἡ ἐξήγησις γιὰ τὴν ἀλματώδη ἀνάπτυξη τῶν Μετοχι-

κῶν Ἑταιρειῶν Ἐπενδύσεων πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ στὰ πρακτικὰ πλεονεκτήματα ποὺ διαθέτουν, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ μικρῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς χρηματοδότου. Πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπενδύουν τὶς οἰκονομίες των σὲ χρεώγραφα δὲν ἔχουν συχνὰ τὴν ἀπαιτούμενη πεῖρα ἢ τὶς γνώσεις γιὰ νὰ προβοῦν στὴν ὀρθὴ ἐπιλογὴ μεταξὺ τῶν μετοχῶν ποὺ προσφέρονται στὴν χρηματαγορά. Ἀντιθέτως οἱ ὑπεύθυνοι τῶν Μ.Ε.Ε. διαθέτουν καὶ τὴν πεῖρα καὶ τὶς γνώσεις λόγῳ τῆς συστηματικῆς παρακολουθήσεως τῆς χρηματαγορᾶς. Ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ ἐπενδύει τὶς οἰκονομίες του σὲ μετοχὲς Μ.Ε.Ε. δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνο νὰ διαπράξη, λόγω ἀγνοίας, σοβαρὰ σφάλματα. Ταυτοχρόνως οἱ ἐπενδύσεις του διοχετεύονται πρὸς ἐπιχειρήσεις ποὺ παρέχουν ἐχέγγυα σταθερῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ θεσμὸς τῶν Μ.Ε.Ε. μπορεῖ κάλλιστα νὰ προσαρμοσθῆ πρὸς τὶς τοπικὲς συνθῆκες καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀπὸ χῶρες ὅπως ἡ Ἑλλάς, ἐπὶ παραδείγματι, σὰν μέσο γιὰ τὴν δημιουργία «παραδόσεως ἐπενδύσεων» καὶ τὴν διοχέτευσιν τῶν ἐπενδύσεων τοῦ «μικροῦ» χρηματοδότου πρὸς τὶς βιομηχανικὲς ἐκεῖνες ἐπιχειρήσεις ποὺ κρίνονται βιώσιμες. Γιὰ νὰ ἀποκτήση δὲ ὁ θεσμὸς τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ, θὰ εἶναι ἴσως σκόπιμο νὰ ἀναλάβουν τὴν ὀργάνωση τῶν Μ.Ε.Ε. οἱ μεγάλοι καὶ φερέγγυοι τραπεζιτικοὶ ὀργανισμοὶ ἢ ἐν ἀνάγκη τὸ ἴδιο τὸ Κράτος.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὴ βιομηχανία

Σὲ μία «οἰκονομία συναγωνισμοῦ», ἡ ἀνικανότης, ἡ σπατάλη ἡ ὀπισθοδρομικότης καὶ ἰδίως ὁ δογματισμὸς μπορεῖ νὰ ἔχη καταστρεπτικὲς συνέπειες γιὰ μία ἐπιχείρηση. Ἀπ᾽ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ πρόοδος μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἐξαρτᾶται συχνὰ ἀπὸ τὴν συνεχὴ βελτίωση τῶν προϊόντων της. Εἰς τὸ παρελθόν, ὁ «ἐφευρέτης» ἦταν συνήθως ἕνας μονήρης τύπος ποὺ ἀγωνιζόταν, πολλὲς φορὲς ἐναντίον ἑνὸς πλέγματος προκαταλήψεων, γιὰ νὰ ἀνακαλύψη κάτι «καινούρ-

γιο». Σήμερα ὁ μονήρης, παρεξηγημένος ἐρευνητὴς ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεση. 'Αντιθέτως, τὸν κανόνα ἀποτελεῖ ἡ ὀργανωμένη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις θεωροῦν πλέον τὴν συνεχῆ, ὀργανωμένη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ὡς ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς ὅλης παραγωγικῆς διαδικασίας. Στὴν ἐπιστημονικὴ αὐτὴ ἔρευνα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο παράγοντα, ὀφείλεται ἡ τεχνικὴ πρόοδος τῆς σημερινῆς 'Αμερικῆς. Χάρις στὶς συνεχεῖς προσπάθειες ποὺ καταβάλουν οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ τεχνικοὶ στὰ ἐργαστήρια δημιουργεῖται ὄχι μονάχα ἕνα ἀτέλειωτο ρεῦμα νέων προϊόντων ἀλλὰ καὶ νέες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως γιὰ ἑκατομμύρια ἐργαζομένων.

'Η ὀργανωμένη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὴν βιομηχανία ἀπέδειξε τὴν τεραστία της χρησιμότητα ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ὅταν οἱ πολεμικὲς βιομηχανίες ἐπλήγησαν ἀπὸ τὴν μαζικὴ ἀκύρωση τῶν στρατιωτικῶν παραγγελιῶν, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ βιομηχανίες καταναλωτικῶν προϊόντων ἀντιμετώπιζαν τὴν μαζικὴ ζήτηση ποὺ εἶχε σκοπίμως κρατηθῆ σὲ στενὰ περιθώρια κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου. 'Η ὀργανωμένη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα συνέβαλε στὴν ἐπίλυση καὶ τῶν δύο αὐτῶν προβλημάτων, μὲ τὴν δημιουργία νέων ὑλῶν, νέων προϊόντων καὶ νέων μεθόδων παραγωγῆς. 'Η μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ κρίσις, ποὺ ἀνέμεναν ὡρισμένοι οἰκονομικοὶ κύκλοι, ἀπεφεύχθη.

'Η συνεχής, συνειδητὴ προσπάθεια γιὰ τὴν δημιουργία νέων προϊόντων καὶ τὴν διαμόρφωση νέων μεθόδων προϋποθέτη τὴν δαπάνην τεραστίων ποσῶν. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπετηρίδα Survey of-Busines ποὺ ἐκδίδει ὁ Οἶκος McGraw —Hill, οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ τὸ κράτος διέθεσαν κατὰ τὸ 1957 περὶ τὰ ἑξήμισυ δισεκατομμύρια δολλάρια γιὰ τὴν διεξαγωγὴ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, στὶς ὁποῖες ἀπησχολήθησαν διακόσιες περίπου χιλιάδες ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν. Δεκαπέντε καὶ πλέον χιλιάδες ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἔχουν σοβαρὰ προγράμματα ἐπιστημονι-

κῶν ἐρευνῶν. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτο ὅτι στὰ τελευταῖα δέκα χρόνια οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐδαπάνησαν γιὰ ἐπιστημονικὲς ἔρευνες περισσότερα ἀπ' ὅσα εἶχαν δαπανηθῆ προηγουμένως ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας.

Παιδεία καὶ ἐπιχειρήσεις

Ἀποτελεῖ πλέον κανόνα ἡ πρόσληψις πτυχιούχων Πανεπιστημίων στὸ διοικητικὸ προσωπικὸ τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ Ἀνωτάτη Σχολὴ Βιομηχανικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κολόμπια, ἡ ἀνάλογη σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρτ, ἢ ἡ Σχολὴ Οὐῶρτον Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορίου στὴν Πενσυλβανία ἀνήκουν στὴν πρώτη σειρὰ τῶν ἀναλόγων σχολῶν ποὺ ὑπάρχουν σήμερα στὰ περισσότερα ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια. Οἱ σχολὲς αὐτὲς ἐδημιουργήθησαν ἀκριβῶς γιατὶ ὑπῆρχε ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἐκπαιδεύσεως βιομηχανικῶν ὑπαλλήλων ἱκανῶν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις.

Ἡ ἐκπαίδευσις στὶς βιομηχανικὲς αὐτὲς σχολὲς δὲν περιορίζεται σὲ καθαρῶς τεχνικὰ θέματα. Ἀπὸ τὸ 1945, ἡ Βιομηχανικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρτ, υἱοθέτησε τὴν ἀρχὴ ὅτι οἱ μέλλοντες διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τεχνικὰ καταρτισμένοι ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχουν εὐρύτερη μόρφωση. Τὸ παράδειγμα τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρτ ἔχουν ἔκτοτε ἀκολουθήση καὶ τὰ ἄλλα Πανεπιστήμια.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ ἐπιχειρήσεις ἀναγνωρίζουν τὸν ρόλο τῆς Παιδείας, καὶ προσφέρουν κάθε χρόνο ἑκατομμύρια δολλάρια πρὸς τὶς Σχολὲς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Ἄλλα σημαντικὰ ποσὰ συνεισφέρουν τὰ ἱδρύματα ποὺ ἔχουν ὀργανωθῆ μὲ τὰ κληροδοτήματα πλουσίων οἰκογενειῶν. Ἕνα ἀπὸ τὰ ἱδρύματα αὐτά, τὸ Ἵδρυμα Φόρντ προέβη τὸ 1956 σὲ δωρεὲς πρὸς Πανεπιστήμια καὶ ἄλλους ἐκπαιδευ-

τικοὺς ὀργανισμούς, ἀνερχόμενες συνολικὰ σὲ 602 ἑκατομμύρια δολλάρια.

Ὁ ρόλος τῆς διαφημίσεως σὲ μιὰ οἰκονομία μαζικῆς παραγωγῆς

Οἱ ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις ἐδαπάνησαν τὸ 1959 περὶ τὰ δώδεκα δισεκατομμύρια δολλάρια γιὰ τὴν διαφήμιση τῶν προϊόντων τους. Οἱ μεγάλες διαφημιστικὲς ἑταιρεῖες, ποὺ ἔχουν συνήθως τὴν ἕδρα τους στὴν Νέα Ὑόρκη, διαχειρίζονται κάθε χρόνο, κατὰ τὴν ἀπόλυτο σχεδὸν κρίση τους, ἑκατομμύρια δολλάρια, μὲ μία καὶ μόνο βασικὴ ὑποχρέωση : νὰ ἐπιτύχουν τὴν αὔξηση τῶν πωλήσεων τοῦ προϊόντος τοῦ ὁποίου τὴν διαφήμιση ἔχουν ἀναλάβη. Οἱ πρακτικοὶ ἐπιχειρηματίαι ποὺ διοικοῦν τὶς βιομηχανικὲς ἑταιρεῖες δὲν θὰ ἐδαπανοῦσαν βέβαια τέτοια ποσὰ γιὰ διαφήμιση ἂν ἀφ' ἑνὸς δὲν ἀντιμετώπιζαν συναγωνισμὸ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἂν ἡ ἐνέργειά των αὐτὴ δὲν ἐδικαιολογεῖτο ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν προηγουμένων ἐτῶν.

Καὶ ὅμως οἱ διαφημιστικὲς ἐπιχειρήσεις γίνονται συχνὰ ἀντικείμενο σφοδρῶν ἐπικρίσεων. Ἄλλοτε κατηγοροῦνται ὅτι μὲ τὴν χαμηλὴ ποιότητα τῶν διαφημίσεων ὑπονομεύουν τὴν πολιτιστικὴ ἄνοδο τοῦ λαοῦ. Ἄλλοτε πάλι, ὅτι μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ παρουσίαση, τὰ ψυχολογημένα καὶ πειστικὰ συνθήματα, τὶς πολύχρωμες, ἑλκυστικὲς εἰκόνες, δημιουργοῦν μία ὑλιστικὴ ψύχωση καὶ ὠθοῦν τὸ κοινὸ πρὸς τὴν δουλικὴ πλέον λατρεία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Στὶς κατηγορίες αὐτὲς οἱ πρόμαχοι τῆς διαφημίσεως ἀπαντοῦν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ διαφημιστοῦ εἶναι νὰ κατακτᾶ νέους πελάτες γιὰ τὸ προϊὸν ποὺ διαφημίζει, ὄχι νὰ παίζη τὸν ρόλο ἠθικοῦ ἀναμορφωτοῦ. Ὅσο γιὰ τὴν ποιότητα τῶν διαφημίσεων ἀναγνωρίζουν ὅτι πολλὲς φορὲς εἶναι κατώτερη ἀπ' ὅ,τι ἴσως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ τονίζουν παράλληλα ὅτι παρατηρεῖται μία συνεχὴς βελτίωσις τῆς ποιότη-

τος—ἀκριβῶς λόγω τοῦ ὅτι ἡ «κακὴ» διαφήμισις δὲν ἀποδίδει ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα...

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ οἱ πιὸ ἀδιάλλακτοι ἐπικριταὶ τῆς διαφημίσεως ἀναγνωρίζουν ὅτι κανένας ἄλλος παράγων δὲν πλήττει τόσο ἀποτελεσματικὰ τὴν ὀπισθοδρομικότητα ὅσο ἡ διαφήμισις. Ὅπως καὶ κανένας ἴσως ἄλλος παράγων δὲν συμβάλῃ ὅσο ἡ διαφήμισις στὸ νὰ δημιουργηθῆ διαρκῶς καὶ μεγαλύτερη ζήτηση. Ἡ διαφήμισις μὲ τὸ νὰ προσφέρῃ ἕνα μέτρον συγκρίσεως συντελεῖ στὴν ἐπικράτηση τῶν νέων, βελτιωμένων προϊόντων, ἐνῶ παράλληλα, μὲ τὴν αὔξηση τῆς ζητήσεως δίδει νέα ὤθηση στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Ἡ διαφήμισις λοιπὸν στὴν Ἀμερική, παρ' ὅσα τρωτὰ τῆς καταλογίζουν, παίζει ἕνα οὐσιαστικὸ οἰκονομικὸ ρόλο.

Ὁ ἔλεγχος τῶν ἐπιχειρήσεων

Διατυπώνεται συχνὰ τὸ ἐρώτημα : «Ποιὸς ἐλέγχει στὴν πραγματικότητα τὶς μεγάλες ἀμερικανικὲς εταιρεῖες ;» Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχουν εταιρεῖες ποὺ εὑρίσκονται ὑπὸ τὸν ἄμεσο ἔλεγχο ὀλίγων, οἰκονομικὰ ἰσχυρῶν, ἀτόμων. Εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι ὁ «μικρὸς» μέτοχος δὲν ἔχει καμμία ἀνάμιξη στὴν καθημερινὴ διαχείριση τῶν ὑποθέσεων τῆς εταιρείας. Ἡ ἐντύπωσις πάντως ὅτι πράγματι ὀλίγοι μεγιστάνες τοῦ πλούτου, ἀπὸ τὰ ἄδυτα τῶν οὐρανοξυστῶν τῆς Οὐὼλ Στρήτ, ἐλέγχουν τὶς ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις, εἶναι κατὰ βάσιν ἀπατηλή.

Ἄς δοῦμε πῶς ἀκριβῶς ἔχουν τὰ πράγματα.

Ἐν πρώτοις, γιὰ ἐντελῶς πρακτικοὺς λόγους, εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀνάμιξις ὅλων τῶν μετόχων στὴν διαχείριση τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μετόχους δὲν ἔχουν οὔτε τὴν ἀπαιτουμένη πεῖρα ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν καιρὸ γιὰ νὰ ἀναμιχθοῦν ἐνεργῶς. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἡ διεύθυνσις τῶν εταιρειῶν ἀνατίθεται σὲ εἰδι-

κούς, έμμίσθους υπαλλήλους. Έάν πράγματι μπορούσε κάθε μέτοχος νά έπεμβαίνη κατά βούλησιν τό άποτέλεσμα θά ήταν νά δημιουργηθή μία χαώδης κατάστασις.

Άλλά αυτό δέν σημαίνει ότι τά έκατομμύρια τών άμερικανών μετόχων είναι άβουλα όργανα όλίγων παντοδυνάμων μεγαλοεπιχειρηματιών. Αντιθέτως, τά έκατομμύρια αυτά τών μετόχων άσκούν, έν έσχάτη άναλύσει, ένα άρκετά άποτελεσματικό έλεγχο. Μέ τήν άγορά ή τήν πώληση τών μετοχών μιάς έπιχειρήσεως είναι σάν νά δίδουν ψήφο έμπιστοσύνης ή νά άποδοκιμάζουν τήν διεύθυνση τής έταιρείας. Άθρόα προσφορά μετοχών προκαλεί μοιραίως πτώση τής χρηματιστηριακής των άξίας. Ή έπίδρασις τού «έμμέσου» αυτού έλέγχου δέν είναι ευκαταφρόνητη. Έλάχιστα άτομα διαθέτουν έπαρκή κεφάλαια γιά νά χρηματοδοτήσουν τίς τεράστιες έπιχειρήσεις πού άπαιτεί ή μαζική παραγωγή. Γι' αυτό οί άνώνυμες έταιρείες στηρίζονται κατά μέγα μέρος στίς μαζικές έπενδύσεις τών μέσων άμερικανών. Έάν μία έπιχείρησις πάσχει άπό κακοδιοίκηση καί έμφανίζει άσταθή πρόοδο ή άποτελμάτωση, τό κοινόν όπως καί οί διάφοροι οίκονομικοί όργανισμοί θά άποφύγουν τήν τοποθέτηση κεφαλαίων σέ χρεώγραφα τής έταιρείας αυτής ή θά ζητήσουν νά «ξεφορτωθούν» όσα τυχόν κατέχουν. Τά άποτελέσματα μπορεί νά είναι καταστρεπτικά γιά τήν έταιρεία. Γι' αυτό, τόν έμμεσο άλλά άρκετά ουσιαστικό αυτό έλεγχο τών μετόχων κανείς έπιχειρηματίας ή διοικητικός υπάλληλος έπιχειρήσεως δέν τολμά νά άγνοήση.

Ή καθημερινή πάντως διαχείρισις τών υποθέσεων μιάς άνωνύμου έταιρείας ευρίσκεται, όπως προαναφέρθη, στά χέρια έμμίσθων διοικητικών υπαλλήλων έπιχειρήσεων. Καί γεννάται τώρα τό έρώτημα : Τίνος τά συμφέροντα έξυπηρετούν οί υπάλληλοι αυτοί ; Ό βασικός βέβαια άντικειμενικός σκοπός κάθε έπιχειρήσεως είναι ή πραγματοποίησις κέρδους. Καί όταν μέν πρόκειται γιά μία προσωπική έπιχείρηση τό πράγμα είναι άπλό—ό έπιχειρηματίας ένδιαφέρεται

νὰ κερδίση γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἀλλὰ στὶς μεγάλες ἀμερικανικὲς ἀνώνυμες ἑταιρεῖες, οἱ μέτοχοι—ἰδιοκτῆται καὶ οἱ διευθυνταὶ μιᾶς ἐπιχειρήσεως δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην τὰ ἴδια πρόσωπα. Συχνὰ οἱ μέτοχοι ἀνέρχονται σὲ χιλιάδες καὶ εὑρίσκονται ἐγκατεστημένοι σὲ μακρυνὲς ἀποστάσεις, σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ διευθυνταὶ μιᾶς ἐπιχειρήσεως μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν στὴν κυριότητά τους παρὰ ἐλάχιστες σχετικῶς μετοχές. Τότε γιὰ ποιόν προσπαθοῦν νὰ πραγματοποιήσουν κέρδη; Θεωρητικῶς τουλάχιστον, γιὰ τοὺς μετόχους. Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ ἐνδιαφέρει τοὺς διευθυντὰς μιᾶς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ σταθερή της πρόοδος. Γι' αὐτὸ προσπαθοῦν μὲν κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ δώσουν στοὺς μετόχους ἱκανοποιητικὰ μερίσματα, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ συνεχὴς ἀνάπτυξις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιβάλει καὶ τὴν ἱκανοποίηση τῶν πελατῶν, καὶ τὴν διατήρηση καλῶν σχέσεων μὲ τὸ ἐργατοϋπαλληλικὸ προσωπικὸ τῆς ἐπιχειρήσεως. Διότι ἡ ἐπιτυχὴς λειτουργία μιᾶς μεγάλης ἐπιχειρήσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὁμαλὴ συνεργασία καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν ὁμάδων—μετόχων, πελατῶν, προσωπικοῦ—μὲ τὴν διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἀπὸ καθαρῶς πρακτικῆς πλευρᾶς, οἱ καθημερινὲς ἀποφάσεις τῶν ὑπευθύνων προϊσταμένων ἀποβλέπουν, κατ' ἀρχήν, στὴν αὔξηση τοῦ εἰσοδήματος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία των ἐξαρτᾶται ἡ προσωπική των σταδιοδρομία. Ἀκόμα καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν διαφόρων τμημάτων μιᾶς μεγάλης ἐπιχειρήσεως ἀγωνίζονται συνεχῶς γιὰ νὰ παρουσιάσουν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα διότι ἀπὸ τὰ «ἀποτελέσματα» ἐξαρτᾶται ἡ ἄνοδός των στὶς βαθμίδες τῆς ἐπαγγελματικῆς ἱεραρχίας. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιαφέρονται, κατὰ κανόνα, γιὰ θεαματικὰ ἐπιτεύγματα τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἀποδειχθοῦν βραχύβια. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρει καὶ τοὺς συμφέρει προσωπικὰ εἶναι ὄχι ἡ ἀνερμάτιστη κερδοσκοπία ἀλλὰ ἡ σταθερὰ καὶ συνεχὴς πρόοδος τῆς ἐπιχειρήσεως.

VIII. ΟΙ ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ

Η ΤΑΞΙΣ ΣΤΙΣ ἀνθρώπινες σχέσεις ἐπιτυγχάνεται εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Νόμου εἴτε μὲ τὴν ἐξισορροπητικὴ ἐπίδραση διαφόρων δυνάμεων ποὺ ὁδηγοῦν τελικὰ στὸν συμβιβασμό. Σὲ ἕνα σύστημα μονολιθικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ, ὅλες σχεδὸν οἱ οἰκονομικὲς σχέσεις ρυθμίζονται κατ' ἐπιταγὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἡγεσία. Ἀντιθέτως, τὸ δημοκρατικὸ σύστημα ἀφίνει ἀρκετὰ περιθώρια γιὰ τὴν ἄσκηση πρωτοβουλίας ἐκ μέρους τοῦ ἀτόμου, καὶ γιὰ τὴν ἐξισορροπητικὴ ἐπίδραση διαφόρων παραγόντων. Ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες αὐτοὺς στὶς Ἡν. Πολιτεῖες εἶναι τὸ ἐργατικὸ κίνημα.

Ὁ βασικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων

Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀμερικανικῶν ἑνώσεων εἶναι νὰ ἐξασφαλίσουν στὰ μέλη τους—καὶ κατ' ἀντανάκλασιν στὸ καταναλωτικὸ ἐν γένει κοινὸ—ἕνα μεγαλύτερο μερίδιο ἀπ' τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα. Μαζὶ μὲ τὸ κράτος, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις συμβάλουν στὴν ἀνάπτυξη τῆς μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ συνεπῶς στὴν διατήρηση καὶ ἐνίσχυση τῆς μαζικῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς.

Ἡ δραστηριότης τῶν Ἐργατικῶν Ἑνώσεων ἔχει ἰδιαίτερη σημασία δεδομένου ὅτι στὶς τάξεις των ἀνήκουν τὰ εἴκοσι πέντε ἑκατοστὰ τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων. Ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐργατικὰ κινήματα ἄλλων χωρῶν, ποὺ συχνὰ ἔχουν καὶ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις, οἱ ἀμερικανικὲς ἐργατικὲς ἑνώσεις κατευθύνουν τὶς προσπάθειές των πρὸς τὴν πραγ-

ματοποίηση ἑνὸς κυρίως ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ: τὴν ἐξασφάλιση μεγαλυτέρων ἡμερομισθίων καὶ καλυτέρων ὅρων ἐργασίας—μέσα στὰ πλαίσια τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπιζητοῦν ἕνα μεγαλύτερο μερίδιο χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν νὰ ἀνατρέψουν τὸ σύστημα. Τὸ αποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ ἀμερικανὸς ἐργαζόμενος σήμερα ἔχει τὸ ἀνώτερο βιοτικὸ ἐπίπεδο στὸν κόσμο.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν βελτίωση αὐτὴ τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἀσκοῦν πίεση γιὰ τὴν ἔγκριση καταλλήλου νομοθεσίας, παραλλήλως ὅμως ἐπιδιώκουν τὴν ἐπίλυση τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν σὲ ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις. Σήμερα, οἱ συλλογικὲς διαπραγματεύσεις ἀποτελοῦν τὴν κυριώτερη μέθοδο μὲ τὴν ὁποία οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἐπιδιώκουν τὴν πραγματοποίηση τῶν ἀντικειμενικῶν τους σκοπῶν. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀμερικανικῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων ἔφθασε σὲ ἄνευ προηγουμένου ὕψη κατὰ τὴν τελευταία ἰδίως εἰκοσαετία. Ὑπάρχουν δὲ πολλοὶ ποὺ ἐκφράζουν τὴν ἄποψη ὅτι μερικὰ στελέχη τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων κάνουν κατάχρηση τῆς δυνάμεως ποὺ διαθέτουν. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Κογκρέσσου ἠρεύνησε τελευταῖα τὸ θέμα καὶ κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι σὲ ὡρισμένες περιπτώσεις κακοποιὰ στοιχεῖα ἐπέτυχαν νὰ διεισδύσουν στὶς τάξεις τῶν σωματείων καὶ μάλιστα νὰ καταλάβουν καὶ ἡγετικὲς θέσεις. Ἤδη ἡ ἀνωτάτη ἡγεσία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καταβάλει μία σύντονη προσπάθεια γιὰ νὰ ἀπαλλάξη τὰ σωματεῖα ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα στοιχεῖα.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες

Τὸ ἀμερικανικὸ ἐργατικὸ κίνημα δὲν εἶχε πάντοτε τὴν δύναμη ποὺ διαθέτει σήμερα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐργατικὰ σωματεῖα ὑπῆρχαν καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴν Ἀμερικανικὴ

ἐπανάσταση. Ἀλλὰ εἶχαν μόνο τοπικὴ καὶ περιωρισμένη σημασία. Μόνο μετὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, ποὺ παρετηρήθη μετὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, ἔγιναν προσπάθειες γιὰ τὴν ἵδρυση παναμερικανικῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ πρώτη ἀξιόλογη ὀργάνωσις μὲ πανεθνικὸ χαρακτήρα ἦταν ἡ λεγομένη ὀργάνωσις τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ἐργασίας (Knights of Labor) ποὺ ἱδρύθηκε τὸ 1869. Ἡ ὀργάνωσις αὐτή, στὴν ὁποία μετείχαν ἀρκετὰ σωματεῖα σ' ἕνα εἶδος ὁμοσπονδίας, εἶχε πολιτικὴ χροιὰ καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς μαρξιστικῆς ἰδεολογίας. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς μεγάλης των δραστηριότητος, οἱ «Ἱππόται» κατῆλθαν σὲ σκληροὺς ἀπεργιακοὺς ἀγῶνες, στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐπιτύχουν τὴν βελτίωση τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ὅμως ἄρχισε νὰ μειώνεται μετὰ τὴν ἵδρυση τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐργατικῆς Ὁμοσπονδίας (American Federation of Labor) τὸ 1886.

Ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐργατικὴ Ὁμοσπονδία, ἀντίθετα πρὸς τοὺς «Ἱππότες τῆς Ἐργασίας» ὑπεστήριζε ὅτι δὲν εἶναι σκόπιμον ἡ ἐπέμβασις τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων στὴν πολιτικὴ οὔτε ἡ κομματική τους τοποθέτησις, καὶ ὅτι ἀντιθέτως ἡ ἐπίλυσις τῶν ἐργατικῶν προβλημάτων πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτικο - οικονομικοῦ συστήματος.

Τὸ ἔργο τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων τότε δὲν ἦταν καθόλου εὔκολο. Ἐχρειάσθησαν σκληροὶ ἀγῶνες γιὰ νὰ ὑπερνικήσουν οἱ ἑνώσεις τὴν ἀδιαλλαξία τῶν ἐργοδοτῶν, τὴν ἀπάθεια τῶν ἐργαζομένων, καὶ τὴν δυσπιστία τῆς κοινῆς γνώμης. Μέχρι τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ἡ πρόοδος τῶν σωματείων ἦταν ἀργὴ καὶ ἀκανόνιστη. Ἀλλὰ μὲ τὸν πόλεμο ἐδημιουργήθη ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ ἁρμόδιοι ἐκπρόσωποι τῆς κυβερνήσεως ἀνεγνώρισαν τοὺς ἡγέτες τῶν σωματείων ὡς ἐκπροσώπους τῶν ἐργατῶν. Τὸ γόητρο τῶν σωματείων ὑψώθηκε ραγδαία μὲ ἀποτέλε-

σμα νὰ φθάσουν τὰ μέλη τους τὸ 1920 τὰ πέντε ἑκατομμύρια.

Μετὰ τὸ 1920, ὅμως, ἡ ἐπιρροὴ τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων ἄρχισε καὶ πάλι νὰ ὑποχωρῇ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση ποὺ ἀσκοῦσαν πολλοὶ ἐργοδόται ἐπὶ τῶν ἐργατῶν. Ἐργάται ποὺ ἦσαν μέλη σωματείων ἀπελύοντο, καὶ τὰ ὀνόματά τους ἐδίδοντο σὲ ἄλλους ἐργοδότες μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν μποροῦν νὰ βροῦν πουθενὰ ἐργασία.

Ὕστερα ἀπὸ μία μακρὰ περίοδο συγκρούσεων καὶ ἀπεργιακῶν ἀγώνων, ἔγινε ἀντιληπτὸ ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ διαμορφωθῇ μία ἐποικοδομητικὴ ἐργατικὴ πολιτική. Ἕνα πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἦταν ὁ Ἐργατικὸς Νόμος περὶ Σιδηροδρομικῶν τοῦ 1926 ὁ ὁποῖος ἀνεγνώριζε ἐπισήμως στὶς ἑνώσεις τῶν Σιδηροδρομικῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιπροσωπεύουν τοὺς ὑπαλλήλους καὶ νὰ προβαίνουν σὲ συλλογικὲς διαπραγματεύσεις μὲ τὶς σιδηροδρομικὲς ἑταιρεῖες. Ὁ ἴδιος αὐτὸς νόμος ἐδημιούργησε ἕνα μηχανισμὸ διαιτησίας γιὰ τὴν διευθέτηση διαφορῶν μεταξὺ ἑταιρειῶν καὶ σιδηροδρομικῶν.

Ἀλλὰ ἡ νέα περίοδος ἀρχίζει οὐσιαστικὰ μὲ τὸν Νόμο Νόρρις - Λαγκουάρντια τοῦ 1932 ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευσε στοὺς ἐργοδότες νὰ ζητοῦν ἀπ' τοὺς ἐργάτες ἔγγραφον δήλωση ὅτι δὲν θὰ γίνουν μέλη σωματείων. Ὁ Νόμος περὶ Βιομηχανικῆς Ἀνασυγκροτήσεως (National Industrial Recoveny Act.) τοῦ 1933 καὶ ὁ Νόμος περὶ Ἐργατικῶν Σχέσεων (National Lador Relations Act) τοῦ 1935 ἀνεγνώρισαν πανηγυρικὰ πλέον τὸ δικαίωμα τῶν ἐργαζομένων «νὰ ὀργανώνονται σὲ σωματεῖα καὶ νὰ προβαίνουν σὲ συλλογικὲς διαπραγματεύσεις» μὲ ἀντιπροσώπους τῆς ἐκλογῆς των. Εἰδικώτερα ὁ νόμος τοῦ 1935, γνωστὸς ἐπίσης ὡς Νόμος Οὐάγνερ, κατέστησε τὴν προαγωγὴ συλλογικῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ ἐργατικῶν ἑνώσεων καὶ ἐπιχειρήσεων καθῆκον τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως. Ἀπηγόρευσε ἐπίσης ὡρισμένες ἀντιεργατικὲς ἐνέργειες τῶν ἐργο-

δοτῶν, καὶ ἐδημιούργησε τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον Ἐργατικῶν Σχέσεων στὸ ὁποῖον ἀνετέθη ἡ παρακολούθησις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Μέσα εἰς τὸ εὐνοϊκὸ κλῖμα ποὺ ἐδημιούργησε ἡ νομοθεσία αὐτή, ἡ δύναμις τῶν ἑνώσεων ηὐξήθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ἀπὸ τριάμισυ ἑκατομμύρια τὸ 1935 σὲ ἐννέα ἑκατομμύρια τὸ 1940.

Δὲν ἔλειψαν βέβαια καὶ οἱ περιπτώσεις ἐργοδοτῶν ποὺ ἐξηκολούθησαν ὑπὸ διάφορα προσχήματα νὰ φέρουν ἐμπόδια στὶς προσπάθειες τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων γιὰ τὴν ἐγγραφὴ νέων μελῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων ἄρχισε νὰ ὑποχωρεῖ ἐνῶ μία νέα γενεὰ ἐπιχειρηματιῶν μὲ πληρέστερη κατανόηση τῶν ἀρχῶν τοῦ νέου οἰκονομικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ρόλου τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων ἦλθε νὰ ἀντικαταστήση ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνδρωθῆ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ παλαιοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος.

Ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐργατικὴ Ὁμοσπονδία (AFL) ἦτο κατὰ κύριον λόγον μία ὁμοσπονδία ἐπαγγελματικῶν σωματείων —π.χ. ξυλουργῶν, κτιστῶν, ὑδραυλικῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1935, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, ἐδημιουργήθησαν μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς AFL διαφωνίες ὡς πρὸς τὸν τρόπο ὀργανώσεως τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν. Ἡ διοίκησις τῆς AFL ἐπέμενε νὰ ὀργανωθοῦν οἱ ἐργάτες βιομηχανίας κατὰ εἰδικότητες. Ἀντιθέτως, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργατῶν αὐτῶν ὑπεστήριζαν ὅτι ἡ ὀργάνωσις ἔπρεπε νὰ γίνη κατὰ βιομηχανίες —π.χ. μία ἕνωσις γιὰ τοὺς ἐργάτες χαλυβουργίας καὶ οὕτω καθεξῆς. Τελικά, ὡρισμένες ἑνώσεις ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν AFL καὶ συνεκρότησαν τὸ Κογκρέσσον Βιομηχανικῶν Ὀργανώσεων (Congreis of Industrial Organications). Κατὰ τὴν ἑπόμενη εἰκοσαετία καὶ οἱ δύο ὀργανώσεις ἐγιγαντώθησαν. Τὸ 1955 δὲ συνέπηξαν τὴν τεραστία Ἀμερικανικὴ Ἐργατικὴ Συνομοσπονδία (AFL—CIO) μὲ δεκαέξ καὶ πλέον ἑκατομμύρια μέλη.

Κατὰ τὸν δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ἡ ἀνεπάρκεια ἐργατικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ κυβερνητικὴ ὑποστήριξις εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθοῦν ἀκόμη περισσότερο σὲ δύναμη καὶ ἐπιρροὴ οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐσημειώθησαν καὶ σοβαρὲς ἀπεργίες σὲ ζωτικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας καὶ καταχρήσεις τῆς δυνάμεως τῶν ἑνώσεων ἐκ μέρους ὡρισμένων ἡγετῶν. Οἱ ὑπερβασίες αὐτὲς ὤθησαν τὸ Κογκρέσσο τὸ 1947 στὴν ψήφιση τοῦ Νόμου Τάφτ - Χάρτλεϋ, ὁ ὁποῖος ἐτροποποίησε τὸν Νόμο Οὐάγνερ σὲ ὡρισμένα σημεῖα καὶ ἐπέβαλε διάφορους περιορισμοὺς στὴν δρᾶση τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων. Οἱ ἐργατικοὶ ἰδίως ἡγέται καταδικάζουν τὸν Νόμο αὐτὸ ὡς ὑπερβολικὰ συντηρητικό. Γεγονὸς εἶναι, πάντως, ὅτι ὁ Νόμος Τάφτ - Χάρτλεϋ δὲν ἐμπόδισε τὶς ἑνώσεις κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ ἐπιτύχουν σὲ συλλογικὲς διαπραγματεύσεις ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκοὺς ὅρους—καλύτερους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀποσπάσει ποτὲ εἰς τὸ παρελθόν.

Οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ὡς ἐξισορροπητικὸς παράγων

Ὅπως ἐτονίσθη καὶ προηγουμένως, ἡ βασικὴ ἀποστολὴ τῶν ἀμερικανικῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων εἶναι νὰ ἐξασφαλίζουν μεγαλύτερα ἡμερομίσθια καὶ καλύτερους ὅρους ἐργασίας γιὰ τὰ μέλη των. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξασφάλιση μεγαλυτέρας ἀγοραστικῆς δυνάμεως γιὰ τοὺς ἐργάτες συμβάλλουν καὶ στὴν διατήρηση τῆς μαζικῆς ἀγορᾶς καὶ συνεπῶς στὴν ὁμαλὴ καὶ ἰσορροπημένη λειτουργία τοῦ συστήματος.

Ὅπως τὸ βασικὸ κίνητρο τοῦ ἐπιχειρηματίου—ἡ ἐπιδίωξη κέρδους—ἐξισορροπεῖται ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐξασφάλιση σταθερῆς προόδου τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔτσι καὶ ἡ βασικὴ ἐπιδίωξις τῶν ἐργατικῶν ἡγετῶν —ἡ αὔξησις τῶν ἡμερομισθίων—ἔχει ὡς ἀντίβαρο τὴν σκέψη ὅτι μία ὑπερβολικὴ καὶ ἀδικαιολόγητη αὔξησις τῶν ἀποδοχῶν μπο-

ρεῖ νὰ ἔχει πληθωριστικὲς συνέπειες ποὺ θὰ ἐξουδετερώσουν τὰ ἀρχικὰ ὀφέλη. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀπόλυτο. Καὶ οἱ ἐπιχειρηματίαι καὶ οἱ ἐργατικοὶ ἡγέται ἔχουν ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καὶ ἐνίοτε προβαίνουν σὲ ἐνέργειες ἐπιβλαβεῖς γιὰ τὴν οἰκονομία.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἀντιλήψεις τῶν ἐργατικῶν ἡγετῶν, ἡ ἐκ μέρους των ἐπιδίωξις μιᾶς ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ προσκρούσῃ στὴν ἀντίδραση τῶν ἐπιχειρήσεων. Σὲ ἐξαιρετικὲς δὲ περιπτώσεις δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ κράτους. Αὐτὴ ἡ πιθανότης ἀσκεῖ «καταπραϋντικὴ» ἐπίδραση ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν ἐκείνων ἡγετῶν ποὺ θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀγνοήσουν τὸ γενικὸν συμφέρον. Κατ' ἐπανάληψιν, πάντως, οἱ περισσότεροι ἐργατικοὶ ἡγέται ἔχουν ἀποδείξη ὅτι ἔχουν πλήρη ἐπίγνωση τῆς εὐθύνης των ὄχι μόνον ἀπέναντι τῶν μελῶν τῆς ἑνώσεώς των ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ συνόλου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη μεγαλυτέρων ἀποδοχῶν γιὰ τοὺς ἐργαζομένους, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔχουν ἐπίσης ἀσκήση πίεση γιὰ τὴν ψήφιση ἐργατικῆς νομοθεσίας μὲ τὴν ὁποία ρυθμίζονται τὰ κατώτατα ὅρια ἡμερομισθίων, οἱ ὧρες ἐργασίας, ἡ προστασία τῶν ἐργατῶν εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας, καὶ τὰ παρόμοια. Παράλληλα, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ὑποστηρίζουν κατὰ κανόνα ὅλα τὰ νομοθετήματα ποὺ ἀποβλέπουν στὴν προστασία τῶν ἀσθενεστέρων τάξεων.

Οὔτε οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ μέλη των ἔχουν ὁμοιόμορφες πολιτικὲς πεποιθήσεις. Δὲν εἶναι ἀσύνηθες τὸ φαινόμενο ἐργατῶν τῆς ἴδιας ἑνώσεως ποὺ ὑποστηρίζουν κατὰ τὶς ἐκλογὲς ὑποψηφίους ἀπὸ διαφορετικὰ κόμματα. Τὸ κριτήριο φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ ἡ προσωπικὴ τοποθέτησις ἑνὸς ὑποψηφίου ἔναντι τῶν ἐργατικῶν ἐπιδιώξεων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μία ἐργατικὴ ἕνωσις κηρυχθῇ ὑπὲρ ἑνὸς ὑποψηφίου δὲν σημαίνει ὅτι τὰ μέλη θὰ ψηφίσουν ὁπωσδήποτε τὸν ὑποψήφιο αὐτὸ κατὰ τὶς ἐκλογές. Διότι τὰ

μέλη τῆς ἑνώσεως δὲν εἶναι μ ό ν ο ν μ έ λ η. Εἶναι καὶ γονεῖς, καὶ φορολογούμενοι, καὶ μέλη ἄλλων συλλόγων. Καὶ ἔχουν καὶ προσωπικὲς προτιμήσεις, καὶ ἀνεξαρτησία γνώμης.

Ἡ πίεσις ποὺ ἀσκοῦν οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις γιὰ τὴν αὔξηση τῶν ἡμεροομισθίων συντελεῖ ἐμμέσως στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἀλλὰ στὴν περισσότερο ὀρθολογιστικὴ παραγωγή. Δὲν εἶναι πλέον εὔκολο νὰ μειώσουν τὸ κόστος οἱ ἐπιχειρήσεις μὲ τὴν συμπίεση τῶν ἡμερομισθίων. Ὁ μόνος τρόπος ποὺ απομένει εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν μεθόδων παραγωγῆς, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ νέων, τελειοτέρων μηχανημάτων. Ἔτσι ἐμμέσως οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις συμβάλουν στὴν τεχνολογικὴ πρόοδο τῆς βιομηχανίας.

Δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἐνέργειες τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων συμβάλουν στὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητος. Πολλὲς φορὲς μάλιστα παρατηροῦνται καὶ περιπτώσεις περιορισμοῦ τῆς παραγωγικότητος κατόπιν πιέσεως τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων. Ἀλλὰ οἱ περιπτώσεις αὐτὲς ἀποτελοῦν τὴν ἐξαίρεση, καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γίνονται ὁλοένα καὶ σπανιώτερες. Εἰς τὸ παρελθόν, οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ὑπετάχθησαν στὴν τεχνολογικὴ πρόοδο μὲ τὸν φόβο ὅτι θὰ ὁδηγοῦσε σὲ μαζικὴ ἀνεργία. Ἀλλὰ ἡ πεῖρα ἀπέδειξε ὅτι οἱ φόβοι αὐτοὶ ἦσαν ἀβάσιμοι. Σήμερα, οἱ ἡγέται τῶν ἐργατικῶν ἑνώσεων δὲν ἀντιτίθενται στὴν τεχνικὴ πρόοδο καὶ εἰδικώτερα στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ αὐτοματισμοῦ στὴν βιομηχανία. Ἁπλῶς ζητοῦν νὰ ληφθοῦν ἐγκαίρως μέτρα ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν σοβαρὲς κοινωνικὲς ἀναταραχές.

Οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις, μὲ τὸ νὰ διαδραματίζουν ἕνα βασικὸ ρόλο στὴν δημιουργία μαζικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἀποτελοῦν ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια ὑπόβαθρα τοῦ συγχρόνου ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος.

Τὰ «συμπληρωματικὰ» εὐεργετήματα

Ἡ αὔξησις τῶν ἡμερομισθίων δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ οἰκονομικὴ εὐημερία. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ αὔξησις τῶν ἀποδοχῶν ἐπιφέρει ἐπιτάχυνση τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος. Χωρὶς δὲ ἀντίστοιχη αὔξηση τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν τὸ ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα εἶναι πληθωρισμός.

Ηὐξημένες ἀποδοχὲς χωρὶς παράλογη αὔξηση τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς παραγωγῆς τείνουν νὰ ὁδηγήσουν πρὸς τὴν αὔξηση τῶν τιμῶν ἢ τὴν μείωση τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ. Μία ἐπιχείρησις ποὺ ἀντιμετωπίζει αὔξηση τοῦ κόστους παραγωγῆς λόγῳ αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων εἶναι πιθανὸν νὰ ἀναγκασθῆ νὰ ὑψώση τὶς τιμὲς τῶν προϊόντων της ἐὰν αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη λύσις. 'Αλλά, μὲ τὴν ἐξαίρεση ὀλίγων «ἀνελαστικῶν» προϊόντων πρώτης ἀνάγκης, μία ὑπερβολικὴ αὔξησις τῶν τιμῶν ἔχει κατὰ κανόνα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωση τῶν πωλήσεων. Αὐτὴ μὲ τὴν σειρά της ὁδηγεῖ στὴν μείωση τῆς παραγωγῆς καὶ κατ' ἀνάγκην στὴν ἀπόλυση ἐργατῶν. Τὸ ὅτι οἱ ἐργάτες αὐτοὶ μπορεῖ νὰ ἀπορροφηθοῦν ἀργότερα ἀπὸ ἄλλες ἐπιχειρήσεις δὲν ἐξουδετερώνει τὶς οἰκονομικὲς δυσχέρειες ποὺ ἀναποφεύκτως θὰ ἀντιμετωπίσουν στὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα. Συνεπῶς, μία ἀδικαιολόγητη αὔξησις τῶν ἀποδοχῶν μπορεῖ εἰς τὸ τέλος νὰ βλάψη αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς ἐργαζομένους ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὠφελήση.

Οἱ ἐργατικοὶ ἡγέται δὲν ἀγνοοῦν βέβαια αὐτὰ τὰ ψυχρὰ οἰκονομικὰ δεδομένα. Γι' αὐτό, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως χρόνια ἔχουν στρέψη τὴν προσοχὴ πρὸς τὴν ἐξασφάλιση τῶν λεγομένων «συμπληρωματικῶν» εὐεργετημάτων. Ἡ λέξη «συμπληρωματικὰ» δὲν ἀποδίδει πιστὰ τὴν πραγματικότητα. Ἕνα ἀπὸ τὰ συμπληρωματικὰ εὐεργετήματα, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι ἡ ἐξασφάλισις συντάξεων — ἐπὶ πλέον τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Τὸ 1959, τὰ χρηματικὰ ἀποθέματα τῶν διαφόρων συνταξιοδοτικῶν ταμείων ἀνήρ-

χοντο σὲ σαράντα περίπου δισεκατομμύρια δολλάρια. Τὰ ταμεῖα αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς συντάξεις παρέχουν ἐπίσης ἰατρικὴ καὶ νοσοκομειακὴ περίθαλψη καὶ ἀσφάλεια ζωῆς. Τὰ τρία τέταρτα περίπου τῶν μηνιαίων εἰσφορῶν καταβάλουν οἱ ἐπιχειρήσεις καὶ τὸ ὑπόλοιπο οἱ ἐργαζόμενοι. Ἑβδομῆντα περίπου ἑκατομμύρια ἀμερικανῶν καλύπτονται ἀπὸ τὰ προγράμματα αὐτά, περιλαμβανομένων βέβαια καὶ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐργατῶν.

Τὰ συνταξιοδοτικὰ αὐτὰ ταμεῖα ἀποτελοῦν σήμερα καὶ μία σοβαρὴ πηγὴ κεφαλαίων. Ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἐκπροσώπων τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ τοῦ Δημοσίου ἐπενδύουν τὰ χρηματικά των ἀποθέματα σὲ χρεώγραφα ἐπιχειρήσεων καὶ ἔτσι συμβάλουν στὴν σταθερὴ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας.

Στὰ τελευταῖα λίγα χρόνια οἱ ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔστρεψαν τὴν προσοχή τους καὶ πρὸς τὴν ἐξασφάλιση σταθεροῦ εἰσοδήματος γιὰ τοὺς ἐργάτες. Τὸ 1955, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ἕνωσις τῶν Ἐργατῶν Αὐτοκινήτων (United Automobile Workers) ἐπέτυχε τὴν ἐξασφάλιση «ἠγγυημένου ἐτησίου εἰσοδήματος» γιὰ τὰ μέλη της. Σύμφωνα μὲ τὴν σχετικὴ συλλογικὴ σύμβαση, οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτοκινήτων ἀνέλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ καταβάλλουν στοὺς ἐργάτες, ποὺ ἔχουν προσωρινῶς ἀπολυθῆ, τὰ ἐξήνταπέντε τοῖς ἑκατὸν τῶν τακτικῶν των ἀποδοχῶν. Τέτοιες προσωρινὲς ἀπολύσεις εἶναι συνήθεις στὴν βιομηχανία αὐτή, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδο ποὺ ἑτοιμάζονται τὰ ἐργοστάσια γιὰ τὴν παραγωγὴ τῶν νέων μοντέλων. Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ προσωρινὲς αὐτὲς ἀπολύσεις διαρκοῦν λίγες ἑβδομάδες, οἱ ἐργάται τῆς βιομηχανίας αὐτοκινήτων ἔχουν ἐξησφαλισμένο ἕνα ἱκανοποιητικὸ εἰσόδημα καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ ἔτους—ἰδίως ὅταν προστεθοῦν καὶ τὰ ποσὰ ποὺ λαμβάνουν ἀπὸ τὸ Ταμεῖον Ἀνεργίας.

Ἄλλες ἐργατικὲς ἑνώσεις ἔχουν ὑπογράψη συλλογικὲς συμβάσεις βάσει τῶν ὁποίων τὰ ἡμερομίσθια παρακολου-

θοῦν τὶς αὐξομειώσεις τοῦ τιμαρίθμου. Συμβάσεις πάντως τῆς μορφῆς αὐτῆς θεωροῦνται ἀπὸ πολλοὺς ὡς πληθωριστικές.

Οἱ «ἡγγυημένες ἐτήσιες ἀποδοχές», τὰ συνταξιοδοτικὰ ταμεῖα, τὰ ὑψηλὰ ἡμερομίσθια, καὶ τὰ ἄλλα εὐεργετήματα ποὺ ἐξασφαλίζουν στὸν ἀμερικανὸ ἐργαζόμενο τὸ ὑψηλότερο βιοτικὸ ἐπίπεδο στὸν κόσμο, ἔρχονται σὲ βασικὴ ἀντίθεση πρὸς τὴν μαρξιστικὴ θεωρία τῆς πολώσεως τῶν τάξεων καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐργαζομένων. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἴσως νὰ εἶχε ἐφαρμογὴ στὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα. Ἀλλὰ στὸ σύγχρονο ἀμερικανικὸ σύστημα ποὺ στηρίζεται στὴν μαζικὴ παραγωγὴ καὶ τὴν μαζικὴ κατανάλωση εἶναι ἐντελῶς ξένη καὶ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστη.

Ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι συμβαίνει σὲ ἄλλες χῶρες, οἱ ἀμερικανικὲς ἐργατικὲς ἑνώσεις δὲν χρησιμοποιοῦν τὸ ὅπλο τῆς ἀπεργίας γιὰ τὴν ἐπιδίωξη πολιτικῶν σκοπῶν. Οἱ Ἀμερικανικὲς ἑνώσεις κατέρχονται σὲ ἀπεργία γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους—ὁσάκις δὲν ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπίλυσις μιᾶς ἐργατικῆς διαφορᾶς μὲ τὴν μέθοδο τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων. Ἡ ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων πάντως ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεση, ὄχι τὸν κανόνα. Ἑκατὸ καὶ πλέον χιλιάδες συλλογικὲς συμβάσεις ὑπογράφονται κάθε χρόνο στὶς Ἡν. Πολιτεῖες—καὶ τὰ 96% εἶναι ἀποτέλεσμα εἰρηνικῶν διαπραγματεύσεων.

Κατὰ τὴν τελευταία ἰδίως εἰκοσαετία οἱ σχέσεις ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατικῶν ἡγετῶν ἔχουν ὑποστῆ μία βαθειὰ μεταβολή. Σπάνια οἱ μεταξύ των ἀναπόφευκτες διαφωνίες παίρνουν βίαιο χαρακτῆρα.

Ξεπερασμένες ἀλληλοκατηγορίες ἀκούγονται ποὺ καὶ πού, ἀλλὰ δὲν ἔχουν πιὰ τὴν παλαιὰ ἀπειλητικὴ ὀξύτητα. Καὶ οἱ δύο παρατάξεις ἀντιλαμβάνονται τώρα ὅτι στὸ νέο οἰκονομικὸ σύστημα δὲν ὑπάρχει πιὰ ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ των. Ἀντιθέτως τὰ κοινὰ συμφέροντα εἶναι ἰσχυρώτερα ἀπ' τὶς ἑκάστοτε διαφορές.

IX. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΟΣ

ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ἐπιτυχίας ἑνὸς οἰκονομικοῦ συστήματος εἶναι τόσο ἡ ἄφθονη ὅσο καὶ ἡ σταθερὴ παραγωγή. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ δύο εἶναι ἀλληλένδετα. Ἀντιθέτως, ἡ οἰκονομικὴ σταθερότης ἐπιτυγχάνεται εὐκολώτερα σὲ μία ὀπισθοδρομικὴ καὶ πρωτόγονη παρὰ σὲ μιὰ δυναμικὴ καὶ προοδευτικὴ οἰκονομία. Μία πρωτόγονη οἰκονομία δὲν ἀντιμετωπίζει προβλήματα σοβαρῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ οἰκονομικῶν κρίσεων. Σὲ μία τέτοια οἰκονομία, ἡ σταθερότης δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα παρὰ στασιμότης καὶ οἰκονομικὴ ἀποτελμάτωσις. Ἀλλὰ σὲ μία ἀνεπτυγμένη καὶ δυναμικὴ οἰκονομία, τὸ βασικὸ πρόβλημα εἶναι πῶς νὰ διασφαλισθῇ ἡ εὐημερία καὶ ἡ πρόοδος χωρὶς σοβαροὺς οἰκονομικοὺς κλονισμούς—καὶ χωρὶς θυσία τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας.

Οἰκονομικὴ σταθερότης σὲ μιὰ ἐλεύθερη οἰκονομία;

Ἐπανειλημμένες οἰκονομικὲς κρίσεις, καὶ εἰδικώτερα ἡ οἰκονομικὴ ἀναστάτωσις τοῦ 1929 - 32, ἔχουν δημιουργήση τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ κυκλικὲς διακυμάνσεις ἀποτελοῦν ἕνα χρόνιο νόσημα τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας. Τὸ ἐρώτημα ποὺ διατυπώνεται συχνὰ εἶναι : μπορεῖ ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία νὰ παράγη ἄφθονα καὶ σταθερά, χωρὶς βίαιες οἰκονομικὲς κρίσεις ;

Εἶναι δύσκολο νὰ δοθῇ ἀπὸ τώρα μία ὁριστικὴ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα αὐτό. Εἶναι ἀλήθεια πάντως ὅτι κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσιπενταετία, ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία δὲν ἀντιμετώπισε βίαιες οἰκονομικὲς κρίσεις— μόνο περιωρισμένης ἐκτάσεως περιοδικῆς ὑφέσεως. Εἶναι ἐπίσης ἀλή-

θεια ὅτι τὸ νέο ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα ἔχει τώρα ἐξοπλισθῆ μὲ σειρὰ ολόκληρη μέσων ἀμύνης εναντίον τῶν βιαίων οἰκονομικῶν ἀναταραχῶν.

Ἡ διασφάλισις τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὶς βίαιες οἰκονομικὲς κρίσεις, μὲ ταυτόχρονη διατήρηση ἑνὸς υψηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, αποτελεῖ πρωταρχικὸ καθῆκον τῆς αμερικανικῆς κυβερνήσεως.

Συχνὰ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος εἶναι αποτέλεσμα νέων ἰδεῶν, νέων ἀνακαλύψεων, νέων μεθόδων ποὺ ανοίγουν νέους ορίζοντες καὶ νέες οἰκονομικὲς ευκαιρίες. Ἡ χαλιναγώγησις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἡ ἀνακάλυψις τῶν πλαστικῶν ὕλων, ἡ ζεῦξις τῆς ατομικῆς ἐνεργείας, καὶ οἱ ἄλλες ἀξιοθαύμαστες ἀνακαλύψεις τὶς τελευταίας ἰδίως ἑκατονταετίας ἔπαιξαν αποφασιστικὸ ρόλο στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο. Ἀλλὰ οἱ ἐπαναστατικὲς ανακαλύψεις δὲν ακολουθοῦν ἡ μία τὴν ἄλλη μὲ σταθερὴ καὶ αδιάκοπη ροή. Γι᾽ αυτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συνεχὴς καὶ αδιάπτωτη καὶ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος.

Ἀλλ᾽ οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι σὲ αὐστηρὴ μεταξύ τους ἰσορροπία ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις. Ἐλαφρὲς διακυμάνσεις εἶναι ἀναπόφευκτες ἐφ᾽ ὅσον συνεχίζεται ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἀνέλιξις τῆς οἰκονομίας. Ἀπ᾽ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ βίαιες οἰκονομικὲς κρίσεις δὲν εἶναι ἀναπόφευκτες σὲ μία οικονομία μαζικῆς παραγωγῆς, ἡ οποία εἶναι ἐνισχυμένη μὲ δημοσιονομικὰ καὶ ἄλλα ὅπλα εναντίον τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων. Τρεῖς τουλάχιστον φορὲς ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ἡ ἔγκαιρη χρησιμοποίησις τῶν ὅπλων αὐτῶν ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως ἀπέτρεψε τὴν μετατροπὴ τῶν ἐλαφρῶν υφέσεων, σὲ σοβαρὲς οἰκονομικὲς κρίσεις. Πολλοὶ σοβαροὶ οἰκονομολόγοι πιστεύουν σήμερα ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία διαθέτει τώρα τὰ μέσα γιὰ τὴν πρόληψη σοβαρῶν οἰκονομικῶν ἀναταραχῶν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῆται καὶ ὁ ἀνθρώπινος παράγων. Ἐν ἐσχάτῃ αναλύσει, ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ αποτυχία μιᾶς οικονομίας ποὺ βασίζεται στὴν ἐλεύθερη

δράσι τοῦ ἀτόμου, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τῶν πολιτῶν νὰ ἀκολουθοῦν τὶς ἐπιταγὲς τῆς λογικῆς.

Τὰ αἴτια τῆς οἰκονομικῆς ἀσταθείας

Ἂς ἐξετάσωμε ἐν συντομίᾳ τὰ αἴτια τῆς ἀσταθείας σὲ μία ἐλεύθερη οἰκονομία. Χάριν ἀπλουστεύσεως, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ οἰκονομικὸς κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ἀδιάκοπο ρεῦμα χρηματικῶν πληρωμῶν πρὸς τὰ ἄτομα γιὰ τὴν ἐργασία τους καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν χρησιμοποίηση τῶν ἀποδοχῶν αὐτῶν γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν ἀγαθῶν ποὺ χρειάζονται. Στὴν καθημερινὴ ζωή, ὁ ἐπιχειρηματίας πληρώνει τοὺς ὑπαλλήλους του, ὁ κτηματίας τοὺς βοηθούς του, ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία καταβάλη τόκους ἢ μερίσματα, καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὰ ἄτομα μὲ τὰ χρήματα ποὺ λαμβάνουν ὡς ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴν ἐργασία τους, πληρώνουν τὸν παντοπώλη γιὰ τὰ τρόφιμα, τὸν ἰατρὸ γιὰ νοσήλεια ἢ καταβάλουν φόρους εἰς τὸν Δῆμο γιὰ τὴν καθαριότητα ἢ τὴν ὕδρευση, ἢ εἰς τὴν Ὁμοσπονδιακὴ Κυβέρνηση γιὰ δημόσια ἔργα, ἢ γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς χώρας.

Ὑπάρχουν, συνεπῶς, δύο συνεχῆ ρεύματα μὲ ἀντίθετη κατεύθυνση. Τὸ ἕνα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες —ἀποτέλεσμα τῶν παραγωγικῶν προσπαθειῶν τῶν ἀτόμων. Τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ρεῦμα τῶν χρηματικῶν πληρωμῶν, πρὸς τὰ ἄτομα γιὰ τὴν ἐργασία τους, καὶ τῶν καταναλωτῶν πρὸς ἄλλους γιὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες. Ὅταν καὶ τὰ δύο αὐτὰ ρεύματα ρέουν σὲ ὑψηλὰ καὶ σταθερὰ ἐπίπεδα, ἡ οἰκονομία λειτουργεῖ μέσα σὲ περιθώρια σχετικῆς σταθερότητος, ἀλλὰ καὶ γενικῆς εὐημερίας. Οἱ διακυμάνσεις θὰ εἶναι ἤπιες, χωρὶς βίαιες μεταβολὲς τῶν τιμῶν, ἢ ἀπότομη πτώση τοῦ εἰσοδήματος καὶ αὔξηση τῆς ἀνεργίας.

Ἀλλὰ ἡ διατήρησις τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων σὲ ἰσορροπία παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα. Τὸ ρεῦμα τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν μεταβάλεται διαρκῶς, τόσο σὲ μέ-

γεθος ὅσο καὶ σὲ σύνθεση. Ὡρισμένα προϊόντα ἔχουν ζήτηση μόνο σὲ ὡρισμένες ἐποχὲς τοῦ ἔτους, κι ὅμως ἡ παραγωγή τους συνεχίζεται ὁλόκληρο τὸ χρόνο χωρὶς διακοπή. Νέα προϊόντα ἐμφανίζονται στὴν ἀγορά, καὶ ἐπηρεάζουν τὴν παραγωγὴ καὶ τὴν ἀπασχόληση σὲ ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις. Διεθνεῖς περιπλοκὲς προκαλοῦν μεταβολὲς στὴν παραγωγὴ καὶ τὴν διάθεση τῶν προϊόντων. Οἱ ἀμυντικὲς ἀνάγκες ἐπιβάλουν τὴν διοχέτευση ἐργατικῶν δυνάμεων καὶ ὑλικῶν πρὸς τὴν κατασκευὴ ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. Πλημμύρες, ἀπεργίες, ἢ ἀσοδεῖες, προξενοῦν ἀπρόβλεπτες ἀλλαγὲς στὴν ὁμαλὴ ροὴ τῶν δύο ρευμάτων. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ τῆς συνεχοῦς ἀλλαγῆς εἶναι κοινοὶ σὲ ὅλες τὶς σύγχρονες οἰκονομίες. Ἀλλὰ σὲ μία ἐλεύθερη οἰκονομία ὑπάρχει ἕνα ἀκόμη στοιχεῖο : ἡ ἐλεύθερη οἰκονομικὴ δρᾶσις τοῦ ἀτόμου. Ὁ καταναλωτὴς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀγοράση ὅ,τι προτιμᾶ καὶ σὲ ὁτιδήποτε ποσότητες τοῦ ἐπιτρέπη τὸ βαλάντιό του. Οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἀποφασίσουν τί θὰ παράγουν καὶ σὲ τὶ ποσότητες, νὰ βελτιώσουν ἢ ὄχι τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ διανείμουν μεγάλα μερίσματα ἢ νὰ ἐπενδύσουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν κερδῶν γιὰ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἑκατομμύρια προσωπικὲς ἀποφάσεις, στὸ σύνολό τους, προκαλοῦν σοβαρὲς μεταβολὲς στὴν ὁμαλὴ ροὴ τῶν δύο ρευμάτων, καὶ συνεπῶς στὸ ἐπίπεδο τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως.

Σὲ μία μονολιθικὴ οἰκονομία, ἡ ἐλεύθερη οἰκονομικὴ δρᾶσις τοῦ ἀτόμου εἶναι ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη τουλάχιστον σὲ μεγάλο βαθμὸ περιωρισμένη. Ἀλλὰ ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖ πρωτόγονη μέθοδο γιὰ τὴν ἐπίτευξη οἰκονομικῆς σταθερότητος.

Ἀντιθέτως, σὲ μία δημοκρατικὴ κοινωνία, ὁ βασικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς κυβερνήσεως εἶναι νὰ προαγάγη τὴν οἰκονομικὴ σταθερότητα χωρὶς ὑπερβολικὸ καὶ ἀδικαιολόγητο περιο-

ρισμὸ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Γιὰ νὰ ἐκπληρώση τὴν ἀποστολή της αὐτὴ ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις ἔχει νομοθετικῶς ἐφοδιασθῆ μὲ ὡρισμένα «ὄργανα». Σκοπὸς τῶν οργάνων αὐτῶν εἶναι νὰ ρυθμίζουν κατὰ κύριον λόγον τὴν ροὴ καὶ τὸν ὄγκο τοῦ χρήματος.

Ὄργανα γιὰ τὴν διατήρηση τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος

Ὁ πραγματικὸς «ὄγκος» τοῦ χρήματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ δύο παράγοντες : τὴν ποσότητα (δηλαδή, τὸν ἀριθμὸ τῶν δαλλαρίων ποὺ εὑρίσκονται στὴν κυκλοφορία) καὶ τὴν συχνότητα μὲ τὴν ὁποία τὰ χρήματα περνοῦν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι.

Γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ κυκλοφορία τοῦ χρήματος σὲ σχετικὴ ἰσορροπία πρὸς τὴν προσφορὰ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, πρέπει νὰ ὑπάρχει ἔλεγχος εἴτε ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν χρημάτων εἴτε ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ μὲ τὸν ὁποῖο κυκλοφορεῖ τὸ χρῆμα, εἴτε καὶ ἐπὶ τῶν δύο.

Στὶς Ἡν. Πολιτεῖες, ὁ ρυθμὸς τῆς κυκλοφορίας ρυθμίζεται μὲ νομοθετικὰ μέτρα ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἀνάπτυξη μιᾶς εὐρυτάτης μεσαίας τάξεως μὲ ἰσχυρὲς καταναλωτικὲς τάσεις. Ὁ ρόλος τοῦ κράτους στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ἔμμεσος δεδομένου ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν καθωρίζη ἀπ' εὐθείας τὸν ρυθμὸ ἢ τὴν ἔκταση τῆς καταναλώσεως. Ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις εἶναι ἐφοδιασμένη μὲ ἄλλα μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ρυθμίζει, ἐμμέσως καὶ ἀμέσως, τὴν ποσότητα τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος.

Βάσει τοῦ Νόμου περὶ Ἐργατικῆς Ἀπασχολήσεως τοῦ 1946, ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις ἔχει νομοθετικῶς ἐπιφορτισθῆ μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ διασφαλίζη τὴν οἰκονομικὴ σταθερότητα. Ὁ Νόμος αὐτὸς καθωρίζει ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν, ὀφείλει νὰ καταβάλη συνεχεῖς

προσπάθειες γιὰ τὴν προαγωγὴ ἀνωτάτων ἐπιπέδων παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως, τὴν πρόληψη οἰκονομικῶν κρίσεων, καὶ ἀποτόμων διακυμάνσεων τῶν τιμῶν—μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐλευθέρας συναγωνιστικῆς οἰκονομίας. Ὁ Νόμος αὐτὸς ἀποτελεῖ ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ συγχρόνου οἰκονομικοῦ συστήματος. Γιὰ νὰ ἐκπληρώση τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις διαθέτει διάφορα μέσα.

Νομισματικὴ πολιτικὴ

Μία εὐρεία κατηγορία τῶν κυβερνητικῶν αὐτῶν μέσων περιλαμβάνεται στὸν γενικὸ ὅρο «νομισματικὴ πολιτική». Ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ἀφορᾶ κυρίως τὶς ἐμπορικὲς Τράπεζες καὶ ἀσκεῖται κατὰ κύριον λόγον ἀπὸ τὸ Federal Reserve System. Μία ἀπὸ τὶς μεθόδους ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ F.R.S. γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς ποσότητος τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος εἶναι ἡ αὐξομείωσις τῶν λεγομένων «ὑποχρεωτικῶν ἀποθεμάτων». Ἑπτὰ περίπου χιλιάδες ἰδιωτικὲς Τράπεζες ὑπάγονται στὴν δικαιοδοσία τοῦ F.R.S. Οἱ Τράπεζες αὐτὲς ὑποχρεοῦνται νὰ καταθέτουν σὲ μία ἀπὸ τὶς δώδεκα κεντρικὲς Τράπεζες τοῦ Συστήματος ἕνα ὑποχρεωτικὸ ποσοστὸ (reserve reguirement) τοῦ ἐνεργητικοῦ των. Τὸ ὑποχρεωτικὸ αὐτὸ ποσοστὸ αὐξομειώνεται ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ F.R.S. Ὅταν μειώνεται τὸ «ὑποχρεωτικὸ ποσοστὸ» οἱ ἐμπορικὲς Τράπεζες ἔχουν μεγαλύτερη εὐχέρεια γιὰ παροχὴ δανείων καὶ γιὰ ἐπενδύσεις. Παράλληλα μειώνονται καὶ τὰ ἐπιτόκια. Τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς συμβαίνει ὅταν τὸ F.R.S. αὐξάνει τὰ «ὑποχρεωτικὰ ποσοστά».

Μὲ τὴν πεῖρα ποὺ ἔχουν ἀποκτήσει κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες, οἱ ἀμερικανοὶ τραπεζῖται ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στὶς ἀποφάσεις τοῦ F.R.S. καὶ θεωροῦν τὴν παραμικρὴ αὔξηση τοῦ «ὑποχρεωτικοῦ ποσοστοῦ» ὡς ἔνδειξη ὅτι ἐπιβάλλεται περιστολὴ τῶν δανείων. Ἔτσι ἡ αὔ-

ξησις τοῦ «ὑποχρεωτικοῦ ποσοστοῦ», ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπιρροὴ ποὺ ἔχει ἐπὶ τῶν Τραπεζῶν, ἀσκεῖ καὶ ψυχολογικὴ ἐπίδραση ἐπὶ τῶν τραπεζιτικῶν κύκλων ἡ ὁποία δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη.

Ἕνα ἄλλο μέσον στὴν διάθεση τοῦ F.R.S. εἶναι ἡ αὐξομείωσις τοῦ «προεξοφλητικοῦ τόκου». Ὁσάκις τὸ F.R.S. κρίνει σκόπιμη τὴν αὔξηση τῆς παροχῆς δανείων καὶ γενικῶς τὴν ἐνίσχυση τῆς κυκλοφορίας, μειώνει τὸν προεξοφλητικὸ τόκο. Στὴν ἀντίθετη ἀκριβῶς ἐνέργεια προβαίνει ὅταν θέλει νὰ ἀνακόψη πληθωριστικὲς τάσεις.

Ἕνα ἄλλο μέσον γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας εἶναι ἡ ἀγορὰ ἢ πώλησις κυβερνητικῶν χρεωγράφων ἐκ μέρους τῶν κεντρικῶν Τραπεζῶν. Ὅταν οἱ κεντρικὲς Τράπεζες τοῦ F.R.S. ἀγοράζουν κυβερνητικὰ χρεώγραφα ἀπὸ τὰ ἀποθέματα τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν αὐξάνονται τὰ χρηματικὰ διαθέσιμα τῶν δευτέρων διότι εἰσρέει στὰ θησαυροφυλάκιά των χαρτονόμισμα. Συνεπῶς εἶναι σὲ θέση νὰ ἀναπτύξουν εὐρύτερη δανειστικὴ δραστηριότητα. Ἀντιθέτως, ὅταν οἱ κεντρικὲς Τράπεζες προβαίνουν στὴν πώληση κυβερνητικῶν χρεωγράφων, ἀποσύρεται κατ' οὐσίαν χαρτονόμισμα ἀπὸ τὴν κυκλοφορία.

Μὲ τὴν ἐναλλασσομένη ἐφαρμογὴ μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων ἀπὸ τὶς μεθόδους ποὺ προαναφέραμε, τὸ F.R.S. ἀσκεῖ ὄχι μόνον ἄμεσο ἔλεγχο ἐπὶ τῆς «ποσότητος» τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος, ἀλλὰ καὶ καθορίζει τὸν «τόνο» τῆς οἰκονομίας ἐν γένει. Περιορίζει τὰ χρηματικὰ μέσα ὅταν οἱ πληθωριστικὲς τάσεις παίρνουν ἐπικίνδυνες διαστάσεις, καὶ ἀντιθέτως χαλαρώνει τοὺς περιορισμοὺς καὶ αὐξάνει τὸν ὄγκο τῆς κυκλοφορίας ὁσάκις ἡ οἰκονομία εἰσέρχεται σὲ περίοδο ὑφέσεως. Ἔτσι τὸ F.R.S. μὲ τὴν δράσι του συμβάλει στὴν ἀπάλυνση τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς μεθόδους αὐτὲς ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ρύθμιση τῆς πίστεως καὶ τῆς χρηματικῆς κυκλοφορίας ἐν γένει, ὑπάρχουν καὶ τρεῖς ἄλλοι «τρόποι» μὲ τοὺς ὁποίους

ρυθμίζονται εἰδικοὶ τομεῖς, ὅπως ἡ ἐπὶ πιστώσει ἀγορὰ χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν, ἡ καταναλωτικὴ πίστις, καὶ τὰ ἐνυπόθηκα δάνεια.

Ἡ κερδοσκοπία εἰς τὸ χρηματιστήριο διεξάγεται συνήθως μὲ τὴν μέθοδο τῆς ἀγοραπωλησίας χρεωγράφων «ἐπι προθεσμία». Εἰς τὸ παρελθὸν ὁ ἀγοραστὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλη ἐκ τῶν προτέρων μόνο ἕνα μικρὸ σχετικῶς ποσοστὸ τῆς ἀξίας τῶν χρεωγράφων, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἐπέτρεπε σὲ ἄτομα μὲ ἐλάχιστα σχετικῶς κεφάλαια νὰ ἐπιδίδονται σὲ ἀχαλίνωτη καὶ συνεπῶς ἐπικίνδυνη κερδοσκοπία. Μὲ μία πτῶση τῶν τιμῶν, τὰ ἄτομα αὐτὰ ἔμεναν ἀκάλυπτα, ὅταν δὲ τὸ 1929 ἐπῆλθε κλονισμὸς στὸ χρηματιστήριο, ὁ κλονισμὸς αὐτὸς μετετράπει σὲ ἕνα καταστρεπτικὸ κράχ. Ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος ὁδήγησε στην θεσμοθέτηση προληπτικῶν μέσων, μεταξὺ τῶν ὁποίων βασικὴ θέση κατέχει ἡ νομοθετικὴ αὐξομείωσις τοῦ ὑποχρεωτικοῦ ποσοστοῦ τῆς ἀξίας τῶν χρεωγράφων ποὺ ὀφείλει νὰ καταβάλη τοῖς μετρητοῖς ὁ ἀγοραστὴς κατὰ τὴν ἀγορὰ τῶν χρεωγράφων. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ αὐξάνεται ὅταν ἡ κερδοσκοπικὴ δραστηριότης προκαλεῖ μία ἐπίπλαστη καὶ ἀδικαιολόγητη ἀνατίμηση τῶν χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν ποὺ μπορεῖ τελικὰ νὰ ὁδηγήση σὲ μία ἐπικίνδυνη πτῶση τῶν τιμῶν.

Ἔτσι περιορίζεται ἡ ὑψωτικὴ τάσις καὶ ἀποφεύγονται δυσάρεστες ἐπιπτώσεις σ' ὁλόκληρη τὴν οἰκονομία. Ἡ αὐξομείωσις συνεπῶς τοῦ ποσοστοῦ ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀσφαλιστικῆς δικλεῖδος.

Μία ἄλλη μέθοδος στὴν διάθεση τῆς κυβερνήσεως εἶναι ἡ ρύθμισις τῆς καταναλωτικῆς πίστεως, ἰδίως σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, ὅταν ἡ οἰκονομία ἀντιμετωπίζει ἤδη γιὰ ἄλλους λόγους ἰσχυρὲς πληθωριστικὲς πιέσεις. Μὲ τὸν περιορισμὸ τῆς ἐπὶ πιστώσει πωλήσεως καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἐπαναφέρεται ἡ ζήτησις στὰ πλαίσια ποὺ δικαιολογεῖ ἡ τρέχουσα παραγωγή. Ἀντιθέτως, γίνεται εὐκολώτερη ἡ πώλησις ἀγαθῶν ἐπὶ πιστώσει ὅταν, σὲ περιόδους ὑ-

φέσεως, χρειάζεται νὰ δοθῇ μία πρόσθετη ὤθησις στὴν οἰκονομία.

Στὸν ἴδιο σκοπὸ ἀποβλέπει καὶ ἡ ρύθμισις τῶν ἐνυποθήκων δανείων μὲ τὴν αὐξομείωση τῶν χρηματικῶν διαθεσίμων καὶ τοῦ ἐπιτοκίου.

Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ

Ἡ παλαιὰ δημοσιονομικὴ θεωρία καθώριζε ὅτι οἱ δημόσιες δαπάνες πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν τὴν αὐξομείωση τῶν δημοσίων ἐσόδων. Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία αὐτή, σὲ περιόδους οἰκονομικῆς ὑφέσεως ὅταν τὰ κρατικὰ ἔσοδα ἀναπόφευκτα μειώνονται, ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ προβαίνη σὲ περιστολὴ τῶν κρατικῶν δαπανῶν. Αὐτὴ ἡ θεωρία ἔχει τώρα ἐγκαταλειφθῆ. Κανεὶς σύγχρονος οἰκονομολόγος δὲν θὰ συνιστοῦσε μία πολιτικὴ «οἰκονομιῶν» σὲ περίοδο ὑφέσεως. Ἀντιθέτως, ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ ἐπιστήμη διδάσκει ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ—ἡ αὐξομείωσις τῆς φορολογίας καὶ τῶν κρατικῶν δαπανῶν—ἀποτελεῖ ἕνα πολύτιμο ὄργανο γιὰ τὴν ἀπάμβλυνση τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ στὴν οἰκονομικὴ σκέψη εἶναι σχετικὰ πρόσφατη. Μόλις πρὶν ἀπὸ τριάντα τόσα χρόνια ἐπικρατοῦσε ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἀνάπτυξις σοβαρῆς κρατικῆς πρωτοβουλίας σὲ περίοδο οἰκονομικῆς κρίσεως θὰ ὁδηγοῦσε ἀναπόφευκτα στὴν ὑπονόμευση τοῦ ἐλευθέρου οἰκονομικοῦ συστήματος.

Σὲ ἕνα τέτοιο κλῖμα οἰκονομικῆς σκέψεως, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἐπεριωρίζετο ἀναγκαστικὰ σὲ στενώτατα πλαίσια. Ὅταν ἡ Ἀμερικὴ ἀντιμετώπισε τὴν μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1930, ἡ κυβέρνησις ἦταν ἐντελῶς ἀπροετοίμαστη γιὰ νὰ ἀναλάβη τὸ ἔργο τῆς ἀναρθώσεως τῆς οἰκονομίας. Χάρις ὅμως στοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς, οἱ νέες οἰκονομικὲς θεωρίες μετετράπησαν σύντομα σὲ νομοθετικὰ μέτρα, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων ὁδήγησε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὄχι μόνο στὴν ἀνόρθωση τῆς οἰκονομίας

ἀλλὰ καὶ στὴν ἀναπροσαρμογὴ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος καὶ στὴν σημερινὴ ἀκμὴ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν.

Σήμερα ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνηση διαθέτει καὶ τὰ δημοσιονομικὰ μέσα, καὶ τὸν διοικητικὸ μηχανισμό, ἀλλὰ καὶ τὴν θεωρητικὴ κατάρτιση γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζη ἢ μᾶλλον γιὰ νὰ προλαμβάνη σοβαρὲς οἰκονομικὲς ἀναστατώσεις. Τὰ μέσα ποὺ διαθέτει δὲν εἶναι βέβαια τέλεια. Ἀλλὰ διαρκῶς βελτιώνονται καὶ συμπληρώνονται μὲ τὴν κατάλληλη νομοθεσία.

Ποία εἶναι τὰ δημοσιονομικὰ ὅπλα ποὺ διαθέτει σήμερα ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις ; Θὰ μποροῦσε νὰ τὰ ταξινομήση κανεὶς σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, ἀνάλογα μὲ τὸ τρόπο λειτουργίας των. Στὴν μία κατηγορία ἀνήκουν ἐκεῖνα ποὺ λειτουργοῦν αὐτομάτως, στὴν ἄλλη ἐκεῖνα ποὺ ἡ ἐφαρμογή τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἑκάστοτε κυβερνητικὲς ἀποφάσεις.

Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας, οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἡ ἐπιδότησις τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ προοδευτικὴ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος. Στὴν δεύτερη κατηγορία ὑπάγεται ἡ αὐξομείωσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν καὶ τῶν κατηγοριῶν φορολογητέας ὕλης, καὶ ἡ αὐξομείωσις τῶν κρατικῶν δαπανῶν καὶ ἐπενδύσεων.

Σὲ μία ἐλεύθερη οἰκονομία ὑπάρχουν βασικὰ τρεῖς πηγὲς γιὰ τὴν δημιουργία εἰσοδήματος : οἱ ἐπενδύσεις τῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ καταναλωτικὲς δαπάνες, καὶ οἱ κρατικὲς δαπάνες καὶ ἐπενδύσεις. Μόνον ἡ τρίτη πηγὴ μπορεῖ νὰ ὑποβληθῆ ὑπὸ τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο τοῦ κράτους, χωρὶς ὑπερβολικὸ περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Ἡ Κυβέρνησις μπορεῖ νὰ ἀσκήση μόνο ἔμμεση ἐπιρροὴ ἐπὶ τῶν δύο πρώτων, κυρίως μὲ τὴν νομισματική της πολιτική. Συνεπῶς, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη σπουδαιότητα.

Ἡ λῆψις νομοθετικῶν μέτρων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση

μιᾶς σοβαρῆς μεταβολῆς στὰ ἐπίπεδα εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως ὑπάγεται βέβαια στὴν διαδικασία τοῦ Κογκρέσσου. Ἀλλά, ὡς γνωστόν, ἡ κοινοβουλευτικὴ διαδικασία δὲν προχωρεῖ πάντα μὲ τὴν ἐπιθυμητὴ ταχύτητα. Χάρις ὅμως στὴν λειτουργία τῶν «αὐτομάτων μέσων ἰσορροπίας», δηλαδὴ τῶν μέσων τῆς πρώτης κατηγορίας ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, δίδεται ὁ καιρὸς στὴν Κυβέρνηση καὶ στὸ Κογκρέσσο νὰ προβοῦν στὴν λῆψη τῶν δημοσιονομικῶν μέτρων ποὺ ἐπιβάλλονται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Συγκεκριμένως, σὲ περίοδο οἰκονομικῆς ὑφέσεως ὁπότε ἀναπόφευκτα αὐξάνεται ἡ ἀνεργία, τὰ «αὐτόματα μέσα ἰσορροπίας» ὅπως τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας, ἢ τὰ διάφορα ποσὰ ποὺ καταβάλουν οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἀρχίζουν νὰ ἐπενεργοῦν ἀθόρυβα ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, παρέχοντας κάποιο εἰσόδημα καὶ συνεπῶς ἀγοραστικὴ δύναμη σὲ ἄτομα ποὺ προσωρινῶς ἀντιμετωπίζουν οἰκονομικὲς δυσχέρειες. Ἢ ἐὰν σημειωθῆ πτῶσις τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων, παρεμβάλεται ἡ ἐπιδότησις, καὶ ἔτσι διατηρεῖται ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν ἀγροτῶν σὲ σχετικῶς σταθερὰ ἐπίπεδα.

Ἐνῶ τὰ «αὐτόματα μέσα ἰσορροπίας», σχεδὸν ἀπαρατήρητα, ἀσκοῦν τὴν ἐπίδρασή τους ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, τὸ κράτος προχωρεῖ στὴν λῆψη τῶν ἀναγκαίων νομοθετικῶν μέτρων. Ἐὰν τὰ διάφορα οἰκονομικὰ δεδομένα δείχνουν ὅτι ἡ χώρα εἰσέρχεται σὲ περίοδο ὑφέσεως, τὸ Κογκρέσσο μπορεῖ νὰ προβῆ στὴν μείωση τῆς φορολογίας, καὶ νὰ ἐγκρίνη μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες, ἀκριβῶς γιὰ νὰ ζωογονήση τὴν οἰκονομία. Ἀντιθέτως, ὅταν ἐμφανίζονται ἰσχυρὲς πληθωριστικὲς τάσεις, τὸ Κογκρέσσο μπορεῖ νὰ αὐξήση τοὺς φόρους καὶ νὰ περικόψη τὶς πιστώσεις. Θὰ πρέπει, πάντως, νὰ τονισθῆ, ὅτι ὡρισμένες δημόσιες δαπάνες εἶναι ἀνελαστικὲς—π.χ. μισθοὶ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀμυντικὲς δαπάνες κλπ.— καὶ συνεπῶς ἡ περικοπή τους δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπεριόριστη ἡ ἀποτελε-

σματικότης τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ὡς μέσου γιὰ τὴν ἀπάμβλυνση τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Πάντως, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰ ἄλλα μέσα ποὺ ἀναφέραμε στὶς προηγούμενες σελίδες, φαίνεται ὅτι καθιστᾶ δυνατὴ τὴν πρόληψη σοβαρῶν οἰκονομικῶν κρίσεων.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ στατιστικὴ στὴν ὑπηρεσία τοῦ κράτους

Ἡ ἐπιλογὴ τῆς ἐνδεικνυομένης νομισματικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς δὲν ἔχει ἀφεθῆ στὴν τύχη. Ὁ Νόμος περὶ ἀπασχολήσεως, τοῦ 1946, ἐδημιούργησε τὸ Συμβούλιο τῶν Οἰκονομικῶν Ἐμπειρογνωμόνων, τὸ ὁποῖο συγκεντρώνει ἀδιάβλητα στοιχεῖα γιὰ τὴν μελέτη τῶν οἰκονομικῶν τάσεων, ἀξιολογεῖ τὶς οἰκονομικὲς ἐπιπτώσεις τῶν κυβερνητικῶν προγραμμάτων, ὑποδεικνύει στὸν Πρόεδρο τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὴν ἐνδεικνυομένη οἰκονομικὴ πολιτικὴ «γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἰσχυρῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, καὶ τὴν διατήρηση τῆς παραγωγῆς, ἀπασχολήσεως, καὶ ἀγοραστικῆς δυνάμεως σὲ ὑψηλὰ ἐπίπεδα», καὶ τέλος βοηθεῖ τὸν Πρόεδρο στὴν σύνταξη τῆς Ἐτησίας Οἰκονομικῆς Ἐκθέσεώς του πρὸς τὸ Κογκρέσσο. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν καθρέπτη τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας.

Ὁ Νόμος τοῦ 1946 ἔχει ἐπίσης δημιουργήση καὶ τὸν μηχανισμὸ μὲ τὸν ὁποῖο τὸ Κογκρέσσο μελετᾶ τὴν πρόοδο καὶ τὴν μελλοντικὴ ἐξέλιξη τῆς οἰκονομίας. Τὴν σπονδυλικὴ στήλη τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας ἡ ὁποία μελετᾶ ἐπισταμένως τὰ θέματα ποὺ ἀναφέρονται στὴν Ἐτησία Οἰκονομικὴ Ἔκθεση τοῦ Προέδρου, καὶ ὑποβάλει στὴν Βουλὴ καὶ τὴν Γερουσία τὰ συμπεράσματά της καὶ προβαίνει στὶς ἀνάλογες εἰσηγήσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀκόμη καὶ στὴν σύγχρονη ἐποχὴ τῶν ἐπαναστατικῶν μεταβολῶν, οἱ βασικὲς ἐπιδιώξεις τῶν ἀνθρώπων σὲ ὅλες τὶς χῶρες παραμένουν κοινὲς καὶ ἀναλλοίωτες. Αὐτὸ ποὺ ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι σὲ ὅλες τὶς χῶρες εἶναι ἡ προσωπικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ἐλευθερία, ἡ ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία, καὶ ἡ ὑλικὴ εὐημερία. Κι ὅμως, παρὰ τὶς κοινὲς ἐπιδιώξεις, ὑπάρχει τόση σύγχυσις ὡς πρὸς τοὺς δρόμους ποὺ ὁδηγοῦν στὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Πολλοί, συχνά, ὑποστηρίζουν ἢ υἱοθετοῦν μέσα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν κατ' οὐσίαν ἄρνηση τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεών τους. Ἡ σύγχυσις αὐτὴ δημιουργεῖ τοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ τὶς μισαλλοδοξίες ποὺ ρίχνουν ἀκόμα πιὸ βαρειὰ σκιὰ πάνω στοὺς βασικοὺς σκοπούς, κι ἀφίνουν πίσω τους μόνο μῖσος, ἀπογοήτευση, καὶ μεγαλύτερη σύγχυση. Ἂν ἕνας πανίσχυρος νοητὸς προβολέας διαπερνοῦσε μὲ τὶς ἀκτῖνες του τὴν πυκνὴ ὁμίχλη ποὺ ἔχει δημιουργήσῃ ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἐσκεμμένη διαστροφὴ τῆς πραγματικότητος, θὰ ἀπεκάλυπτε δύο βασικὲς ἰδεολογίες ποὺ συναγωνίζονται γιὰ νὰ κερδίσουν τὴν ὑποστήριξη καὶ τὴν νομιμοφροσύνη τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ μία δέχεται ὅτι τὸ παντοδύναμο κράτος πρέπει νὰ ἀσκῆ ἀπόλυτο καὶ ἀπεριόριστο ἔλεγχο πάνω στὴν ζωὴ τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἄλλη διακηρύττη ὅτι ὁ Ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ρυθμίζει ἐλεύθερα τὴν ζωή του καὶ νὰ συμβάλλη στὴν κοινὴ εὐημερία μέσα στὰ πλαίσια τῶν νόμων μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας.

Σὰν μία μικρὴ συνεισφορὰ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση τῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, προσπάθησα στὶς σελίδες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου νὰ σκιαγραφήσω τὶς βασικὲς ἀρχὲς καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, ἑνὸς συστήματος ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ὑλικὴ εὐημερία ἐνῶ παράλληλα σέβεται τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀτόμου. Τὸ οἰκονομικὸ αὐτὸ σύστημα ἀποτελεῖ ἔμπρακτη ἀπάντηση στὶς θεωρίες ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Γιατί, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν συγκρότησή του, τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιζήση ἂν δὲν παράγη γιὰ τοὺς «πολλούς». Ἡ μαζικὴ παραγωγὴ δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθῆ χωρὶς μαζικὴ κατανάλωση, κι ἡ μαζικὴ κατανάλωση εἶναι ἀνέφικτη χωρὶς μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμη. Αὐτὸς εἶναι ἕνας δημιουργικὸς κύκλος στὸν ὁποῖο τὰ ἄτομα μετέχουν ἐλεύθερα ὄχι μόνο ὡς παραγωγοὶ ἀλλὰ καὶ ὡς καταναλωταὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν τοὺς καρποὺς τοῦ μόχθου των.

Ἐπειδὴ τὸ σύστημα αὐτὸ ἱκανοποιεῖ, ὄχι στὴν θεωρία ἀλλὰ στὴν πρᾶξη, δύο ἀπὸ τὶς βασικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου—ἐλευθερία καὶ ὑλικὴ εὐημερία—εἶναι τελειότερο καὶ ἀπὸ τὸν παλαιὸ καπιταλισμό, ποὺ ἐδέχετο μόνο τὸ πρῶτο, καὶ ἀπὸ τὸν Σοβιετικὸ μονολιθικὸ ἰντουστριαλισμό, ποὺ ὑπόσχεται μόνο τὸ δεύτερο.

Ἀλλὰ ἴσως ὑποβληθῆ τὸ ἐρώτημα : τί πρακτικὴ ἀξία μπορεῖ νὰ ἔχη τὸ ἀμερικανικὸ οἰκονομικὸ σύστημα γιὰ τὰ ἑκατομμύρια ποὺ συνωστίζονται στὸν Ἀσιατικὸ χῶρο, ἢ γιὰ τὰ πλήθη τῆς Ἀφρικῆς ποὺ ἀφυπνίζονται ἀπότομα ἀπ' τὴν ἁπλὴ ζωὴ τῆς ζούγκλας γιὰ νὰ βρεθοῦν ξαφνικὰ μέσα στὴν περίπλοκη πραγματικότητα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ σύγχρονος βιομηχανοποιημένος κόσμος εἶναι πράγματι περίπλοκος καὶ γίνεται πιὸ περίπλοκος μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπότης δὲν μπορεῖ,

καὶ ἂν ἀκόμα τὸ ἤθελε νὰ γυρίση στὴν εἰδυλλιακὴ ἁπλότητα τοῦ παρελθόντος. Ἀντιθέτως, ὅλα τὰ ἔθνη κινοῦνται σταθερὰ πρὸς τὴν βιομηχανοποίηση. Ἡ ἐκλογὴ ποὺ ἔχουν νὰ κάνουν δὲν εἶναι μεταξὺ τῆς εἰδυλλιακῆς ζωῆς τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἐκλογὴ εἶναι μεταξὺ δημοκρατίας καὶ ὁλοκληρωτισμοῦ.

(Οἱ ἀντίπαλοι τῆς δημοκρατικῆς ἰδεολογίας ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ λαοὶ στὶς ὑπανάπτυκτες περιοχὲς γιὰ νὰ σπάσουν τὸν φαῦλο κύκλο ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀμάθεια, ἡ φτώχεια, καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀποτελμάτωση πρέπει νὰ υἱοθετήσουν τὶς γρήγορες καὶ ἀποφασιστικὲς μεθόδους τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ. Εἶναι εὐτύχημα ὅτι οἱ ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος μπορεῖ νὰ διευκολύνουν τὴν πρόοδο τῶν ὑπαναπτύκτων περιοχῶν μέσα σὲ δημοκρατικὰ πλαίσια. Οἱ δικαιολογημένα ἀνυπόμονοι λαοί, συνδυάζοντας τὰ ὅπλα ποὺ μᾶς δίδει ἡ ἐπιστήμη, μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ δημοκρατικοῦ ἰντουστριαλισμοῦ μποροῦν νὰ ἀνοίξουν τὸν δρόμο γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον.

Στὴν πρᾶξη, πάντως, πολλὰ θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Ἡ εὐθύνη τῶν χωρῶν αὐτῶν εἶναι ὀφθαλμοφανής, ὅπως αὐτονόητο εἶναι καὶ τὸ συμφέρον τους νὰ βοηθήσουν σοβαρὰ καὶ ὄχι μὲ σπασμωδικὰ μέτρα τὰ νεοαναπτυσσόμενα κράτη. Οἱ πύραυλοι καὶ αἱ ὑδρογονικὲς βόμβες ἴσως δὲν θὰ χρησιμοποιηθοῦν ποτέ. Ἀλλὰ ἡ ἰδεολογικὴ μάχη μεταξὺ δημοκρατίας καὶ ὁλοκληρωτισμοῦ συνεχίζεται χωρὶς ἀνάπαυλα, κι ἀπὸ τὴν ἔκβασή της θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ μορφὴ ποὺ θὰ πάρη ὁ κόσμος στὶς ἐρχόμενες δεκαετίες.

Αὐτὸ ποὺ ἐχαρακτήριζε τὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα ἦταν ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀτόμων, μέσα στὰ ἐθνικὰ πλαίσια, σὲ μία μειονότητα προκλητικοῦ πλούτου καὶ σ' ἕνα πλῆθος καταθλιπτικῆς πενίας. Μὲ τὴν παράλληλη ὅμως ἐφαρμογὴ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ἀνακαλύψεων ποὺ ὁδήγησαν στὴν μαζικὴ πα-

ραγωγὴ καὶ κατέστησαν τὴμ μαζικὴ κατανάλωση καὶ τὴν μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμη ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, ἦρθε ἡ ἄμβλυνση τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν διαφορῶν καὶ ἡ γενικὴ ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Κάτι παρόμοιο χαρακτηρίζει καὶ τὸν σύγχρονο κόσμο στὸ σύνολό του. Ἡ ἀνθρωπότης πλέον, πέρα ἀπὸ ἐθνικὰ σύνορα, χωρίζεται σὲ λαοὺς εὐπόρους καὶ λαοὺς πένητες. Τὸ πρόβλημα εἶναι πῶς θὰ ἀμβλυνθοῦν οἱ διαφορὲς αὐτές. Στὶς ἐρχόμενες δεκαετίες θὰ φανῆ ἂν τὰ ἐλεύθερα ἔθνη θὰ ἔχουν τὴν σύνεση καὶ τὴν εὐφυΐα νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἐπιστημονικά, τεχνικά, καὶ οἰκονομικὰ μέσα ποὺ διαθέτουν γιὰ νὰ συμβάλουν στὴν λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ μέσα στὰ δημοκρατικὰ πλαίσια —κι αὐτὸ ὄχι ἁπλῶς γιὰ νὰ ἀντιδράσουν στὴν πρόκληση τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἰδεολογίας, ἀλλὰ γιατὶ τοὺς τὸ ἐπιβάλη τὸ οἰκονομικό τους συμφέρον.

Ἕνα μεγάλο πλεονέκτημα τοῦ ἀμερικανικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος εἶναι ἡ προσαρμοστικότης του. Οἱ βασικὲς ἀρχές του μποροῦν νὰ ἀναπλασθοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς μεταβαλόμενες τοπικὲς συνθῆκες. Εἰδικώτερα, ὁ οἰκονομικὸς ρόλος τοῦ κράτους μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῆ ἢ νὰ περιορισθῆ ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ ἀντιμετωπίζει μία συγκεκριμένη χώρα. Τὸ 1861, ὁ Ἀβραὰμ Λίνκολν εἶχε πῆ ἐπιγραμματικά:

«Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ κράτους εἶναι νὰ κάνη ὅ,τι τὰ ἄτομα χρειάζονται ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν μόνα τους».

Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἔχει τέτοια ἐλαστικότητα ποὺ μπορεῖ ἄνετα νὰ περιλάβη γιγάντιες ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ὅπως ἡ Τζένεραλ Μότορς ἀλλὰ καὶ κολοσσιαῖες κρατικὲς ἐπιχειρήσεις ὅπως ἡ Τ.Υ.Α. ἢ τὰ ἀτομικὰ ἐργοστάσια τοῦ Ὤκρητζ ἢ τοῦ Χάμφορντ. Χῶρες ποὺ μπαίνουν τώρα στὴν περίοδο τῆς βιομηχανοποιήσεως μποροῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν

βασική αὐτὴ ἀρχὴ περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ κράτους ἀνάλογα μὲ τὰ εἰδικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν. Ἡ ἔκτασις τῆς κρατικῆς εὐθύνης καὶ πρωτοβουλίας μπορεῖ νὰ διαφέρει ἀπὸ χώρα σὲ χώρα. Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία εἶναι ὅτι τὸ κράτος δὲν γίνεται αὐτόσκοπος, ἀλλὰ ὄργανο τοῦ λαοῦ ὁ ὁποῖος ἔτσι ἀποφεύγει τοὺς κινδύνους τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ. Ἡ ἀποδοχὴ δὲ τῶν βασικῶν αὐτῶν ἀρχῶν δὲν σημαίνει ὅτι ὁλόκληρος ὁ κόσμος θὰ διαμορφωθῆ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τῆς Ἀμερικῆς. Αὐτὸ εἶναι πρακτικῶς ἀνέφικτο.

* * *

Οἱ ὁλοκληρωτικὲς ἰδεολογίες τῆς ἐποχῆς μας ὑπόσχονται νὰ λύσουν ὅλα τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος δίνοντας ἀπόλυτη ἐξουσία σὲ μία πολιτικὴ ἀριστοκρατία. Ἡ πεῖρα ἔχει ἀποδείξη ὅτι αὐτὸ ἀναπόφευκτα συνεπάγεται τὴν ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας καὶ βαρειὲς ἀνθρώπινες θυσίες. Ἀκόμα καὶ τὰ μέλη τῆς πολιτικῆς ἀριστοκρατίας δὲν εἶναι ἀσφαλῆ. Καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἀντιστάθμισμα τῶν θυσιῶν δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ὑλικὴ εὐημερία τῶν πολλῶν. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ πεῖρα τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους ἀποδεικνύει ὅτι οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδος καὶ δικαιοσύνη μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῆ ἀσφαλέστερα σὲ μία ἐλεύθερη κοινωνία.

Τὸ ἀμερικανικὸ σύστημα τοῦ Δημοκρατικοῦ Ἰντουστριαλισμοῦ εἶναι μία δοκιμασμένη μέθοδος, ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίση ὑψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο στὴν μεγάλη πλειοψηφία τοῦ λαοῦ χωρὶς θυσία τῆς ἐλευθερίας.

Στὸ βιβλίο αὐτό, ὁ ἀναγνώστης ἔχει μία ἁπλοποιημένη παρουσίαση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ συστήματος. Μπορεῖ τώρα νὰ συναγάγη μόνος του τὰ ἐνδεικνυόμενα συμπεράσματα.

ΤΕΛΟΣ

«ΕΚΛΕΚΤΑ» ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΠΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ : Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟ

Οἱ πύραυλοι καὶ οἱ ὑδρογονικὲς βόμβες ἴσως δὲν θὰ χρησιμοποιηθοῦν ποτέ. Ἀλλὰ ἡ ἰδεολογικὴ μάχη μεταξὺ Δημοκρατίας καὶ Ὁλοκληρωτισμοῦ συνεχίζεται χωρὶς ἀνάπαυλα. κι' ἀπὸ τὴν ἔκβασί της θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ μορφὴ ποὺ θὰ πάρη ὁ κόσμος στὶς ἐρχόμενες δεκαετίες.

Αὐτὸ ποὺ ἐχαρακτήριζε τὸ παλαιὸ καπιταλιστικὸ σύστημα ἦταν ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀτόμων, μέσα στὰ ἐθνικὰ πλαίσια, σὲ μιὰ μειονότητα προκλητικοῦ πλούτου καὶ σ' ἕνα πλῆθος καταθλιπτικῆς πενίας. Μὲ τὴν παράλληλη ὅμως ἐφαρμογὴ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ἀνακαλύψεων, ποὺ ὡδήγησαν στὴν μαζικὴ παραγωγὴ καὶ κατέστησαν τὴν μαζικὴ κατανάλωσι καὶ τὴν μαζικὴ ἀγοραστικὴ δύναμι ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, ἦρθε ἡ ἄμβλυνσι τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν διαφορῶν καὶ ἡ γενικὴ ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Κάτι παρόμοιο χαρακτηρίζει καὶ τὸν σύγχρονο κόσμο στὸ σύνολό του. Ἡ ἀνθρωπότης πλέον, πέρα ἀπὸ ἐθνικὰ σύνορα, χωρίζεται σὲ λαοὺς εὐπόρους καὶ λαοὺς πένητες. Τὸ πρόβλημα εἶναι π ῶ ς θὰ ἀμβλυνθοῦν οἱ διαφορὲς αὐτές. Στὶς ἐρχόμενες δεκαετίες θὰ φανῆ ἂν τὰ ἐλεύθερα ἔθνη θὰ ἔχουν τὴν σύνεσι καὶ τὴν εὐφυΐα νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἐπιστημονικά, τεχνικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέσα ποὺ διαθέτουν γιὰ νὰ συμβάλουν στὴν λύσι τοῦ προβλήματος αὐτοῦ μέσα στὰ δημοκρατικὰ πλαίσια—κι' αὐτὸ ὄχι ἁπλῶς γιὰ ν' ἀντιδράσουν στὴν πρόκλησι τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἰδεολογίας. ἀλλὰ γιατὶ τοὺς τὸ ἐπιβάλλει τὸ οἰκονομικό τους συμφέρον,